Hayat

TARİH MECMUASI

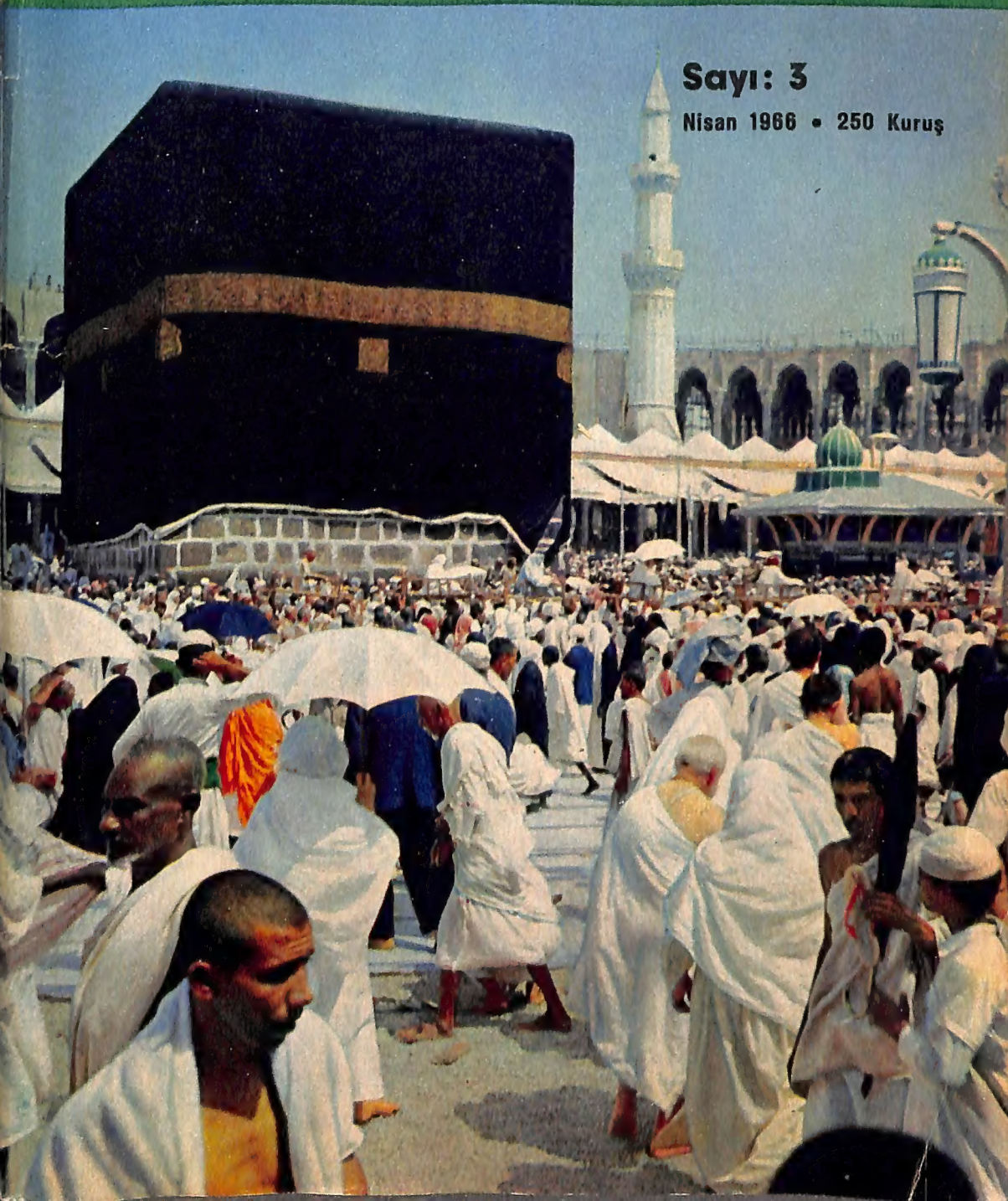

Sayı: 3
Nisan 1966 • 250 Kuruş

1966 Yılında En Az 6 Milyon Liralık İkramiyeler 1966 Yılında En Az 6 Milyon Liralık İkramiyeler 1966 Yıl
1966 Yılında En Az 6 Milyon Liralık İkramiyeler 1966 Yılında En Az 6 Milyon Liralık İkramiyeler 1966 Yıl
1966 Yılında En Az 6 Milyon Liralık İkramiyeler 1966 Yılında En Az 6 Milyon Liralık İkramiyeler 1966 Yıl
1966 Yılında En Az 6 Milyon Liralık İkramiyeler 1966 Yılında En Az 6 Milyon Liralık İkramiyeler 1966 Yıl
1966 Yılında En Az 6 Milyon Liralık İkramiyeler 1966 Yılında En Az 6 Milyon Liralık İkramiyeler 1966 Yıl
1966 Yılında En Az 6 Milyon Liralık İkramiyeler 1966 Yılında En Az 6 Milyon Liralık İkramiyeler 1966 Yıl
1966 Yılında En Az 6 Milyon Liralık İkramiyeler 1966 Yılında En Az 6 Milyon Liralık İkramiyeler 1966 Yıl
1966 Yılında En Az 6 Milyon Liralık İkramiyeler 1966 Yılında En Az 6 Milyon Liral 66 Yıl
196 Liral 66 Yıl
196 Liral 66 Yıl
196 Liral 66 Yıl
196 Liral 66 Yıl
196 Liral 66 Yıl
196 Liral 66 Yıl
196 Liral 66 Yıl
196 Liral 66 Yıl
196 Liral 66 Yıl
196 Liral 66 Yıl
196 Liral 66 Yıl
196 Liral 66 Yıl
1966 Yılında En Az 6 Milyon Liralık İkramiyeler 1966 Yılında En Az 6 Milyon Liral 66 Yıl
1966 Yılında En Az 6 Milyon Liralık İkramiyeler 1966 Yılında En Az 6 Milyon Liralık İkramiyeler 1966 Yıl
1966 Yılında En Az 6 Milyon Liralık İkramiyeler 1966 Yılında En Az 6 Milyon Liralık İkramiyeler 1966 Yıl
1966 Yılında En Az 6 Milyon Liralık İkramiyeler 1966 Yılında En Az 6 Milyon Liralık İkramiyeler 1966 Yıl
1966 Yılında En Az 6 Milyon Liralık İkramiyeler 1966 Yılında En Az 6 Milyon Liralık İkramiyeler 1966 Yıl
1966 Yılında En Az 6 Milyon Liralık İkramiyeler 1966 Yılında En Az 6 Milyon Liralık İkramiyeler 1966 Yıl
1966 Yılında En Az 6 Milyon Liralık İkramiyeler 1966 Yılında En Az 6 Milyon Liralık İkramiyeler 1966 Yıl
1966 Yılında En Az 6 Milyon Liralık İkramiyeler 1966 Yılında En Az 6 Milyon Liralık İkramiyeler 1966 Yıl

Bu yılın 3 Çekilişinden BİRİNCİSİNDE

2 MİLYON LİRA tutarında:

25 apartman dairesi ve 3 adet 100.000 lira ve 3 adet 50.000 lira

ve ayrıca 2670 kişiye çeşitli para ikramiyeleri

Tasarruflarınızı arttırdığınız ölçüde kazanma şansınız da artar

11 NİSAN

Pazartesi akşamına kadar birikmiş paralarını Bankamıza yatıranlar bu çekilişe katılırlar.

YAPI ve KREDİ BANKASI

(Kapak ve metin fotoğrafları hususi surette Mekke'ye giden Hayat ekibi tarafından çekilmiştir.)

Hayat TARİH MECMUASI

Bu sayıda neler var

Atatürk ve Pakistan 4
Türk - Macar Sosyal Münasebetleri 8
Kesik Kulak Hikâyesi 14
İslâm Ansiklopedisi 16
Amiral Dönitz'in Hatıraları 19
Maktul İbrahim Paşa 27
Maaş Yerine Gemi Enkazı 30
İstanbul'un Dünü ve Bugünü 36
Dolmabahçe Sarayı 38
Süleymaniye Camii 44
Hac 49
Nika İsyanı 60
Om Mani Padme Hum 66
İspanya Sefaretnamesi 72
Sultan Hamid'in Mobilyası 77
404 Gün Denizde 80
Ilk Polis Okulları 87
Bir Asır Önce 91
Tarihte Garip Olaylar 92
Tarihe Akan Bir Ay 94
Tarih Postası 95

Hayat TARİH MECMUASI
Aylık Kültür Mecmuası
1 Nisan 1966 Yıl: 2 Cilt: 1 Sayı: 3 Sıra: 15

İMTİYAZ SAHİBİ: Şevket RADO
NEŞRİYAT MÜDÜRÜ: Yılmaz ÖZTUNA
MESUL YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ: Orhan Ş. YÜKSEL

BASILDIĞI YER: Tifdruk Matbaacılık Sanayii A. Ş. Basımevi - Divanyolu Türbedar Sok. No: 22 İstanbul TEL: 27 95 10 (4 hat)
ABONE: Bateş Bayilik Teşkilâtı. Cağaloğlu-İstanbul TEL: 27 12 07

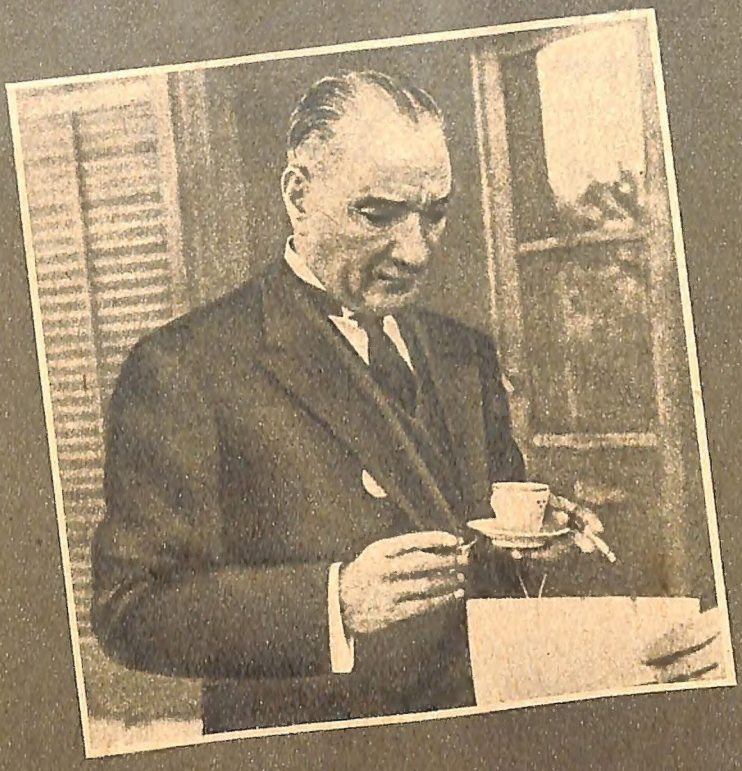

ATATÜRK VE PAKİSTAN

"Atatürk'ün resimleri Pakistan'da evleri ve dükkânları süsler,,

Yazan: ŞERÎFÜ'L-HASAN
Pakistan Basın Ataşesi

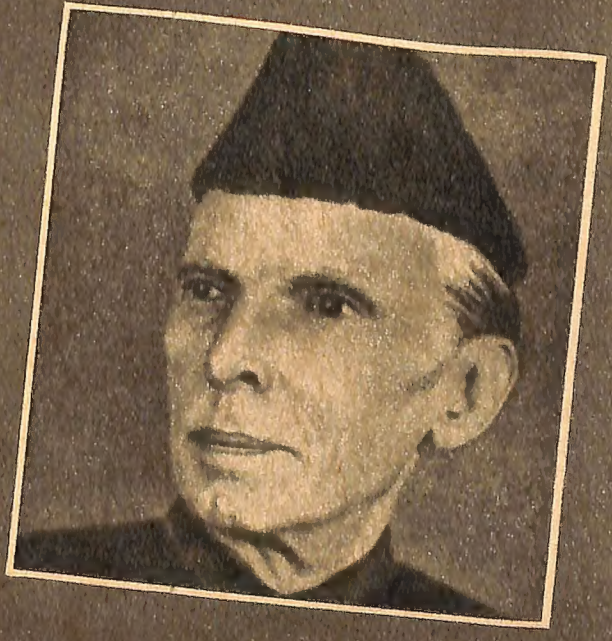

Muhammed Ali Cinna

DÜNYANIN hiç bir memleketinde, Atatürk, Pakistan'da olduğu kadar sevgi ve hürmetle anılmaz. Netekim bu husus, Pakistan'a giden birçok Türk tarafından bizzat müşahade edilmiştir. Atatürk'ün resimleri, Türkiye'de olduğu gibi, Pakistan'da da binlerce dükkân ve evi süsler. Atatürk'e karşı Pakistanlılar'ın kalbinde derin hayranlık mevcuttur. Atatürk'e kendi kahramanları nazarıyla bakarlar ve başarıları ile gurur duyarlar. Pakistan'da yüzlerce insan, Mustafa Kemal adını taşır. Bundan başka aynı ismi taşıyan sokaklar, kütüphaneler, parklar ve çeşitli dükkânlar vardır. Ayrıca her yıl Pakistan'da bir Atatürk hokey turnuvası tertiplenir. İkinci Dünya Harbi'nden önce Delhi'de Muhammed Mirza tarafından «Atatürk» adlı Urduca bir gazete çıkarılmaktaydı. Atatürk hakkında Pakistan'da pek çok kitap yazılmıştır, halen de yazılmaktadır. Yedinci ve sekizinci baskıları yapıldığı halde, hâlâ okuyucuların rağbetini kaybetmemiş bazı kitaplar, aynı zevkle okunmaya devam edilmektedir. Atatürk, henüz hayatta iken, o zamanlar Hind Teşriî Meclisi azâlarından ve Pakistan'ın şimdiki Moskova Büyükelçisinin babası olan Azhar Ali, Atatürk ve Türkiye hakkında yazdığı bir kitapta Atatürk'ün inkılâplarını müdafaa etmiştir. Bu kitabının 30 sayfalık bir bölümünde, kuvvetli kalemi ile Azhar Ali, İslâmî nokta-i nazarla bakıldığı zaman dahi, Atatürk'ün Osmanlı saltanatı ve hilâfetini kaldırmakta, fes ve çarşafı menetmekte, Latin alfabesini kabul etmekte, hafta tatilini cumadan pazara değiştirmekte, dini, devlet işlerinden ayırmakta ve halka modern bir yaşayış tarzını getirmekte tamamen haklı olduğunu ifade etmiştir.

ATATÜRK HAKKINDAKİ KİTAPLAR

Günlük, Urduca «Atatürk» gazetesinin sahibi olan Muhammed Mirza, mart 1939 da Atatürk'ün hayatı ve başarıları hakkında 300 sayfalık bir kitap yayınlamıştır. Bu kitabın başlıca gayelerinden biri, Atatürk'ü otoriter bir idareci ithamına karşı müdafaa etmekti. Kitabın sonunda yazar, Atatürk'ün milletlerin bir kaç asırda bir yetiştirdikleri nadir insanlardan biri olduğu kanaatini izhar eder. Mısır Türkleri'nden Muhammed Tevfik'in, Kemal Atatürk hakkında Arapça yazdığı bir biyografi, Lâhor'da tercüme edilmiş ve son 20 yıl zarfında yediden fazla baskısı yapılmıştır.

Atatürk hakkında yazılan kitapların en iyilerinden biri sayılan bu eserin Urduca tercümesinin bir münekkidi, Atatürk'ü üstün bir insan telâkki etmenin mübalâğa değil, bir hakikat olduğu yolunda, yazarın fikrine aynen iştirak etmektedir. Bundan bir kaç yıl önce Pakistan ordusu generallerinden Gülzar Ahmed, Türkiye'nin Kurtuluş Savaşı'nın kısa bir tarihini İngilizce olarak yazmış ve eserini (Türkiye — Bir Milletin Yeniden Doğuşu) olarak adlandırmıştır.

Pakistanlılar'ın Atatürk'e karşı besledikleri bu müstesna sevgi ve hürmetin sebeplerini bulmak güç değildir. Türkiye'nin dünyada, Pakistan'ın en hakikî dostu olduğuna dair Pakistanlılar arasında yerleşmiş kuvvetli bir inanç vardır. Fâtih Sultan Mehmed zamanından bugüne kadar Türkler'le Hind-Pakistan yarımadası Müslümanları arasındaki münasebetler hakkında tarafımızdan yakında yayınlanacak bir eser, tarihin karanlık kalmış bir çok noktalarını aydınlatacaktır.

Bu iki milletin asırlar boyunca devam eden münasebetleri XIX. asrın ikinci yarısında yeni bir safhaya girmiştir. 1857'de Hind Müslümanları istiklâllerini İngilizler'e kaptırdıkları zaman, Türkiye'ye dünyada yaşayan yegâne Müslüman devlet olarak daha büyük gurur ve sevgi ile bakmaya başlamışlardır. Türkler'in hakikî dostları olarak, Pakistanlılar onları kötü günlerinde daha da sevmişlerdir. Bu sevginin ilk nişanesi olarak 1877-78 yıllarındaki Türk-Rus Savaşı sırasında, yarımadada yaşayan Müslümanlar, güç durumda bulunan Türk kardeşlerine külliyetli miktarda maddî yardım göndermişler ve aynı yakın alâkayı Türk-Yunan, Trablusgarb ve Balkan harpleri sırasında da esirgememişlerdir.

Pakistan'ın kurucusu Muhammed Ali Cinna'nın selefi ve Müslümanların lideri olan Muhammed Ali, Balkan Harbi sırasında Türkiye'ye bir tıp heyeti göndermiş ve Birinci Dünya Savaşı esnasında Türkiye'yi müdafaa eden bir makalesi dolayısıyla dört yıl hapiste yatmıştır. Türkiye lehinde yazı yazan birçok gazete ve dergi, İngilizler tarafından ağır para cezalarına çarptırılmış veya kapatılmıştır. Hind-Pakistan yarımadasında Türkler'e karşı duyulan ilgi, Mustafa Kemal Paşa, Kurtuluş Savaşı'na başladığı esnada zirvesine ulaşmıştır. Bu savaşta Hind Müslümanları, mevzubahis olan şeyin sadece Türkiye'nin bekası değil, aynı zamanda kendilerinin de zamanla İngiliz idaresinden kurtuluşları olduğuna inanmışlardı.

Hind Müslümanları'ndan kurulu bir heyet, sekiz ay İngiltere ve muhtelif Av-

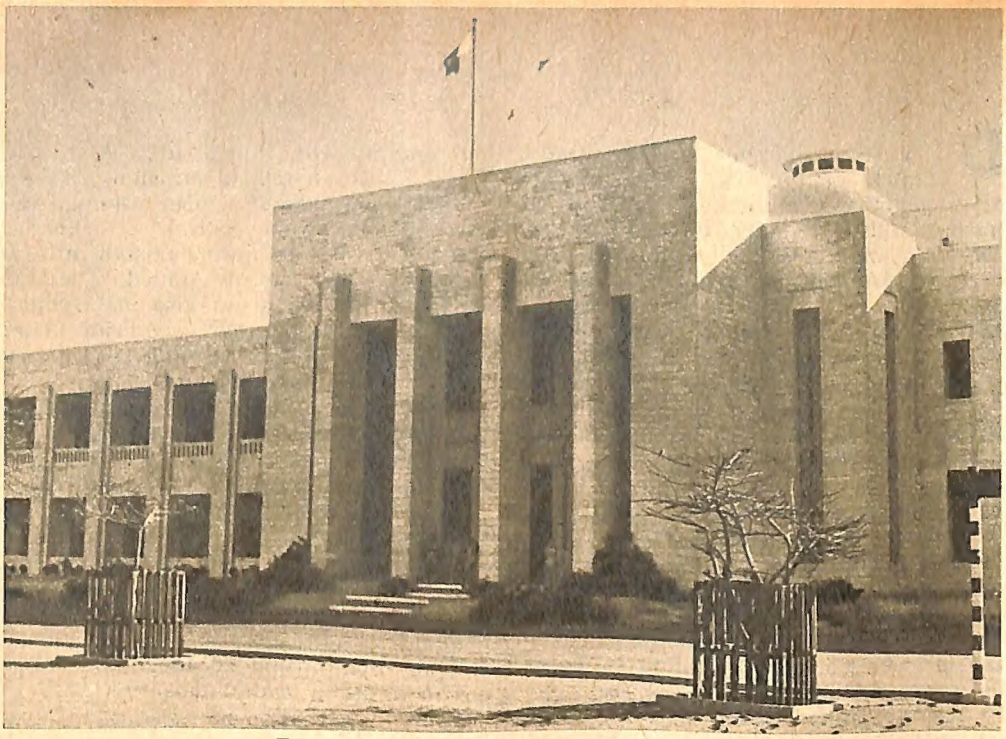

Eski başkent Karaçi'de parlamento binası.

rupa memleketlerinde dolaşarak Sevr Muahedesi'nin sert ve ağır şartlarını değiştirmek için gayret sarf etmiştir. Heyet, o zaman İngiltere Başbakanı olan Lloyd George, Lord Balfour ve diğer kimselerle görüşmeler yapmış ve müttefik devletlerin Türkiye'ye âdilâne muamele etmelerini talep etmiştir. Bu heyet azâlarından ve tanınmış tarihçilerden rahmetli Süleyman Nedv'i, 18 temmuz 1920'de Paris'ten bir arkadaşına gönderdiği mektupta, Türkiye'nin mukadderatının Atatürk'ün bileğinin kuvvetine bağlı olduğunu yazmıştı. Mustafa Kemal'in adı yarımadadaki her Müslüman'ın ağzındaydı ve tevkif edilmekten korkmadan, Mustafa Kemal'i desteklemekteydiler. Bu uğurda 30 000 Müslüman'ın hapsedildiği tahmin edilmektedir. Bugünkü maddî dünyada kimsenin diğer bir millet uğruna hapse girmeyi göze alacağı tahmin edilemez. Hind - Pakistan yarımadası Müslümanları'nın bu desteği dolayısıyla, İngiltere'nin Yunanlılar'a Türkler'le savaşmak için açıkça yardımda bulunması, gittikçe güçleşmekteydi. Lloyd George bu galeyan karşısında o kadar telâşa kapıldı ki, 1921 mart ayında Hindistan'dan bir Müslüman heyetini İngiltere'ye kendisi davet etti.

23 haziran 1921' de Londra'da yapılan bir toplantıda konuşan Kaad-i âzam Muhammed Ali Cinna, Türkler'e karşı âdilâne hareket edeceklerine dair İngilizler'in verdikleri sözü hatırlatmış, İngiltere başbakanını, bulunduğu vaadden geri dönmeye çalışmakla itham etmiş ve «kendisinin devlet adamlığının iflâs noktasına yaklaştığını» söylemiştir.

BEŞ MİLYONLUK YARDIM

Yaşlı Türkler'in de hatırlayacağı veçhile, Hind - Pakistan yarımadası Müslümanları Türkler'in Kurtuluş Savaşı için muazzam paralar toplamışlar ve bu hareket fakirler, zenginlerden fazla ilgi göstermişlerdir. Bu fona iştirak etmek için kadınlar altınlarını, gümüşlerini, hatta tencerelerini hibe etmekten çekinmemişlerdir. Bu para ile Atatürk iki alay teçhiz etmiş ve savaştan sonra artan para ile Ankara'daki Büyük Millet Meclisi binasını inşa ettirmiş ve İş Bankası'nı kurmuştur.

Toplanan para hakkında bir fikir vermek üzere, Muhammed Ali'nin Avrupa'ya gönderdiği heyetin sekreteri olan Hasan Muhammed Hayat'ın mart 1922' de Mareşal Deli Fuad Paşa'nın oğlu Es'ad Fuad Tugay'a gönderdiği mektubundan bir parça okumak istiyorum. Bu mektupta Hasan Muhammed Hayat şöyle demekteydi:

«Hind Müslümanları, bilhassa fakir ve orta halli olanlar, Ankara fonuna yardım

için ellerinden geleni yapmaktadırlar. Son altı ay içinde Ankara'ya 70 000 İngiliz lirası göndermiş bulunmaktayız. İnşallah çok yakında bunun iki mislini göndermeyi ümit ediyoruz.»

Sadece bu rakamlar 200 000 İngiliz lirasını, yani bugünkü rayiçle 5 milyon Türk lirasını bulur.

Atatürk'ün savaş alanlarındaki zaferleri ve Osmanlı İmparatorluğunun küllerinden modern bir Türkiye'nin kuruluşu, birçok şairlere ilham kaynağı olmuştur. Türkiye hakkında binlerce şiir yazılmış ve bu arada Doğu Pakistanlı asi Şair Kadı Nazrul İslâm, Bengal dilinde Atatürk'ün Yunanlılar'a karşı kazandığı zafer hakkında 450 mısralık (Kemal Paşa) adlı uzun bir şiir yazmıştır. Urduca yazdığı en meşhur şiirlerinden birinde İkbal, Türkler'i Birinci Dünya Savaşı'nda yenilen Almanlar'dan daha kuvvetli ve daha canlı olarak tasvir etmiş ve Türkiye'nin yeniden doğuşunu anlatmıştır.

Türkiye için başlayan bu cereyanın mürevvici Muhammed Ali idi. Bu harekete bütün Hindistan'ın iştirak ettiğini belirtmek için, Gandi'yi Müslümanlar ile işbirliğinde bulunmaya ikna etmiştir. Yarımadanın da siyasî bağımsızlık için hakikî mücadelesi bu devirde başlar. Emekli bir İngiliz memuru tarafından 1885' de kurulan Hind Millî Kongre Partisi idarecilerinden ufak siyasî imtiyazlar koparmak için yılda bir kere toplanırdı. Birinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar Hind Millî Kongre Partisi'nin gayesi İngiliz Tacı altında muhtar bir idare idi. Hind - Pakistan yarımadasındaki bağımsızlık mücadelesine yeni bir yön veren rahmetli Muhammed Ali olmuştur. 28 mart 1921' de Es'ad Fuad Tugay'a gönderdiği bir mektupta Muhammed Ali, adem-i şiddet ve adem-i teşrik-i mesai hareketine İngiltere'yi Türkiye ve Hindistan'a âdilâne muameleye zorlamak maksadıyla başlandığını ve programın İngiliz hükümet hizmetlerinde çalışmayı terk etmek ve vergi vermeyi reddetmeyi içine aldığını yazmıştır. Muhammed Ali, İngilizler'e karşı bir isyan mahiyeti taşıyan bu hareketinden dolayı hapsedilmiştir.

Bu sebeple Atatürk'ün Türkiye'deki İstiklâl Mücadelesi'nin, Hindistan ve Pakistan'ın İngiliz idaresinden kurtuluşuna yardım ettiğini söylemek mübalâğalı olmaz. Atatürk, Yunanlılar'a karşı nihaî zaferini kazandığı zaman, yarımadadaki bütün Müslüman evleri donatılmış ve ışıklandırılmış, bütün Hind Müslümanları, günlerce bayram etmişti.

Dost Pakistan'ın Cumhurbaşkanı Eyüp Han. Ankara'da, halka hitap ediyor.

XVI. Yüzyıl

Tarihimizden

Bir Sayfa

Son Budin Beylerbeyisi Abdurrahman Abdi Paşa.

TÜRK-MACAR SOSYAL MÜNASEBETLERİ

Macarca'dan Çeviren: Sadettin PİRALİ

MACARLAR ile Türkler arasında müşterek menfaat yoktu. Bu yüzden de hissen anlaşmak mümkün değildi. Olamazdı da. Çünkü bu iki unsur, yalnız din bakımından değil, sosyal bakımdan da yekdiğeri ile kaynaşamazdı. Her ikisi arasında vuku bulacak evlenmeler ise; bu iki milletin evlenme yönündeki telâkkilerinin derinliklerindeki ayrılıklar, bu konuda da söz açmaya imkân vermiyordu. Bu böyle olunca, Macarlar ile Türkler, sadece zahirî olarak münasebetler kurabiliyorlardı. Fâtihler, kendilerinin üstün olduklarını her hareketleriyle etrafındakilere anlatmak suretiyle, bu ayrılığı daha da bariz bir hale soktular. Meselâ bazı renkler yalnız Müslümanlara mahsustu. O renkte elbise giymek, gayrimüslimlere katî surette yasaktı. Sarık sarmak, Türkler'in tecavüz edilmez haklarındandı ve böylece de kaldı. Bir gayrimüslim, sarık sarmaya teşebbüs ederse, zorla onu Osmanlı yapıyorlardı. Fakat, ne de olsa birlikte yaşayış ve devamlı münasebet, bu iki millet arasında birbirlerine bir şeyler vermeden, birbirlerinden bir şeyler kapmadan geçemezdi. Gerçi Türkler, Macarlar gibi giyinmiyorlardı, fakat yaşayışları bir Macar çiftlik sahibinin hayatının aynı idi. Bilhassa şarap içmeyi seviyorlardı. Her ne kadar Müslümanlık yemek-içmek hususunda birtakım yasaklar koymuş ise de, ana vatanda bulunanlar kadar uzaktakiler bu yasaklara uymuyorlardı. Macarlar arasında, yalnız Türkler'in emri altındaki bölgelerde değil, kralın hükmü altındaki veya Erdel'deki topluluklarda bile Türk töreleri benimsenmeye başlanmıştı. Türk modasına göre giyiniyorlar, Türk yemenisi kullanıyorlar, saç-

larını Türkler gibi kestiriyorlardı. Hattâ «Allah» demek bile Hıristiyanlar arasında moda olmuştu. Bu gibi haller, Hıristiyan papazlarını fena halde sinirlendiriyor ve bunları yapanları günahkâr addederek ağır cezalara çarptırılmalarını istiyorlardı. Lisan da halk dilinde karışmaya başlamıştı. Türkler'in çoğu Macarca öğrenmişti. Paşaların yanında daimî surette görevli Macar kâtipler, sekreterler bulunurdu. Bu gibilerine o devirde şakird (öğrenci) adı verildi. Macarlar'la olan temaslarda dil Macarca idi. Diplomatik münasebetlerin birçoğunda da Macarca konuşulur ve yazılırdı. Buna mukabil Türk bölgelerinde oturan Macarlar, bilhassa Tuna ötesi kesimindekiler daima Türkçe konuşurlardı. Zay Ferencz ile Melius Peter adlarındaki ünlü Macar piskoposu ile yazarı Türkçe'yi çok mükemmel öğrenmişlerdi.

İktisadî alandaki ilişkiler daha da sıkı idi. Piyasa ve ticarî münasebetlerimiz, gayet normaldi. Türk kesiminden kraliyet arazisine veya Erdel bölgesine ve bilmukabele buralardan Türk sancaklarına durmadan mal alış-verişi yapılırdı. Çeşitli Türk emtiası ve sanayi mamulleri Macar piyasalarında her zaman için müşteri bulur ve aranırdı. Hattâ 1540'da Erdel'de çıkarılan bir kanunla bir akçanın değeri bir dinar olarak tespit edilmiş ve Türk parasının piyasada tedavülü resmen kabul olunmuştu.

EN ÖNEMLİ ANLAŞMAZLIK

Türk, Macar halkları arasındaki en derin anlaşmazlık, istemeyerek dahi olsa, din konusunda çıkıyordu. Türkler, yeni dini, Protestanlığı eskisine nazaran daha makul ve makbul sayıyorlardı. Burası muhakkak... Katolikler'i, kendilerine karşı bir nevi düşman gibi görüyorlar, onları kral taraftarı addederek, yeni din taraftarlarını tutup, eskilerine küfür etmekten çekinmiyorlardı. Umumiyet itibariyle; her ikisinin de Müslüman olmaması sebebiyle Türk makamları nezdinde kıymetleri aynı idi. İster Katolik, isterse Protestan olsun, adalet mekanizması önünde gördükleri muamele eşit olurdu. Netekim Gyöngyös'deki kilise ihtilâfında bu konuda ne kadar tarafsız oldukları belli olmuştu. Türkler, din işlerinde gayet âdil hareket ederler, bu konuda bir mesele çıkarmak istemezlerdi. Fakat Hıristiyanlar, onları rahat bırakmıyorlardı. Mütemadiyen Türkler'i kendi davalarının üstüne eğilmeye zorluyorlar, hiç sonu gelmeyen din konusundaki tartışmalarının hallini hep onlardan bekliyorlardı. Eski din mensupları, bu yeni durum karşısında devleti Katolikler'in safında telâkki ederek devlete kıymet vermiyorlardı. Her ne kadar devlet bir Müslüman devleti idi ise de, daima söyledikleri gibi — Müslümanlar pagan idi — fakat gene de dünya hâkimiyetini ellerinde tuttukları için aralarındaki anlaşmazlıklarda, her iki taraf için de firen vazifesi görebilirlerdi.

Türkler, bu bitmeyen münakaşalardan bizar olmuşlardı. Onlar, sulh ve sükûn istiyorlardı. İki ayrı mezhep taraftarlarının anlaşmaları için, beylerin çıkardıkları müteaddit emirler boşuna idi. Bu mücadele kraliyet arazisinde, Erdel'de, Türk kesiminde aynı şiddetle devam edip gidiyordu. Hıristiyanlar arasındaki din çekişmelerini, Türk memurlarının hakem durumunda hallettikleri çok defa vaki olmuştu. Türk hâkimiyeti devresinde, şüphesiz olan cihet, Türkler'in Protestan cemaatinin tarafını tutup, bu dinin yayılmasında büyük âmil olduğudur. Katolikler; başta papaz ve öğretmen eksikliği dolayısıyla, günden güne erimekte devam ettiler. Manastırları, dinî tesisleri, gelir kaynakları geçen her gün biraz daha çökerek, sonunda hepsi mahvolmuştu. Türkler, bunların taşlarını bile dört bir tarafa dağıtarak, kale inşaatında veya başka türlü binaların yapımında kullandı. Katolik mabetleri ve tesisleri, büyük şehirler ve kasabalarda kalabilmişti. Büyük ve kalabalık şehirlerden uzak yerlerde de tek, tük böyle binalara rastlamak mümkündü. Gerisini Türkler'in himayesinde olan Protestanlar yok edip, ortadan kaldırdı.

EKONOMİK MESELELER

XVI. asır devleti, Avrupa'da dahi, tebalarına karşı ekonomik alanda bir sürü mükellefiyetlerinin bulunduğundan habersiz, sadece din veya genel emniyet konularında kendini görevli addediyordu. Millî servetin arttırılması, mükelleflere tahmil olunan yükün derecesi ve tahfifi çareleri, devletin vazifeleri meyanında olduğu o devirlerde pek bilinen şeyler değillerdi.

Müslüman mücahit, vergi vermezdi. Onları, dinleri ve askerî vazifeleri, tıpkı batıdaki asılzâde soyu gibi, vergi mükellefiyetinden muaf tutuyordu. Müslümanlar da ticaret yapıyorlar, küçük sanatlarla uğraşıyorlar, istihsal ettikleri maddeleri de pazarlara arz edip, para kazanıyorlardı. Bazılarının büyük çiftlikleri vardı. Mahsullerini, çevrelerindeki dindaşlarına satarlar, kâr sağlarlardı. Büyük ticarethanelerinde her çeşit mal satılırdı. Pazarlara mal götürürler, kraliyet topraklarında bol bol sattıkları mallarından elde ettikleri kazançlarla servet yapanları görü-

lürdü. Türkler, bazı sanayi kollarında çalışanlara istisnaî muameleler tatbik ediyor, onlara birtakım muafiyetler de tanıyor, bu suretle de endüstrinin inkişafına yardım ediyordu. Diğer taraftan, umumî hizmetlerde de mümkün olan kolaylığı sağlamak üzere bu kolda çalışanlara yardımdan geri kalmıyorlardı. Meselâ, Seged'deki kasaplar, ücreti mukabilinde posta müvezziliği yaparlar vesikaların beyanına göre, hazine hizmetlerinde çalışırlardı.

Türkler, ziraat alanında pek müessir olmak istememişlerdi. Ziraat, gene eski usullerle yapılırdı. Bunun neticesi olarak da Türk hâkimiyeti devrinde tarım istihsali artmamış, eskisi gibi kalmıştır. Türk toprak efendileri, kendisine tahsis olunmuş topraklarda, emrindeki askerleri çalıştırırlar, gelirlerini böylelikle emniyet altına alırlardı. Fakat diğer yerlerde, yani kendisine ait olmayan topraklarda hiç bir faaliyet göstermezler, onlarla ilgilenmezlerdi. Böylelikle, otlak olarak bırakılan arazi, yüzüstü kalır, işlenmezdi. Çünkü; otlaklar gelir bakımından faydalı telâkki edilmemekle beraber, gene de sağladığı maddî menfaat ne kadar az olursa olsun, bu irat Türk efendilere ait olurdu.

Güney eyaletlerindeki kasaba ve köylerde, bilhassa hayvan besleyen ve üreten bölgelerde, başka yerlerden insan getirerek iskâna gayret etmezlerdi. Buralarını daha ziyade komşu köylere kiralayarak, nemasını almakla iktifa ederlerdi. Türk toprak efendisi ve umumiyetle diğer Türkler, sükûnet ve anlaşma yoluyla gelirlerini sağlamaya pek ehemmiyet vermezlerdi. Onlar için gelir mühimdi. Bunun temin için de her türlü vasıtaya baş vurmaktan çekinmezlerdi. Yarımcı olan Macar'ın, daha fazla menfaat mukabilinde daha çok verim sağlayacağını düşünmezler, aksine onun yükünü artırmak yolu ile gelirlerini çoğaltmaya gayret ederlerdi. Onların nazarında gelirin miktarı mühimdi.

ESİR TİCARETİ

İstilâcılar silâh taşırlar, palalarının gücü ile günlerini ve istikballerini emniyet altına alırlardı. Hududun ötesindeki krallık arazisine akın etmek, oradan arzuladıkları ganimeti alarak yuvalarına dönmek her an mümkündü. Bu ganimetlerin en kıymetlisi insandı. Onların nazarında her insan müsavi idi. Harplerde, yahut da sulh zamanlarında Türkler'in eline sayılamayacak kadar çok esir düşmüştü. Her savaştan veya büyük ölçüdeki askerî manevralardan sonra, Türkler'in esir pazarlarını binlerce Macar doldururdu.

İnsanların binlercesinin toplu bir halde, alelâde bir meta gibi satışa çıkarılması, bu esir ticareti Macar-Türk bölgelerinde günlük işlerden biri halindeydi.

Bu alışveriş o kadar cazip bir hale gelmişti ki, Sultanın ülkesinin en uzak yerlerinden Macar esir pazarlarına alıcılar gelirlerdi. Burada tımar alanlar, derhal akınlara girişerek, esir alıp, onları pazarlarda satmak sevdasına düşerlerdi. O zamanki dünyada büyük bir insan pazarı Macaristan'da bulunurdu. Buraya Asya'dan bile insan ticareti ile meşgul olan esirciler gelirlerdi. Bu yabancı alıcılar, esir satan Türk efendilere muazzam paralar verirlerdi. Sonraları insan ticaretini yasaklamışlardı. Fakat sultanın arazisinde bu yasak kâğıt üzerinde kaldı. Esirlerin hepsi pazara getirilmezdi. Pazara getirilip satılanlar, kendilerinden başka türlü istifade imkânı olmayanlardı. Bazı yüksek tabakaya mensup olan veyahut da malî durumu müsait olan her esir hapse-

Budapeşte'nin Türkler'den alınışını temsil eden bir tablo

dilir ve bunların yakınları o esirleri hürriyetlerine kavuşturmak için yüklerle para öderlerdi.

Macarlar da aynı şeyi yaptılar, Yakalayabildikleri Türk'ü esir ettiler. Bu durumda esirin mevkiine göre kıymeti takdir edilir ve bu kıymete göre de muamele görürdü. Paksy Janos yüksek sınıfa mensup bir Türk esiri Pozsony'a götürmüştü (1552). Bu esir için 5 000 altın (fidye-i necat) (kurtuluş ücreti) bekliyorlardı. Bunun için önceleri kendisine gayet iyi muamele etmişlerdi. Yedirdiler, içirdiler, hattâ müzik çalarak eğlendirdiler bile... Sonunda ağır hapse koydular. Hapiste korkunç ve ıstıraplı günler yaşamıştı. Tartakladılar, işkence yaptılar, aç ve susuz bıraktılar... Maksat akrabalarının bir an evvel istenen parayı vermesini temindi. Bu konuda Macarlar'la Türkler birbirlerinden aşağı kalmamışlardı. Her ikisi de ellerinden ne gelirse yapmayı kendileri için dokunulmaz bir hak saymışlardır. 1557' de Nadasdy Tamas'ın eline bir çavuş geçmişti. Bu esirin serbest bırakılması için 2 000 altın isteniyordu. Fakat zavallının ailesi bu parayı verecek, yahut da bulabilecek durumda değildi. Sonunda babalarının serbest bırakılmaları için öz oğlu ile trampa edilmesi teklifini yaptılar. Baba serbest kalacak, oğul onun yerine zindana girecekti.

Macar topraklarındaki esirlerin durumu, imparatorluğun diğer yerlerindeki esirlerle kıyaslanamayacak kadar iyi idi. Büyük harplerde Türkler, yahut da Tatarlar sayılamayacak kadar çok miktarda ellerine düşen esiri yurtlarından uzaklara sürüp, oralarda yerleştiriyor veya satıyorlardı. Yarım asır evveline kadar Balkan yarımadasının çeşitli bölgeleri tıklım tıklım bu esirlerle doluydu. Bir kısmını Sırbistan havalisine yerleştirmişlerdi. unlar ana dillerini unutmamak-

la beraber, uzun yıllar sonra bu Slav deryasından kurtularak ana yurda kavuşmuşlardı. Diğer bir kısmı esir pazarını boyladı. Gençlere, bilhassa kızlara karşı daha az haşin davranıyorlardı. Bu gibilerini İstanbul'a kadar araba ile götürülürdü.

1554 Busbecque hatıralarında, İstanbul'a esir pazarlarına götürülürken, rastladığı böyle bir kervandan bahseder. Macar çocukları ile genç kızların teşkil ettiği bir kafileyi uzun uzun anlatır. Yetişkinlere gelince, bunlardan erkek esirler, evvelkiler gibi rahat seyahat ettirilmezlerdi. Birbirlerine bağlı olarak bir sıra teşkil ederler, zincirin ucu da onları muhafaza ve sevke memur olan kişinin atının eğerine bağlanırdı. İstanbul'da kısa zamanda esirlerin adedi o kadar artmıştı ki, sokaklarda kendi dillerini konuşan bu Macar esirler, seyahat maksadıyla İstanbul'a gelmiş bulunan yabancıların dikkatlerini çekmiş, sonradan bunlar tarafından yayınlanan hatıralarda, İstanbul'un halkları ve konuştukları diller arasında Macarca ve Macarlar da yer almıştı (1574).

ALTINLA DOLU ZİNDAN

Seneden seneye yeni yeni kafileler gelirdi. Bu zavallılar birbirlerine ellerinden gelebilen yardımı, imkânları nispetinde yapmaya çalışırlardı. Durumlarını ıslah için birçoğu Müslüman olurdu. Önceleri Müslüman olanlar serbest bırakılır, yurduna, yuvasına kavuşurdu. Fakat bu gibilerin yuvalarına döndükten sonra tekrar din değiştirerek Hıristiyan oldukları görülünce, bu usulden de vazgeçildi. Esirler umumiyet itibariyle ağır işlerde çalıştırılır, ölünceye kadar da hürriyetlerine kavuşamazlardı. Bunların arasından pek azı zaman zaman kaçarak, canlarını kurtarabilmişlerdir.

Şahsiyet sahibi esirler, Yedikule'de hapsolunurdu. Burası zindan değildi. Etrafı duvarlarla çevrili, şehrin bir mahallesi gibiydi. İlk önce burası hazine, daha sonraları harp arşivi ve cephanelik olarak kullanılmıştır.

1527'de Sadrâzam İbrahim Paşa Haberdanacz ile konuşurken, pencereyi açarak eliyle işaret edip:

— Yedikule'yi görüyor musun? Tepesine kadar altın dolu! demişti.

Gerçi vaktiyle uzun bir zaman altınla dolu idi, fakat İbrahim Paşa devrinde artık orası hazine olarak değil, ileri gelen ecnebi kişiler, krallar, hükümdarlar ve vezirlere mahsus hapishane olarak kullanılıyordu. Buraya hapsedilenler, süslü odalarda otururlar, kendilerine hizmetlerini görmek üzere uşaklar tahsis edilirdi. Orada geniş avluda gezmek serbestti. Banyo yapabilirlerdi. Bahçesinde akar su ve bir de mescit vardı. İki asır boyunca Yedikule'nin duvarları arkasından birçok Macar'ın ahları gökyüzüne yükselmiştir.

Bizzat sultan da Yedikule'nin yakınlarında otururdu. Macaristan'ın hakikî efendisi ve mukadderatına hâkim olan sultan! Dünyanın üç kıtasından ordularını çekip, Macaristan'da hâkimiyetini devam ettirmek gayesiyle, bu orduları birbiri ardı sıra Macar topraklarına saldırttı. O asır zarfında insan sıkıntısı çekmemişti. Osmanlı İmparatorluğu, Macaristan'da uzun yıllar boyunca sürüp giden mücadeleler yüzünden, için için kan ağlıyordu. Nihayet imparatorluğun yaygın olduğu üç kıtada da istenilen sayıda insan bulmak gittikçe zorlaşıyordu.

Sultan Süleyman, bu durum karşısında İstanbul'u muhafaza ile görevli askerler de dahil olmak üzere emri altındaki bütün insan gücünü, istilâ harplerine sürdü.

BUDAPEŞTE'NİN ZAPTI

Mohaç'ta bütün Müyük-Macar Ordusu son neferine kadar imha edildikten birkaç gün sonra, Türk ordusu, serbest bir yürüyüşle 28 ağustos 1526'da, krallığın merkezi Budin'e girdi. 9 eylülde muzaffer Kanunî Sultan Süleyman da bizzat şehre girdi, 14 gün krallık sarayında otararak şehrin ve ülkenin yeniden düzenlenmesiyle meşgul oldu. 20 ağustos 1527'de sonradan imparator olan Kral Ferdinand'ın Budin'i ele geçirmesi üzerine tekrar sefere çıkan Kanunî, 7 eylül 1529'da şehri geri aldı. İlbasan Sancakbeyi (Tümgeneral) Husrev Bey, şehrin muhafazasına memur edildi. 1531'de Almanlar tekrar Budin'i kuşattılarsa da, İstanbul'dan kuvvet sevkine lüzum kalmadan büyük Alman ordusu, Damat Yahya Paşazâde Mehmed Paşa tarafından püskürtüldü. 1541'de aynı teşebbüsü tekrar etmek isteyen Alman İmparatorluk orduları, 22 ağustos 1541'de gene Mehmed Paşa tarafından büyük bir bozguna uğratıldı.

Bunun üzerine Almanya'nın tasallutundan başka şekilde korunmasına çare olmadığı anlaşıldığından Kanunî Macaristan'ın, muhtariyetini ilga edip, doğrudan doğruya merkezden idare edilen bir eyalet halinde teşkilâtlandırılması için emir verdi. Böylece Türkiye İmparatorluğunun Budin eyaleti kuruldu ki, imparatorluk protokolünde bu eyalete Mısır eyaletinden (merkezi Kahire) sonra ve Rumeli eyaletinden (merkezi Sofya) önce gelmek üzere yer verildi, beylerbeyilerine vezir

XVI. yüzyılda bir Macar asılzadesi

(mareşal) rütbesi tevcih olundu. Budin beylerbeyileri, bugünkü Macaristan'ın en önemli bölümüne hükmetmekte olup, Viyana'daki İmparator'la doğrudan doğruya ve birbirlerine «kardeşim» şeklinde hitap ederek muhabere ederlerdi. Budin beylerbeyisi, bir hükümdardan farksız, sarayında oturur, emrinde bulunan ve çok kere ayrıca İstanbul'dan kuvvet çağırmaya lüzum göstermeden Alman ordularıyla başa çıkan büyük kuvvete komuta ederdi.

XVII. yüzyılda şehrin nüfusu 100 000'in çok üstündeydi, bunun yarısına yakınını Türkler teşkil ederdi. 58 cami, 7 medrese (lise), pek çok ilkokul, sayısız diğer Türk anıtlarıyla Budin, tamamen bir Türk şehri manzarası gösterirdi.

Sultanın parlak zaferleri, elde edilen ganimetlerin dağıtımındaki cömert davranış sayesinde onun bayrağının altında her zaman için toplanacak asker bulunuyordu. Orduya katılan bu askerlere her suretle iyi bakılıyordu. Çünkü Sultan Süleyman'ın iktisadî politikası, imparatorluğu refaha götürmüştü.

Budin Beylerbeyiliği (Macaristan eyaleti) 1545'te 32 sancağa ((vilâyete) ayrılmıştır. İlk beylerbeyi Ramazanoğlu Prens Uzun Süleyman Paşa'dır. Abdurrahman Abdi Paşa'ya kadar 68 beylerbeyi geçmiş olup, bunların içinde sadrâzam olanlar ve ülkeyi uzun müddet pek büyük bir başarıyla idare edenler vardır. Şehir, 2 eylül 1686'da pek kanlı bir savunmadan sonra Almanlar tarafından alındı. 1699 Karlofça Antlaşması ile de bütün Macaristan Alman İmparatorluğu'na bırakıldı. 160 yıl Türkler'de kalan Budin'in kaybı, Türk maşerî vicdanında derin akisler uyandırdı. «Aldı kâfir bizim nazlı Budin'i» nakaratlı türkü meşhurdur.

DEVLET HAZİNESİ

1554'te padişah hazinesinin geliri 8 milyon 196 000 altına bâliğ oluyordu. Bunda Avusturya'nın 30 000, Erdel'in 10 000, Raguza'nın 12 000, Moldavya ile Ulah ülkesinin 20 000 altın her sene verdikleri mutat vergilerle hisseleri vardı.

Hazinenin büyük geliri emin kaynaklara dayanıyordu. Bu gelir uzun yıllar boyunca azalmamıştı. Sultan Süleyman, para, asker, şahsî kabiliyet ve otorite bakımlarından her şeye malik olduğu için, etkisi büyük olan bir politika takip edebiliyor, muvaffak da oluyordu.

Geçmiş Zaman Hikâyeleri

Kesik Kulak

Yazan: Süheylî Ahmed Bin Hemdem

Üslûbunu muhafaza ederek
sadeleştiren: ŞEVKET RADO

Aşağıda sunduğumuz hikâye, IV. Murad (1623-1640) çağı yazarlarından şair ve tarihçi Hemdem oğlu Ahmed Süheylî Çelebi'nin «Acâyibu'l-me'sir ve Garâibu'n-Nevâdir» adlı eserinden alınmıştır. «Nevâdir-i Süheylî» de denen ve basılı olan bu Türkçe eserde Süheylî, yalnız eski Arapça ve Farsça kitaplardan hikâyeler toplamakla kalmamış, Osmanlı toplumuna ait hikâyeler de nakletmiştir. Aşağıdaki hikâye bunlardandır.

DENİZDE ve karada çok gezmiş bir seyyah, rivayet eder ki: «Seyahatlerimden birinde Rumeli şehirlerinden Karlıeli demekle meşhur bir kasabaya vardım. O vilâyetin ileri gelenlerinden bir beyin evine misafir oldum. Bana türlü itibar gösterdi. Bir müddet o misafirsever zatın evinde kaldım. Ev sahibinin dört, beş yiğit oğlu vardı ki, her biri babalarından mürüvvetli ve hamiyetli, civanmert yiğitler, şekil ve kıyafetleri hoş bahadırlar.

«Yalnız, ev sahibi olan babalarının iki kulağı ve burnu kesik idi. Bir gece yiyip içerken bu ev sahibinin yüzüne bakıp: 'Acaba ne sebep ile bu devletlinin burnu ve kulağı kesilmiş?' diye düşünürken, zekâsının ziyadeliğinden bunu fark edip, 'Galiba benim burnum ve kulağım düşünürsün?' dedi. Ben de: 'Keramet eylediniz. Gazada mı oldu, diye düşünürdüm' dedim. O da: 'Aslını sana anlatayım' dedi.

«Benim bir emmim kızı var idi. Tazeliğinde bu kıza muhabbet eyledim. Emmim akıbet o kızı bana verdi. Yiyip içip safaya daldık. Yalı kenarında bir çiftliğimiz var idi, şehrin gayet seçkin bir yerinde idi. O çiftliğe taşındık.

«Biz böylece gezer, eğlenir iken, bir gün ansızın köyümüzü kâfir basıp beni ve hatunumu ve bazı Müslümanları esir eyledi. Ve kâfir vilâyetine götürdüler. Benim ayağıma demirden bağlar vurup hatunumu benden ayırdılar. Nereye gittiğini bilmedim. Bir yıl demire vurulmuş olarak hizmet eyledim. Bir yıldan sonra bana itimat edip bağlarımı çözdüler. Bir gün şöyle boş gezerken hatunumun ahvalinden sual eyledim. Bana: 'Filân kal'anın beyi, bir güzel esir avret istedi. Senin hatununu ona gönderdiler. Şimdi azîm devlet içindedir' dediler. Onu sevdiğimden nâşi, gezerek o kal'aya vardım. Bir büyük saray. Karşısında bir bağı var. Oraya vardım. Esirler arasına karıştım. Hizmete başladım.

«Bir gün büyük bir toplantı yapıp yemeye, içmeye koyuldular. Avretim, meclisin ortasına geçip oturdu. Gündüz gidip, gece oldu. Mumlar yanıp, yabandan olanlar gittiler. Yalnız kendi adamları kaldı. Bilmem avret mi beni bildirdi, yoksa kendi mi sezdi? Ancak onu gördüm ki, beni tutup karşusunda bir mermer direğe muhkem sardılar ve yemeye, içmeye başladılar. Gözümün karşısında kalktı, avretim ile muamelesin tamam eyledi ve yine meclise oturdu ve avrete bir dolu sundu. İçtikten sonra hatunuma: 'Senin kızlığını bu mu aldı?' dedi. Avret de: 'Beli!' dedi. 'İmdi sen bunu benden ziyade seversin' dedi. Avret: 'Yok' dedi. 'Eğer beni ondan ziyade seversen kalk iki kulağını kes!' dedi. O merhametsiz dahi kalkıp bir bıçak ile kulaklarımı kesti ve yerine oturdu.

«Onu sevdiğimden nâşi gezerek o kal'aya vardım.»

«Bir miktar içtikten sonra yine avrete döndü: 'Beni mi ziyade seversin yahut bunu mu?' dedikte, avret: 'Seni ziyade severim' dedi. 'İmdi, beni seversen kalk burnunu dahi kes!' dedi. Avret dahi kalkıp hemen burnumu da kesti.

«Yine yediler, içtiler, döşeğe girip yattılar. Ben o mermer direkte bağlı kaldım. Bir zamandan sonra elimi ardımdan bir avret çözdü ve beni çekti, bir tenha eve götürüp yaralarıma merhem bağladı ve: 'Sana bu iyilik bu mahalde nicedir?' dedi. Ben dahi dua edip: 'Lütuf ve ihsan eyledin' dedim. Döndü: 'Bu zalim kâfir benim erimdir, bu avret geleliden beri benim yüzüme bakmadı ve yanıma gelmedi. Ama cümle malı ve hazinesi benim elimdedir. Bu kâfire bir yararlık edebilir misin' dedi ve günü gün gayret verdikte ben de: 'Neyleyeyim, elime bir silâh geçerse!' dedim. Kalktı, beni hazine odasına götürdü ve 'İstediğin kılıcı al!' dedi. Ben dahi koluma münasip bir kılıç aldım ve yattıkları yere vardım. Sarılmışlar, yatırlar. Bir, bir kılıç çaldım, ikisini dört pâre eyledim. Avret: 'Koluna kuvvet!' dedi. 'Eğer bunu katleylemesen sabah ne seni kordu, ne beni!' dedi ve avret yine: 'Neylersen eyle, beni hemen İslâm vilâyetine düşür' dedi ve hazineden yedi, sekiz sandık altın doldurdu; kıymetli esvabından ayırdı ve bana: 'Bu bahçe deniz yalısıdır. Hazır kadırga bağlı duruyor' dedi ve zindanın anahtarını getirdi, açtı. Müslüman esirlerinden on nefer aldı. O sandıkları ve esvabı kadırgaya taşıttı. Bir miktar zahire dahi aldı. Ondan sonra indi. Zindandan cümle Müslüman esirlerini kadırgaya doldurdu. Kendisi dahi girdi. Demir aldık ve yelken eyledik.

«O gece gittik. Ertesi bütün gün gittik. Beşinci günü karşımızda bir karartı göründü. Sürdük, yakın vardık. Gördüm ki, inayeti Hak ile, kendi vilâyetimizde olan çiftliğimize gelmişiz. Şehirli, cümlesi seyre gelmişler imiş. Bizi gördükleri gibi, kâfir geldi, sanıp kaçmaya başladılar. Birkaç dostlarımızı bildim. Feryad edip: 'Korkman, gelin, biz esirlikten kurtulmuşuzdur' dedikte, sözümü işitip anladılar. Kenara demir bıraktık. 'Medet bana bir iki araba getirin!' dedim. Vardılar, araba getirdiler. Malları ve hatunu çıkarıp şehre bıraktım. Cümle esirlere harçlık verip herkesi vilâyetine gönderdim. Ve Allahın emriyle hatunu nikâh edip şeref-i İslâm ile müşerref oldu. İşte bu gördüğün beş nefer dilâverler, o hatundan olmuşlardır, elhamdülillâh. İşte sergüzeştim budur benim kardaşım» dedi.

«Bir hayli zaman beni gitmeye komadı» deyu, ol seyyahtan hikâyet olunur.

Milletlerarası değerde bir eser

İslâm Ansiklopedisi Nasıl Hazırlanıyor

Röportaj: Yılmaz ÖZTUNA
Fotoğraflar: Sedat DİZİCİ

BİRÇOK yazılarımda işaret ettiğim gibi, milletlerarası değer taşıyan ilim ve sanat eserlerimiz, çok azdır. Bu nadir eserlerden biri, 1940'tan beri yayınlanan **İslâm Ansiklopedisi**'dir. Tamamen dar manada bir ihtisas ansiklopedisi olduğu için herkes tarafından bilinmeyen bu eseri, uzun zamandan beri okuyucularımıza tanıtmak istiyordum. Geçenlerde fırsat düştü. Ansiklopedi redaksiyon heyetinin çalıştığı Türkiyat Enstitüsü'ne giderek bir röportaj yaptım. Redaksiyon heyetini teşkil eden Prof. Dr. Ahmed Ateş, Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu, Prof. Dr. Tahsin Yazıcı ve ansiklopedinin yazı heyetinden Doç. Dr. Nihad Çetin'le görüştüm.

— **İslâm Ansiklopedisi**'ni Türkiye'de yayınlamayı kim düşündü? şeklindeki soruma Prof. Ateş şöyle cevap verdi:

— 1938'de Holanda'nın Leiden şehrinde, bütün dünya üniversite ve akademilerinin iştirakiyle mütehassıs müsteşrikler tarafından yayınlanan **İslâm Ansiklopedisi**, 30 yıllık bir çalışmadan sonra tamamlanmıştı. Çok büyük 4 ciltle bir de ilâve cildi olan bu eser, bildiğiniz gibi, ayrı ayrı üç dilde, Almanca, Fransızca ve İngilizce olarak yayınlanmıştı. 1939'da Millî Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel, bunu Türkçe'ye tercüme ettirmeyi düşünmüş. Bakanlıktan Edebiyat Fakültesi'ne bu mealde bir tebliğ geldi. Fakülte mensupları toplandık. İçlerinde ben de vardım. O zaman klasik Doğu dilleri (Arapça ve Farsça) ordinaryüs profesörü Dr. Helmuth Ritter'in asistanıydım. Aramızdan 10 kişilik bir heyet seçtik. Heyetin başkanı Prof. Dr. Abdülhak Adnan Adıvar'dı. Bu heyet, 1940 yılında 80'er sayfalık fasiküller halinde ansiklopediyi yayınlamaya başladı.

— Eser, aslından aynen tercüme mi ediliyordu?

— Önce öyle düşünülmüştü. Fakat sonra, bilhassa Türkiye'yi ilgilendiren bazı maddelerin çok kifayetsiz olduğu görüldü. Bunlar, bizim tarihçilerimiz tarafından telif edildi. Eser ilerledikçe, Türk bilginleri tarafından telif edilen ve bazıları müstakil birer monografi büyüklüğünde olan maddeler çoğaldı. Doğrudan doğruya tercüme olanlar azaldı.

— Tercümeler hangi dilden yapılıyor?

— Makalenin aslı hangi dilde yazılmışsa, o dilden. Biliyorsunuz, eserin orijina-

Ansiklopedi redaksiyon heyeti neşriyat müdürümüze izahat veriyor. (Soldan sağa) Prof. Tahsin Yazıcı, Yılmaz Öztuna, Prof. Ahmed Ateş Prof. İbrahim Kafesoğlu ve Doç. Nihad Çetin.

linde en çok Alman dilini kullanan bilginler yazmışlardır. Sonra Fransızca, en az İngilizce gelir.

— Derin ihtisas isteyen bu işte mütercim sıkıntısı çekmediniz mi?

— Çektik. Tercüme için o dili mükemmelen bilmenin yetmediğini ilk tecrübelerimizle hemen anladık. Ayrıca tercüme edilen konuyu bilmek icap ediyordu. Onun için zamanla tarihçi mütercimler kullanmaya başladık.

Konuşmamız ilerledikçe, sorduklarıma, redaksiyon heyetini teşkil eden her üç profesör de cevap veriyordu.

— Yayınlanmasına 26 yıl önce başlanan eserin tamamı ne zaman bitecek?

— Son olarak «Sikke» maddesinde kalan fasikül yayınlandı. Sanıyorum 5 yıl sonra «Z» harfini tamamlayacağız. Eserin tamamı, ince puntoyla iki sütun üzerine dizilmiş, takriben biner sayfalık 15 cilt olacak. İlâve ciltleri bundan hariçtir.

— İlâve ciltlerine hangi maddeler girecek?

— Eserin aslında bulunmayan maddeler. Bazı maddeler unutulmuş, bazıları ihmal edilmiştir.

— Evet, meselâ bir tek Türk bestekârı, bir tek Türk hattatı, pek çok şairimiz (meselâ Neşâtî gibi en ünlüleri), şeyhulislâmların çoğu, hatta bazı hükümdarlar, eserin aslında yok. Bunların hepsini ilâve ciltlerinizde bulacağımızı ümit ediyoruz.

— Öyle olacak. Şimdiden ilâve maddeleri tespite başladık. Bu arada yüzlerce Türk şairi var.

— **İslâm Ansiklopedisi**'nin gene Leiden' de yapılan İngilizce ve Fransızca yeni tabından faydalanıyor musunuz?

— Hayır, aksine onlar bizden faydalanıyorlar. Bir defa harf bakımından bizden çok geriler. Sonra bilhassa Türk tarihi için mütehassıs elemanları yetersiz.

— **İslâm Ansiklopedisi**, biliyorsunuz Arapça'ya, Ordu diline, Farsça'ya ve Malayca'ya da çevriliyor. Bunlar hakkındaki fikriniz?

— Arapça'sı bir hayli cilt yayınlandıktan sonra, şimdi yarıda kalmış durumda. Bundan faydalandık. Diğer Doğu dillerine tercümeleri henüz başlamıştır.

— Ansiklopedinin redaksiyon heyeti hakkında da biraz bilgi verir misiniz?

Ansiklopedinin bugünkü redaksiyon heyetini teşkil eden üç profesör: Kafesoğlu, Ateş ve Yazıcı.

— Adnan Adıvar, yıllarca eseri çok başarılı bir şekilde idare etti. Zamanla çeşitli alanlardaki mütehassıs bilginlerimiz çoğaldı. Osmanlı tarihi üzerinde ilk ciltlerdeki maddelerle son maddeleri mukayese ederseniz, farkı hemen anlarsınız. Son defa Ord. Prof. Câvid Baysun'la Ord. Prof. Dr. Besim Darkot, fikir ihtilâfı sebebiyle redaksiyon heyetinden ayrıldılar. Geçen yıl da pek değerli arkadaşımız Ord. Prof. Dr. Reşid Rahmetî Arat vefat etti. Şimdi redaksiyon heyetinde 3 kişiyiz.

Şimdiki redaksiyon heyetini teşkil eden Ahmed Ateş 1911, İbrahim Kafesoğlu 1914, Tahsin Yazıcı ise 1922 doğumludur. Kafesoğlu, umumî Türk tarihi mütehassısı, diğer iki profesör Arap ve Fars dili ve edebiyatı mütehassısıdır.

— Ansiklopedinin tirajı ne kadar? diyerek suallerime devam ettim.

— 7 500 basılıyor.

— Ansiklopedinin aslı mı, Türkçe'si mi daha değerli?

— Şüphesiz Türkçe'si. Bizimki, eserin âdeta ıslah edilmiş, düzeltilmiş, genişletilmiş, yenilenmiş şeklidir. Bütün ilim âleminde Türkçe bilen müsteşrikler, eserin aslını değil, bizimkini kullanıyorlar.

— Eseri Millî Eğitim Bakanlığı yayınlamaktadır. Bakanlıktan şimdiye kadar isteyip de yerine getirilmeyen bir arzunuz oldu mu?

— Hayır, olmadı. Bilâkis Hasan Âli Yücel, Celâl Yardımcı gibi çeşitli bakanlar ve bakanlığın bizimle ilgili bütün teşkilâtı, her türlü arzumuzu yerine getirmişlerdir ve getiriyorlar.

— Eserde Arapça ve Farsça kelimeler için transkripsiyon alfabesi kullanılmaktadır. Ayrıca her dilden kitap isimleri ve teknik tâbirler hemen her satırda geçiyor. Dizgi zorluğu olmuyor mu?

— Şüphesiz böyle bir eseri dizmek, çok zor bir şey. Fakat mürettiplerimiz ve musahhihlerimiz alıştılar. Gördüğünüz gibi, çok az mürettip yanlışı oluyor.

Ansiklopedinin nazik redaksiyon heyetine veda ederek ayrıldım. Burada şahsen kaydetmek isterim, ben bu ansiklopediyi çok severim. İlk baskısını tamamen okuduğum gibi, şimdi Leiden'de yayınlanmakta olan yeni baskısını da okuyorum. Türkçe'sini ise en az 2, birçok cildini 3 ve 4 defa satır satır okumuşumdur. Bu arada yeni Leiden tab'ı ile İstanbul neşrinde bulduğum yanlışları — ki bunlar yüzlercedir — teker teker kaydettim. İlk fırsatta yayınlayacağım.

Amiral Dönitz'in

I. Dünya Savaşı Hâtıraları: 3

Kış Savaşları

Çeviren : Mete CANITEZ

MİDİLLİ mürettebatı, 1914 yılı kasım ve aralık ayları boyunca ancak sekiz gün limanda kalabilmişti. Bunun dışında uzun günler, uzun geceler nakliye gemileriyle birlikte doğuya doğru seyretmiş, pusuya yatmış, denizlerde yalpa vurup dövünmüştük. Kendi kendimize sık sık: «Üssümüz Boğaziçi mi, yoksa Trabzon'un yakınındaki, kıymetli kömür stoklarının tepeleme yığılmış olduğu şu küçük, mütevazı balıkçı köyü Polathane mi?» diye sorardık...

Her iki bordamıza bağlanan mavnalardan âdeta damla damla kömür alırdık. Bir taraftan da vapurlar, Karadeniz'in o kötü, kendine has havalarının kemire kemire yiyip bitireceği koca kömür çuvallarını mavnalara boşaltırlardı.

Aralık ayında, içinde 20-30 korkusuz Çerkes bulunan küçücük bir tekneyi, delicesine cüretkâr bir plan uğruna Ruslar'ın elinde bulunan Tuna nehri ağzına kadar yedekleyerek götürüşümüzü nasıl unutabilirdik? Orada bu serdengeçti çocuklar karaya çıkmışlardı...

Sıvastopol'a doğru ilerliyor ve Ruslar'ın liman çıkış ağızlarının biraz önünde âdeta cirit atıyorduk. Bir mayın tarama filosu, bizim görünmemizden tedirgin olmuştu. Ne yazık ki, bizim düşman olduğumuzu lüzumundan çok önce anlamışlardı! Gövdelerine birkaç salvo yemelerine rağmen, kendilerini, karaya atıp, kurtulabildiler.

Karşımıza, yüksekçe bir kayalık üzerine taçlanmış bir fener kulesi dikilmişti. Bu kayanın gerisinde ise, Yavuz'un daha ekimde o unutulmaz ilk ziyaretini yapmış olduğu Sıvastopol uzanıyordu! Rusya'nın en kuvvetli deniz müstahkem mevkii Sıvastopol...

Bu Kırım kalesini bugün de biz ziyaret ediyorduk. Ama biz sadece bir hafif kruvazördük. Eğer kuvvetlerimiz denk olsaydı, Ruslar'a kendi deniz kalelerinin içinde hayatın acılarını biraz olsun tattırabilecektik...

Fakat bu sırada Sıvastopol üzerindeki gök, koyu koyu dumanlarla kaplanmaya başlamıştı. Anlaşılıyordu ki, Eberhard diye güzel ve hakikî (!) bir Moskof adı taşımakta olan Rus amirali bizim saygısızlığımızdan alınmıştı. Üzerimize saldırtmak için kruvazörlerini hazırlıyordu... Amiral, nihayet iki de uçak gönderdi. Bu çeşit karşılama törenlerine kendimizi alıştırmalıydık. Zira böyle şeyler bizim için pek yeniydi. Bu uçuşun sadece bir keşif uçuşu olduğu anlaşılıyordu. Çünkü bizim kocaman kuşlar gayet dikkatlice müna-

II. Dünya Savaşı sırasında Hitler ve Dönitz.

sip bir mesafede kalıp tekrar geri dönmüşlerdi. Daha sonra büyük ve çift kanatlı bir uçak yaklaştı. Onu selâmlamak için her iki kıç topumuzu parça tesirli mermilerle doldurmuştuk. Toplar zarif boyunlarını siperliklerinden havaya doğru dikmiş bekliyorlardı.

Pilot, gerimizden geliyordu. Gerekli mesafeye ulaştığı anda toplar şimşekler çakarak gürlediler. Pilotun kulaklarının dibinden şarapnellerimiz uçuşuyordu. Bu, onun hiç beklemediği bir şeydi. Derhal geriye dönerek savuşmayı tercih etti. Bu arada da acele, bir bombasını da atmayı ihmal etmedi. Fakat bomba beş yüz metre kadar kısa düşmüştü (!).

Tabiî biz de Allaha şükür içimizden geldiği gibi mukabelede kusur etmemiş, bu düşmanca hareketi silâhlarımızla selâmlamıştık! Ertesi gün öğleden sonra Boğaz'dan içeri giriyorduk... Kruvazörün yüksek süratinin korunması lâzımdı. Karinamızı bir kere kontrol edebilmek için havuza girmek üzere İstinye koyuna gittik.

Tahminî bir hesaba göre, Noel'de tekrar denize çıkmış olacak, yılbaşına yakın da gene geriye dönecektik. Ayrıca Rus Noeli bizimkinden on üç gün sonra olduğu için yılbaşından hemen sonra denize açılarak onların yeni yılını da denizde kutlayacaktık. İşte bir arkadaş önümüzdeki dört haftanın portresini böyle çizmekteydi...

Bu şekil, bizim için daha uygundu. Gurbet ellerde bulunuyorduk. Noel'de deniz üstünde bulunacağımıza içten seviniyorduk. Ancak bu şekilde insan kendisini memleket hatıralarına ve hasretine kapılmaktan alakoyabilirdi...

Hakikaten de bizim açıkgöz matematikçinin hesapları doğru çıkmıştı. İkişer gün devam eden Alman ve Rus Noelleri'nin her dört gününü de Karadeniz'de geçirmiştik. Bu fevkalâde kötü havalı dört gün süresince, yalnız kömür almak için bir ara vermiştik. Noel de bu şekilde katledilmişti...

Ruslar'ın, bilhassa bayramımızı hedef tutabilecek muhtemel bütün hareketlerini müessir bir şekilde karşılayabilmek için Noel merasimlerini iki gün önceye, 22 aralığa almıştık. Mürettebata Noel hediyeleri dağıtılmış, büyükelçilik rahibi Kont Lüttichau'ın vaazını dinlemiştik. Fakat memleketteki dostların göndermiş olduğu paketler, Balkanlar'daki politik trafik engelleri sebebiyle henüz gelmemişti. Ama Noel seferinden dönüşümüzde hasretle beklenilen bu hediyelere kavuşacağımızı ümit ediyorduk. O sırada biri çıkıp da bize paketlerimizi temmuzdan önce alamayacağımızı söylemiş olsaydı, ona en azından deli, diyebilirdik. Ama, hakikaten de güzel bir temmuz günü öğle üzeri, yakıcı bir güneşin altında geçen savaş yılının Noel hediyesi paketleri gemimize gelecek ve kalın yün kazaklara, kürklü eldivenlere, ağır yün atkılara, fevkalâdeden sevinecektik...

23 aralıkta Noel'imiz sona ermişti... Hazırlıklarımızı tamamlayıp sevgili Karadeniz'e açıldık.

Kutsal geceyi, bu sessiz Noel gecemizi gözetleme yerlerinde kutluyorduk. Hava çok soğuk ve kötüydü. Yağmur taneleri iğne batarmışçasına yüzümüze vuruyordu. Dört saatlik vardiyadan sonra, tepeden tırnağa sırılsıklam, soğuktan donmuş bir vaziyetteydik. Nihayet sabahın 3.50'si oldu. Nöbetçi çavuşunun ilâhî bir musiki gibi, iskele savaş vardiyasını, iskele başaltına çağıran düdüğü duyuldu.

Henüz güverteye inmiştim ki, iskele başomuzluğumuzdan sanki bir şimşek çaktı, bir ışık demeti, birden karanlık, puslu geceyi yırttı...

— Alarm!... Işıldağı yak!...

Işıldağımız yağmurlu karanlıkların içine parlak bir ışık sıkmıştı. Bu ışığın için-

de tam pruvamızda büyük bir geminin gölgesi belirdi... Bu bir Rus vapuruydu!

Biz onu durdurmak isterken, gemi ışıkla bir tanışma işareti verdi. İskele kıç omuzluğumuzdan karanlıklar içinden bu işaret tekrar edildi.

Işıldak Anna!... 270 grad... Işıldağı yak!

Bir anda beyaz ışık demeti içinde kaba, kısa ve yüksek bir zırhlı gölgesi aydınlandı... Bu dostumuz «Rostislaff» idi.

Şimdi ne olacaksa, birkaç saniye içinde olmalıydı. Fazla düşünecek vakit yoktu. «Rostislaff»ın gerisinde daha ne kadar geminin bulunduğunu kim bilebilirdi?

Işıldağımız, Rus vapurunu güzelce tespit etmişti. Mesafe çok az, takriben 1 200 metre idi. Dört beş salvo gürledi. Birçoğu da su hattından olmak üzere hepsini isabet ettirmiştik.

Şilep, alevler içinde batmaya başlamıştı.

Öte yandan bizim Rostislaff da kırmızı şapka feneriyle mors vermekte devam ediyordu. Bu arada mermilerimiz zırhlının güverte üstü yapılarında patlamaya başladı. Salvo üstüne salvo yapan Midilli, bu gece müthişti. Karşımızdakiler henüz ateş açmamışlardı. Her halde ışıldakları arıza yapmıştı. Düşman ışıldakçılarının küfrederek kömür çubuklarını kurulamaya çalıştıklarını tahayyül edebiliyorduk. Işıldağımızın parıltısı ve şimşekler çakarak düşen mermilerimiz sebebiyle bizi göremiyorlardı. Ama geriden torpitobotları yüksek süratle yaklaşıyor, ışıldağımıza doğru geliyordu.

— Işıldağı söndür!... komutuyla beraber, kopkoyu bir karanlık etrafımızı sardı.

—Bütün makineler tam yol ileri!

Geri dönüp yüksek süratle bizi koruyacak karanlıklara doğru daldık.

Bütün bunlar birkaç saniye içinde cereyan etmişti. Hareket, ifade edilemeyecek kadar güzeldi. Kruvazörümüz, gözüme, sanki kurbanlarını yıldırım gibi hakladıktan sonra, doyup gecenin karanlığında kaybolan bir kedi gibi görünüyordu.

RUSLAR'IN İNTİHARI

Rus donanmasının bir kısmı ile karşılaştığımız ve sonra da nazikçe ayrıldığımız anlaşılıyordu. İskele tarafına daha fazla gelip Rostislaff'a daha yakın düşmüş olsaydık, ona bir torpito hücumu dahi yapabilirdik. Gene de en azından bir vapur batırmış ve can sıkıcı Rostislaff'a da biraz personel zayiatı verdirmiştik. İşte benim için hiç unutulamayacak kadar, diğerlerinden farklı ve güzel olan Noel gecemizi böyle geçirmiştik.

Kuzeye, muhriplerin tesir sahasından açığa doğru karanlıklarda yolumuza devam ediyorduk. Hava aydınlanmadan evvel, geri dönüp tam şafak sökerken onlar-

Osmanlı İmparatorluğu'nun I. Dünya Savaşı'ndan önceki harp gemilerinden Mesudiye.

la tekrar temas edebilmek için yeniden Ruslar'ın bulunduğu tarafa doğru yöneldik. Bu sırada yeni bir av daha Midilli'nin pençesine düşmek üzere idi.

6.50'de tam ortalık ağarırken, gerimizden bir vapur göründü. Dümeni alabanda ederek döndük. Yüksek süratle üzerine doğru yol verdik. Bu saatte, burada rotası Zonguldak olan bir vapur... Bu mutlaka bir Rus vapuru olmalıydı. «Millî bayrağınızı gösteriniz» şeklindeki işaretimiz üzerine hakikaten direğe Rus bayrağı çekildi. Vapur kaçamayacağını anlayarak yol kesmişti. O sırada karşıdan birden bir infilâk bulutu yükseldi. Bu, adamlar ateş mi ediyorlardı yoksa!...

— Salvo ateş! komutu verildi.

— Hayır, dur batarya dur!...

Vapur, kendi kendisini batırıyordu. Yeni bir patlama daha oldu.

— Mürettebatı botlarla gönderin, diye işaret verdik.

İki bot mayna ettiler. Mürettebatın büyük bir kısmı da can yelekleriyle suya atlıyordu. Rus donanmasına mensup iki subay ve deniz askerleriydi bunlar.

Bu arada biz de batmakta olan vapura yaklaşıp stop etmiştik. Her iki filikamızı da mayna ederek buz gibi soğuk sulardan adamları bulup çıkarmaya çalışıyorduk. Açık denizde bu, filikalar için ağır bir işti. Nihayet hepsini toplamaya muvaffak olmuştuk. Bir kısmı öyle yaralı ve donmuş bir haldeydi ki, sanki cansızmış gibi güverteye serilivermişlerdi. Ama doktorlarımızın gayreti sayesinde hepsi de tekrar canlandılar. Yalnız bir tanesi saatlerce süren uğraşmalara rağmen, donmuş olduğu için kurtarılamadı.

Filikalarımızı tekrar hisa ettik ve vapurun su kesimine doğru birkaç mermi daha attık. Vapur iyice su aldı ve yavaş yavaş baş tarafına doğru meyillendi, gittikçe hızlanan bir şekilde batmaya başladı. Güvertesinde bulunan her şey karmakarışık bir şekilde denize yuvarlanıyordu. Sonra birdenbire burunüstü dikilip, kıçı havalanmış olduğu halde güvertesine sular hücum etti ve derinliklere doğru kaynadı gitti. En son olarak da Rus bayrağı suyun altında kayboldu. Bir sürü tahta parçası, can simidi ve terk edilmiş filikalar, kalabalığı vapurun mezarının yerini işaret ediyordu. Bu vapur Deutsche Levante adlı bir Alman kumpanyasına bağlı «Athos» vapuru idi. Savaşın başında bir Rus limanında Rus hükümeti tarafından müsadere edilmişti.

Ruslar, sarılıp sarmalanmış bir halde başaltında yatıyor ve bize müteşekkir bir ifadeyle gülümsüyorlardı. İki saat sonra daha sakinleşmişlerdi. Subaylarıyla birlikte kıç kasaraya getirilip Alman usulünce tabura alındılar.

Sonra bizim erlerden müteşekkil bir silâhlı kıta da kıç kasaraya geldi. Bu sırada her halde, «Almanlar acaba bizi daha rahat kurşuna dizebilmek için mi kurtardılar» diye düşünüyor olmalılardı.

O sırada, donarak ölmüş olan arkadaşlarının cesedi, denizci geleneğince, bir brandaya sarılmış ve Rus harp bayrağı ile örtülmüş olduğu halde kıç tarafa getirilmişti. Hayatını kaybetmiş olan Rus denizcisi, büyük bir saygı ile küpeşteden denize bırakıldı. Bir selâm salvosu, onun için denizin üzerine doğru gürledi. Ruslar sessizce, ölen arkadaşlarına bakıyorlar ve her halde bizim, kendilerine Rusya'da anlatılanlardan çok daha farklı olduğumuzu düşünüyorlardı.

İki esir subay revire alınmıştı. Onların ağzından fazla bir şeyler alınamadı. Vapur, anlaşıldığına göre mayın ve patlayıcı maddelerle yüklü bir halde Zonguldak'a doğru gitmekteydi...

Bu sabahki pandomimden sonra Batıya doğru, Rus filosuyla tekrar karşılaşmak üzere seyre başladık. O sırada Karadeniz'in doğusunda harekât yapmakta olan Yavuz'un da bizimle birleşeceğini tahmin etmekteydik.

Öğleye doğru, güneyde duman bulutları göründü. Ufkun üzerinde birdenbire, direkler ve bacalar belirdi. Bütün Rus donanması karşımızdaydı... Beş zırhlı pruva hattında seyrediyordu. Hattın her iki yan ilerisinde iki kruvazör ve dört muhrip bulunmaktaydı. Hattın gerisinden de bir sürü refakat gemisi geliyordu. Bu refakat gemileri muhtemelen sabahleyin batırmış olduğumuz iki mayın gemisi tipinde olmalıydılar.

«AMİRAL, MİDİLLİ'Yİ TEBRİK EDER!»

Böylece ilk defa gündüz gözüyle düşmanımızı görmüş oluyorduk. Bu üç grup duman bulutunu bundan sonra çok sık görecektik: Ortada beş, yanlarda iki ve dört... Yani sırasıyla beş zırhlı, iki kruvazör ve dört muhrip... Bizim Midilli on bir düşman gemisiyle tek başına karşı karşıya idi. Üstelik yolumuzu da kesmiş bir vaziyetteydiler. Ruslar, üzerimize geliyordu. En önde dümen sularını köpürte köpürte muhripler seyrediyordu...

Muhripler süratle yaklaştılar. Artık rahat atış menzilimiz içindeydiler. Üzerlerine doğru bir parça döndük. Toplarımıza uzun mesafe irtifaları verildi. Vakit geçirmeden demir külçelerinden ibaret selâmlarımızı göndermeye başladık.

I. Dünya Savaşı'nda Türk bahriyesinde çalışan Alman denizcileri. Türk üniformalarıyla.

Muhriplerin dördü de stop edip açıldılar. Bu sefer onlar; 10,5 santimetrelik on iki topla ateş açtılar. Atışlar fena değildi. Önce salvolar uzun düşüyordu. Ama sonra yakına kümelendiler. Zaman zaman beyaz köpüklü su sütunları etrafımızda yükseliyordu... Bu netice, denizciliklerini pek takdir etmediğimiz Ruslar için doğrusu çok iyi idi.

Bu sefer de iki Rus kruvazörü üzerimize gelmeye başladı. Güvertelerinde, top atışı yaptıklarını belirten beyaz dumanlar görülmekteydi. Atışlar pek tabiî önce kısa düşüyordu. Artık savuşmamız gerekiyordu. Çünkü Rusların topçu üstünlüğü birdenbire fazlalaşmıştı. Rus ana kuvveti de yaklaşıyordu. Onların ağır silâhlarının bize ulaşması pek iyi bir sonuç vermezdi!

Kuzeye doğru dönerek uzaklaşmaya başladık. Rus muhripleri birkaç isabet almış olmalılar ki, bizi takip etmediler ve ana kuvvete katılmak üzere geri döndüler.

Ama pek tabiî Amiral Eberhard küplere binmişti. Bize zarar verdireceğini ümit ederek kruvazörlerini ve muhriplerini tekrar üzerimize saldırttı. Onlarla bir kere daha karşılaşabilirdik ama, kuzeye gitmemiz gerekiyordu. Her şeyden evvel gece vakti düşman muhriplerinden nete bulunmamız lâzımdı.

Ruslar'ın Sıvastopol'a dönecekleri anlaşılıyordu. Şafak sökerken onları Sıvastopol açıklarında karşılayacaktık. Düşman limana girmeden evvel Yavuz da gelebilse ne iyi olurdu...

Bütün gece, yüksek süratle seyrettik. İkinci Noel günü sabahı alaca karanlıkta Midilli, Sıvastopol önünde dostlarını (!) beklemekteydi.

Saat yedide ortalık aydınlanırken, bizim muhripler, sislerin arasından çıkıverdiler. Onların gerisinde, kruvazörlerin ve ana kuvvetin baca dumanlarından meydana gelen bir hat uzanıyordu.

Son yolla botlara hücum ettik. Bizim bir bordamızda bulunan altı adet 10,5'luk topumuza mukabil onların on iki adet 10,5'luk topu vardı. Bu topçu üstünlüğüne rağmen bir topçu düellosuna da hiç niyetleri yoktu, çabucak gene ana kuvvete doğru savuştular.

Rus hattı, gittikçe yaklaşıyordu. Artık sancak gemisindeki Amiral forsunu dahi seçebiliyorduk. Kendimizi daima ateş menzili dışında tutuyorduk. Amiral gemisi bir işaret kaldırdı, bütün muharebe hattı birden ateşe başladı. Ne talih, bu sefer de 30,5 santimlik mermi sukutlarının dev su sütunları sadece birkaç yüz metre ötemizde havaya yükseliyordu. Derhal uzaklaşmamız lâzımdı.

Bu sefer de iki kruvazör birden yüksek süratle tekrar ileri atıldılar. Bizi batıya, doğru sıkıştırmaya çalışıyorlardı.

Uskurlarımız gümbürdedi, bütün gemi silkindi. Süratimizi artırmıştık. Tam yol gidiyorduk. Kruvazörümüzün, çarşaf gibi suların üstünde, sakin sakin zahmetsizce düşman ateşinden sıyrılışını görmek öyle tatlı oluyordu ki... Bir yandan da kerte kerte dönerek Boğaz rotasına giriyorduk.

Çok şükür başarmıştık. Artık bize yetişmeleri imkânsızdı. Kruvazörler, çok gerilerde kalmışlardı. Önümüzde Boğaz rotası uzanıyor, yarıştan vazgeçen Ruslar da Sıvastopol'a dönüyorlardı.

Öğleden sonra Yavuz ile buluştuk. Fakat düşmandan artık çok uzaktaydık.

Karadeniz'in orta yerindeki yerimizdeydik. Sancak gemimiz işaret kaldırdı: «Amiral, Midilli'yi tebrik eder!» Bu iltifat hepimizi sevindirmişti. Uykusuz geçirdiğimiz gecelere rağmen tekrar canlandık.

DENİZALTIYA HÜCUM

Almış olduğumuz esirleri Yavuz'a kavanca ettik. Sonra gene kendi yollarımıza devama başladık. Muharebe kruvazörü, Noel'i kutlamak üzere İstanbul'a dönerken, biz tekrar boş nakliye gemilerini konvoylamak için keşişleme rotasına seyrediyorduk. Sonraki günler ve geceler de hemen hemen böyle geçecekti.

27-28 aralık gecesi Anadolu kıyılarının görüş uzaklığı dışında, sürü çobanlığı işimize devam etmekteydik. Sabah yaklaşıyordu. Hava iyice soğuktu.

Yıldızlı gök birden ortaya çıkıveren bulutlarla örtülmeye başladı. Hilâl şeklindeki ay da kapanarak belli belirsiz bir hale gelmiş, karanlık suların üzerindeki parıltısı soluklaşmıştı. Tam bu sırada, şafağın sökmesinden biraz evvel, iskele kıç omuzluğumuzda, kara tarafından bir gölge göründü...

— Alarm!...

Bu ışıksız, garip tekneyi tanımaya çalışarak oraya doğru döndük. En fazla 3 000 metre kadar ötemizdeydi... Su üzerinde pek az bir kısmı görünüyordu... Bacası yoktu... Küçük bir kaportası, kısa bir direği vardı. Allah kahretsin! Bu bir denizaltıydı.

Işıldağımızın parlak ışığı bu davetsiz misafire doğru çaktı. Yuvarlak kulesini ve baş tarafındaki hafif yükseltisini açıkça görebiliyorduk. O da bize doğru döndü. Hemen ateş açtık. Salvolarımız alevler saçarak gürültüyle uçtu. Daha ışıldağı yakmamızdan beri yirmi saniye geçmemişti.

Bu yassı ve kara teknenin üzerinde üç alev göründü. Bunlar mermilerimizin hedefte patlamalarından çıkan karakteristik alevlerdi. Işıldağın parıltısı içinde, denizaltının çelikten gövdesine üç isabet olduğunu mükemmel bir şekilde görüyorduk.

Dumanlar isabet noktalarının üzerinden dağıldığı zaman hiç bir şey görünmüyordu. Işıldağımızın ışık dairesi deniz üzerinde artık boş olan bir noktada çakılmıştı.

Çok şükür, denizaltının hakkından gelmiştik. Midilli'nin topçu komutanı, doğrusu iyi nişan almış ve iyi atış yapmıştı. Işıldakla aramaya devam ediyorduk ama, boşuna, denizaltı yok olmuştu.

Ama hayır, denizaltı bir kere daha ışıldağın dairesi içinde belirdi...

— Salvo ateş!

Fakat, bu bir vapurdu.

— Dur, batarya dur!

Biz vapura doğru yaklaşırken, şafak da sökmeye başlamıştı.

Bu bizim kömür gemilerimizden biri olan «Levante» kumpanyasının «Rodosto» adlı vapuruydu. Yaklaşarak onlara denizaltıyı sorduk. Bombardımanlarımızı görmüşler, isabetleri de tespit etmişlerdi. Fakat sonra düşman maharetle savuşmuştu.

Savaş sırasındaki Rusya hükümdarı: Çar II. Nikola.

Amiral Dönitz, II. Dünya Savaşı sırasında Alman Genel Karargâhından çıkarken.

Bu bir Rus denizaltısıyla ilk karşılaşmamızdı. Düşman her halde bütün gece vapurları takip etmiş, fakat sadece yarım saat kadar geç kalmıştı.

Yaşasın Midilli!

Denizaltılarla bundan sonraki bütün karşılaşmalarımızın hep böyle başarıyla sonuçlanmasını temenni ediyorduk...

RUS NOEL'İ!...

1915 yılbaşısı geçmişti.

2 ocak günü erken kış akşamlarının karanlığı çökerken, eski yerimizden demir kaldırıyorduk.

Puslu gök yüzünden hafif bir yağmur çiseliyordu. Bugün hemen hemen hiç gündüz olmamıştı. Şimdi de tekrar gece bastırıyordu... Ağır yolla, bir mayın tarama filotillası gerisinden Karadeniz'e doğru yol alıyorduk. Tarayıcılardan sonra en önde biz ilerliyorduk. Bizim dümen suyumuzdan da Hamidiye, Berk ve bir nakliye gemisi gelmekteydi.

Anadolu kıyıları boyunca karaya çok yakın olarak seyrediyorduk. Çok yavaş yol almaktaydık. Son derece zayıf olan görüş şartları; hiç durmadan boşanan yağmurlar dolayısıyla büsbütün azalıyordu. Mutlak bir karanlık, karartılmış olan gemilerimizi kuşatıyordu. Her gemi yalnız önünde ilerleyen geminin yakamozlanan dümen suyunu, belli belirsiz seçebiliyordu. Böylece hemen hemen tam karanlık içinde ilerlerken, bir hadise oldu.

Birdenbire sert bir çarpma ile, geminin içine doğru bir patlama sesi duyuldu. Hemen arkasından da baş tarafta, karanlıklar içinden gelen büyük bir su kitlesinin gürültüsü...

Ne olduğunu düşünmeye bile vakit kalmadan geminin yara savunma rölesi, dakik bir makine gibi otomatik olarak işlemeye başladı.

— Alarm!... Bölme kapaklarını kapa! Bütün makineler tam yol tornistan!... Işıldağı yak!... Veri işareti ver!...

Tornistan çalışan uskurların titreşiminden geminin içine doğru yeni bir darbe meydana gelmişti. Türbinlerimiz homurdanıyor, üzerimizdeki ileri yolu azaltmaya çalışıyorduk... Sirenler sessizliği yırttı... Bir veri mermisi, işaret köprüsünden karanlıkları delerek yükseldi, ışıldağın parlak ışığı gemi yakınındaki suları taramaya başladı... Öte yandan her bölmedeki yara savunmacılarının raporları köprü üstüne gelmeye başlamıştı! «Bütün bölmeler kapalı!...»

Kruvazör yara almamıştı...

Patlama ve onu takip eden sarsıntılar, sadece önümüzde seyreden gemilerden birinin mayın tarama cihazlarına takılan bir mayının patlamasından ileri gelmiş olabilirdi. Dümen suyumuzdan gelmekte olan gemiler, tornistan ederek tehlike yerinden uzaklaşmışlardı.

Nihayet gece yarısına doğru mayın tehlikesi olan bölgenin dışında bulunuyorduk. Orta süratle doğuya doğru yol almaktaydık. Yağmur, yüzlerimize iğne batar gibi çarpıyor, gözlerimizi yakıyor ve görüşü güçleştiriyordu. Gözcü postaları yerlerinde, vardiya kaputlarına sımsıkı sarılmış bir halde duruyor ve yavaş yavaş ıslanıyorlardı. Böylece artık yakaları kaldırılmış muşambalar da fayda etmiyor, rüzgâr ve yağmur bir taraftan bir delik bulup zavallı gemiciyi üzerindekilere rağmen dört saatte tamamen sırılsıklam ediyordu.

Doğuya ilerlemeye devam ediyorduk. Hava, ortalık aydınlandıktan sonra dahi düzelmemişti. Güverteler, ayna gibi parlıyordu. Bordamızdan aşan denizler, gemiye öyle bir çullanıyordu ki, onları tekrar geriye fırlatana kadar ancak biraz ilerleyebiliyorduk.

Baştan kıça doğru teller donatılmıştı. Bunlara tutunarak, gemici maharetiyle manevra yaparak, güvertede güçlükle dolaşılabiliyordu. Çizmelerin içine su dolmaması için, denizler hücum etmeden evvel süratle geçmek lâzımdı...

Ruslar görünürlerde yoktu. Ama hareketli telsiz muhabereleri, yakınlarda olduklarını gösteriyordu.

Hakikaten de öğleye doğru «Hamidiye» bize iki saatten beri Rus kruvazörü «Kagul» ve iki muhripile savaşmakta olduğunu ve bir muhribi batırıp «Kagul» u da hasara uğratmış olduğunu rapor etti. «Hamidiye» nin kendisi sadece küçük hasarlar almıştı.

Hâlâ doğuya doğru yol alıyorduk. Görevimiz, Türk sınır köylerini tekrar bombardıman etmiş olan Rus gambotlarını yakalamaktı... Bu çok şans isteyen bir işti.

Ertesi gün akşam, Rize'ye vardık. İç limanda, karaya yakın bir yerde demirledik. Işıldağımız, deniz kıyısındaki binaların üzerinde gezinerek hükümet konağını arıyordu. Karaya bir filika gönderdik. Telgraf memuru, Türk kıyı komutanına bir telgraf çekmek üzere uykusundan kaldırıldı.

Midilli, Rus deniz kuvvetleri tarafından yapılan bombardımanların yer ve vakit olarak bildirilmesini istiyordu.

Sabahın alaca karanlığında cevap gelmişti. Gün ışıdığı zaman Rizeliler, büyük bir harp gemisinin limanlarında yatmakta olduğunu hayretle görüp, bunun bir Rus gemisi değil de Türk kruvazörü Midilli olduğunu sevinçle öğreniyorlardı.

Telgrafın cevabının gelmesinden hemen sonra, tekrar demir kaldırarak Rus deniz birliklerini yakalamak üzere kuzeye doğru yollandık.

Hava düzeliyordu. Batum hemen şuracıkta, doğuda idi... Bir çarpışmanın tam sırasıydı ama, görünürlerde hiç bir gemi yoktu. Zavallı Midilli'nin talihi olmadığı için bugün Ruslar sevinebilirlerdi. Kıyıdaki bir Rus koruganını bombardımanla yetinmek zorundaydık.

Öğlene doğru; kuzeyde Kerç Boğazı önlerinde seyretmekte olan Hamidiye ile birleşmek üzere tekrar yıldız rotasına döndük.

Ertesi gün Hamidiye ile birlikte vatana dönüş yolculuğu başlamıştı. Kırım ile Rus Asyası arasındaki körfezden geliyorduk. Orada Batum'a gidip gelen Rus nakliye gemilerini boşu boşuna beklemiştik.

Akşam olmak üzereydi, gök kalın ve ağır denizlerin üzerine kapanıyordu. Hava çok kapalıydı.

Hava şartlarını kaydetmekle görevli muharebe çavuşu seyir jurnaline «Rüyet hiç yok» notunu yazıyordu. Burnunun ucundaki yağmur damlalarını nöbeti aldığından beri belki yüzüncü defa silerken «Bu kadar kötü havayı ilk defa görüyorum,» diye söylendi.

Akşam ortalık daha da kararmıştı. Bugün hemen hemen aydınlık yüzü görmemiştik. Saat altıya doğru zifirî karanlık tamamen çöktü. 15 mil süratle seyrediyorduk. Yağmur çok şükür dinmişti. Ama sis bulutlarının tam ortasındaydık. Sancakta, çok yakınımızda uzun, siyah bir leke vardı. Teğmen Wodrig:

— Çok şüpheli bir şey!... Bir gemi olabilir zannederim, diye söylendi.

Vardiyadakiler ise:

— Bu siyah bir su tabakasıdır. Orada sis bulunmadığı için su gece göründüğü renkte siyah görünmektedir, diyorlardı.

Herkes koyu lekeye takılmıştı. O sırada lekeden iki şimşek çaktı... Bunu ancak duyabilen ıslığa benzer bir ses takip etti. Bu bir torpito atışı idi...

— İskele alabanda!... Tam yol ileri!... Işıldak 60 derece, ışıldağı yak!...

Gelecek Sayımızda:

KORKUNÇ BİR YARIŞ

Başına Devlet Kuşu Konan Vezir

MAKTUL İBRAHİM PAŞA

Osmanlı devlet adamları içinde birdenbire en büyük ikbale kavuşup bir sultan kadar izzet ve debdebe ile yaşayan ve sonra bir anda en büyük felâkete uğrayarak hayatını kaybeden şahıs Maktul veya Makbul İbrahim Paşadır. Bir devşirme olan İbrahim Paşa, güzel kemençe çaldığı için, daha Kanuni'nin şehzadeliğinde onun gözüne girmiş, kız kardeşini almış hasodabaşı ve sadrâzam olmuştur. Bir sohbette, elçilere «Sultan Süleyman'ın ülkesinde yalnız ben konuşurum,» diyecek kadar gurur ve kibir sahibi olan İbrahim Paşa'nın nasıl yükseldiğini, ne büyük talihe mazhar olduğunu ve nasıl düştüğünü, iki ünlü tarihçimiz, Peçevi ve Selâniki'den, sadeleştirilmiş olarak okuyacaksınız.

Nakleden:
Ragıp Şevki Yeşim

SADRÂZAM maktul İbrahim Paşa, saadetlû padişaha şehzadelikleri zamanında yakın olmuştu. Saltanatı zamanında ise o derece makbulü ve sevdiği insandı ki, sadrâzam yapmak için düşünüp taşınmışlar, yâd edip durmuşlardı.

Bu husus, Pirî Mehmed Paşa'nın kulağına bile varmıştı. Kanunî Sultan Süleyman, bir gün Mehmed Paşa'ya:

— Çalışmalarından mükemmel derecede memnun olduğum bir kulumu taşraya çıkarmak istiyorum. Bilmem ki ne rütbe ile, hangi vazife ile çıkarsam? diye sordu.

Büyük Vezir Mehmed Paşa da:

— Böyle makbul ve yakın olan kulunuza bendenizin yerini vermek gerektir! diye cevap verdi ve böylece İbrahim Paşa, hasodabaşı iken sadrâzam oluverdi.

DAMATLIK PAYESİ

Bayramdan ve dîvândan sonra gelen üçüncü günde kudretli Vezîr-i Âzam İbrahim Paşa hazretlerine kanun üzere hediye verilmesi ferman olundu.

Araştırmalardan sonra paşa, tedarik ettiği süslü, nefis mallar, hediyelikler (nefis cevherler ki, anlatmakla bildirmek güç, yazmak ise mümkün değildir) sundu. Sultan Süleyman'dan evvelki padişahlar asrında bunlara benzer seçme hediyeler eski defterlere kaydolunmamış ve yazılmamıştır. Bu arada Sultan Süleyman zamanında Yemen ve Aden fâtihi Süleyman Paşa geldiği zaman, Dîvân-ı Hümâyûn'da padişaha sunduğu hediyeler, ufukları tutar bir şekilde meşhur olmuştu. Süleyman Paşa büyük vezirlikle geldiği zaman sunduğu hediyelerle İbrahim Paşa'nın he-

diyeleri arasında çok fark vardır. Bunlar o hediyelerin yüzde onu değildir. Gene Sultan Süleyman'ın saltanatı başında Yemen'den azlolunmuş bir halde gelen Yemen Beylerbeyisi Mahmud Paşa'nın sunduğu hediyeler bunun binde biri kadar bile olamaz.

O sene cemâziyelâhır'ın birinci günü mükerrem vezir İbrahim Paşa hazretleri terbiyesiyle yetiştirdiği, makbul, sırlarının ortağı emektar hizmetkârı olduğu için, damatlık azîzliği ile sevindirilmek emrolundu (1). Sağdıçlık hizmeti de, çok canlı bir aslan ve cenk denizinin timsahı olarak tanınan bahriye beylerinden birine ferman olundu.

MUHTEŞEM MÜLK

O yıl, zilkade ayının sonunda feleğin vakarı ile padişah hazretleri tezkire-i hümâyûn gönderdi:

«Mükerrem Vezir İbrahim Paşa'ya Atmeydanı'nda bulunan eski İbrahim Paşa sarayının iç oğlanlarının oturdukları yerden başkasını kendisine armağan ettim, mülkü saydım. Şeriatçe bir belge yazılsın, mülk senedi verilsin,» buyuruldu.

BÜYÜK HEDİYELER

Damatlık ferman olunup, lâyık görüldüğü üzere İbrahim Paşa'ya çok büyük harçlık ve kullanılmak için hesapsız mallar verildi. Paşa azametli ve yüksek şanı olan Sultan için (2) eski saraydan saadet dolu bir nişan göndermeye büyük gayret gösterdi ve böylece efendisi yoluna varını, yoğunu saçmakla pek yüksek bir ev sahibi olduğunu ispat etti.

Büyük vezirlerden de tertip üzere kıymetli mücevherlerle süslü şamdanlar, elmas, yakut, kırmızı zümrütlerle bezenmiş küpeler ve bilezikler hazırlanıp gönderildi. Kapdan Paşa'nın tedarik ettiği duvak ve cibinlik 50 000 altın değerinde tahmin olundu.

Birçok başkaca elbiseler ve daha birçok lüzumlu şeyler harcı yapılıp tamamlandıktan sonra tam bir şevketle ve saltanat debdebesi ile kalkılıp eski saraya gidildi. Rahmetli beylerbeyisi Mahmud Paşa ve Kapdan Paşa hazretleri ikişer kat güzel ve mükellef üst elbisesi ile geldiler. Her iki tarafın muhtarı ve saltanatın mutemedi tersane emîni Mustafa Çavuş'la tersane kethudâsı ve ağasına ve Kapdan Paşa'nın ağalarına gümüş işlemeli elbiseler giydirildi.

Hocası Sâdi Efendi, hükümdarın izni ile 300 000 altın ile akti ve nikâhı yapıldı. Halbuki bugüne kadar gelen sultanların mihri 100 000 altını aşmamıştı.

100 000 AKÇALIK ELMAS YÜZÜK

Bir gün dîvânda Mükerrem Vezir İbrahim Paşa hazretleri Fatsa vergi emîni tahsildarı olan adamın değiştirilmesi işini görüyordu. Bu adam vergiyi keserken, kefillerinden mal istemiş, onlar da, bir alay insan:

— Bizim kefaletten haberimiz yoktur! Gıyabımızda yazmışlar! diyerek şikâyete gelmişlerdi.

Paşa hazretlerinin merhamet denizleri kabardı, parmağından elmas yüzüğünü verdi, 100 000 akçaya tahvil ettirip bu Müslümanları kurtardı.

İbrahim Paşa'nın birçok hareketlerinden kırılan, fakat bunu saklayıp zahirî olarak iltifatlarından zerrece noksanlık göstermeyen hilâfet sahibi padişah hazretleri, askeri kışın seferde tutan ve bir günahı yok iken İskender Çelebi'yi asan paşaya muğberdi. İstanbul'dan sefere çıkarken saadetlû padişah:

— İskender Çelebi, iş bilir bir âdemdir, onun fikrine ve reyine karşı gelmeyesin! diye tembih etmişlerdi.

Kendi günahını İskender Çelebi'ye yükleyen ve doğu seferinde İslâm askerini beyhude yere yoran paşa, ancak Adilcevaz gibi bir iki kale ele geçirebilmişti ki, bu da önemli bir başarı sayılmazdı.

Bu yüzden padişahın huzurunda rağbetten düştü.

ÇEŞİTLİ TEZVİRLER

Bazı kızılbaş döneklerinin müzevirlikleri kulağına fısıldanmıştı:

— Bizim şahın bu kadar hâkimleri varken, saadetlû padişahın devleti ve saltanatı ondan nice mertebe fazla olmasın? Bahusus halifeler zamanında bile «Sultan» namı vezirler makamında olan muhteşem ashaba verilmişti. Size de «Sultan» denilmesi için niçin caiz olmasın? denildi.

Saadetlû padişah sefere yetişip İslâm askerlerine kavuşmadan evvelâ tellâllar:

— Başkumandan Sultan emridir! diye bağırmaya başlayınca, İskender Çelebi bunu önlemek istemiş, İbrahim Paşa'nın da kini bundan doğmuştu.

Padişah hazretleri Tebriz'e geldiği zaman bile bazı emir ve hükümleri böylece ilân ettirmişti.

●

Kanunî Sultan Süleyman gibi bir hü-

---

(1) İbrahim Paşa'nın evlendiği sultan, Kanunî'nin kız kardeşi Hadice Sultan'dır.

(2) Yani gelin sultan.

Kanunî Sultan Süleyman Han.

kümdarın kendisine 13 yıla yakın bir süre hizmet etmiş makbul sadrâzamını öldürtmesi için çok önemli sebeplerin olması gerektiği aşikârdır. Yerli ve yabancı kaynaklar, bu konu üzerinde önemle durur ve İbrahim Paşa'nın öldürülmesini çeşitli sebeplerin bir sonucu olarak gösterirler. Bu sebeplerin başlıcaları Makbûl İbrahim Paşa'nın, Sultan Süleyman'dan gördüğü yakınlığın tesiriyle aşırı derecede gururlanarak İran seferinde adının yanında «Sultan» unvanını kullanması, Osmanlı tahtına göz dikmiş gibi bir hava yaratması, bazı askerî başarısızlıkları, Başdefterdar İskender Çelebi'yi ve daha bazı başkalarını haksız yere idam ettirmesi, devlet hazinesinden 80 000 altının israfına sebep olmasıdır.

MAKBUL İBRAHİM PAŞA'NIN ÖLÜMÜ

İbrahim Paşa, hem damat, hem de padişahın son derece yakını olduğundan, harem dairesinde bir odası vardı. Sultan Süleyman, İbrahim Paşa'nın vücudunu ortadan kaldırmaya karar verince, eskiden sık sık yaptığı gibi, onu sarayda kalmaya davet eder. İbrahim Paşa'nın hiç bir şeyden şüphelenmesine imkân yoktur. Padişah, gene eskiden olduğu gibi kendisiyle geç vakte kadar sohbet ettikten sonra, izin verir, İbrahim Paşa da hiç bir şeyden şüphelenmeden odasında, huzur içinde uykuya çekilir. Bir rivayete göre de padişah, sadrâzamı geceleyin saraya çağırtmış ve sarayda alıkoymuştur. Her iki halde de gerçek olan şey, İbrahim Paşa'nın uykuda bulunduğu sırada cellât Kara-Ali tarafından boğularak öldürülmüş olmasıdır.

1523 yılında sadrâzam olan İbrahim Paşa, 1536 yılının ramazana rastlayan mart ayında öldürülmüştür.

Böylece, bir balıkçının oğlu olan İbrahim Paşa, en büyük ikbale kavuştuktan sonra, bir saray odasında, cellât kemendi ile hayata veda etti.

Ertesi gün, sadrâzamlık makamına Ayas Mehmed Paşa tayin edilmiştir.

Görüp İşittiklerim

Maaş Yerine Gemi Enkazı

Yazan:
Çankırılı Hacışeyhoğlu Ahmed Kemal

«Görüp İşittiklerim» adlı 5 küçük ciltlik eserini Çankırı'da bastırmış olan ve birkaç yıl evvel hayli yaşlıca olarak vefat etmiş olduğunu teessürle öğrendiğim Ahmed Kemal Hacışeyhoğlu ile yıllarca muhaberede bulundum. Eserinin ilk üç cildini bana kendisi göndermiş ve içinde elyazısı ile tashihler ve pek çok ilâveler yapmıştır. Bir mektubunda da: «Maalesef son iki cildi bende dahi yoktur,» diyor. Her tarafta aradım; ne o son iki cildi, ne de bana gönderdikleri üç cildi bulamadım.

Pek kıymetli hatıraların karmakarışık toplandığı ve Çankırı'da dikkatsiz bir matbaada pek kötü şekilde basılmış bu eserin yeniden tasnif edilerek basılması, millî kütüphanemiz için kazanç olur.

1881'de Çankırı'da doğmuş olan Hacışeyhoğlu'nun hal tercümesini elde edemedim. Yakın bir akrabası, merhumun hal tercümesini bana yazacağını vaat ettiği halde hâlâ göndermedi. Gezip dolaşmadığı, görüp tetkik etmediği yer bırakmamış olan bu gayretli, himmetli adamın elimizdeki yazıları, tarih ve cemiyet ilmi bakımından hakikaten orijinaldir. Büyük hatası, kıymetli eserini tedailerle yazmış olmasıdır; zaten kendisi de bunu itiraf ediyor: «Yazılmış, tutulmuş notlarım yoktur; bir noktadan başladım, yazıp gidiyorum,» diyor.

Seçtiğim parçalar, eserin kıymetini benden güzel anlatacaktır. **R. E. Koçu**

Yeşiltulumba kahvehaneleri

İstanbul'da 1327 (23 temmuz 1911) yangınında ortadan kalkmış meşhur bir semt vardı: Yeşiltulumba. Burada karşılıklı dört kahvehane vardı; birisi pek meşhurdu, çünkü Aksaray'ın «Onikiler» inden meşhur Arap Abdullah Paşa her zaman bu kahvehanede oturur ve aralarında ihtilâf çıkmış kabadayıları barıştırırdı. Kabadayılık yolunda hayatını, tehlikede görenler de bu Arap Abdullah Paşa'ya sığınırlardı. Kendisi Musullu, vurucu, kırıcı takımındandı. Paşalığı Sultan Hamid tarafından verilmiş itibarî bir rütbe ve

unvandı. Bunun gibi namlı kabadayılardan Çeşmemeydanlı Çerkes Hurşid Binbaşı, Firuzağalı Suyolcu Tahsin Yüzbaşı, Galatalı Hamdi mülâzimdi. Bunlar semtlerindeki yangın sandıklarının da reisleriydiler. Resmî üniformalarını ancak yangınlarda giyebilirlerdi. Semtlerindeki tulumbacıların ve külhanbeyilerinin ahvalinden, zabturaptından, yollarda çıkmış vakalardan ve işlenmiş cinayetlerden sorumlu tutulurlardı. Yeşiltulumba kahvehanesine ara sıra giderek bunların ahvalini tetkik ederdim. Kör Ziya Bey isminde ve ben yaşta (1880-1881 doğumlu) birisi ile tanıştım. Aslında kör değil, uzağı görmezdi. Abdullah Paşa ve sairleri kendisine hürmet ederdi; zira ağabeyi Çerkes Ârif Bey ortalığı kasıp kavurmuş bir kabadayı idi. Bir gün Ârif Bey, bir Arnavutu öldürdü. Mustafa isminde bir Arnavut da Ârif Bey'i Galata'da Karakuş birahanesinde öldürdü. Arnavut Mustafa da cinayet mahkemesinden çıkarken bu Kör Ziya tarafından tabanca ile katledildi. Ziya'yı Sinop'a sürdüler, dört, beş sene geçti; Meşrutiyet'te ilân edilen afta İstanbul'a döndü, sonra Mahmud Şevket Paşa'yı otomobilinin içinde öldüren katillerden biri olarak idam olundu.

İstanbul'da İlk Otomobil

İlk otomobil, İstanbul'a 1902 senesinde bir at cambazı kumpanyası tarafından getirilmişti. Meşrutiyet'ten sonra çoğaldı. Mahmud Şevket Paşa tarafından 1910 senesinde orduya dört adet zırhlı otomobil satın alınmıştı. Ortalarında birer ufak kulesi ve bu kulelerin içinde birer mitralyözü vardı. Bu arabalar tekemmül etti; Birinci Cihan Harbi'nde tank oldu. Mahmud Şevket Paşa'nın Beyazıt'ta içinde katledildiği binek otomobili halen Askerî Müze'dedir.

1887' de Sinop ve Sülüklü Göl

Altı yaşında çocuktum. Ailemizin toprağı olan Çankırı'daydım. Bir akşam, ağabeyimle beraber mektepten eve dönerken, 30 paraya canlı bir keçi satıldığını ve kimsenin almadığını gördük. İşittik ki, kıtlık olacakmış, hayvan besleyecek ot bile bulunmayacakmış. O sene ahaliye yemeklik mısır dağıtmak için Sinop'a tevzi memuru tayin ettiler. Rahmetli babam, önce kendisi gitti, sonra bizi aldırttı. Ne yol var, ne araba, katır üstünde gittik. Sinop'ta dokuz ay kaldık. O tarihte bu şehir Kaleiçi ve Ada ismiyle iki kısımdı. Biz Ada'da, eşraftan Gâvîzâdeler'in (Öküzoğulları'nın) evinde kira ile oturduk. O vakit Sinoplular'ın pek çoğu Bektaşî idi. Selçuk mimarlığının pek güzel bir yadigârı Alâeddin Camii civarında bir tek kahvehane vardı. Bizim oturduğumuz Ada denilen kale duvarı dışında kalan kısmında ise bir hayli meyhane vardı.

İlk askerî otomobillerimizden biri. Arkada Mahmud Şevket Paşa görülmektedir.

Sultan Aziz zamanında alınan Muîn-i Zafer adlı karakol gemimizin küçük topu.

Şehrin hamamı Romalılar'dan kalmadır, dediklerini hayal meyal hatırlıyorum. Bildiğim, içinin gayet loş, kubbelerinin alçak olmasından ibarettir.

Şehirde eski derebeylerine ait ahşap ve çok harap bir bina vardı. Mahpushanesi ve işkencehanesi henüz duruyordu.

Yarımadanın İnceburun tarafında sazlık, ufak bir göl vardı. Bu göle bacaklarını kasıklarına kadar sıvayan adamlar girer, dolaşır, ayaklarına ve bacaklarına yapışan sülüklerle çıkarlar, satmak için sülük toplarlar ve bununla geçinirlerdi.

Sinop'ta Kalebent Bir Paşa

Bir gün ağabeyimle bana bayramlık esvaplarımızı giydirdiler; rahmetli babam: «Sizi büyük bir paşanın yanına götüreceğim; elini öperek kâmilâne oturun,» diye tembih etti. Paşa'nın oturduğu oda pek fakirane idi. Halı, kilim, koltuk, kanepe filân yok; penceresinde patiska perdeler asılı; üç dört hasır sandalyeli basit bir oda. Uzun boylu ve uzunca beyaz sakallı, fakat dik duruşlu, sivil ceket ve pantolon giymiş bir zat, odanın ortasına kadar gelerek bizi istikbal etti. Elini öptük. Söylediklerinden hatırımda kalanlar şunlardır: «Evlâtlarım! Bacağımda gördüğünüz pantolonu, vaktiyle uşaklarıma bile giydirmezdim. Talih beni böyle yaptı. Allah sizi kötü insanların şerrinden muhafaza buyursun».

Yanından çıktıktan sonra babam: «Bu askerî paşalardan kıymetli bir zattır. Moskof muharebesinde (1877-1878 harbi) iftiraya uğradı; ordudan tard ettiler, rütbesini, nişanlarını aldılar. Şimdi burada kalebenttir,» demişti.

Ruslar'ın Sinop Baskını

Sinop'ta ihtiyar bir kadın, hicrî 1272, milâdî 1855 Kırım Harbi'nde, Sinop limanında yatan Türk donanmasını Ruslar'ın nasıl basıp tahrip ettiklerini, ahalinin şehrin batı sahilinde ve kale duvarlarının himayesinde boğazlarına kadar denize girerek canlarını kurtarmak için kaçıştıklarını anlatırdı. Hele Türk gemilerindeki cephaneler infilâk ettikçe havada kol, bacak gibi insan parçalarının uçuştuğunu, şehrin yandığını, kaçan ahalinin bir çoklarının denizde boğulduğunu o kadar müessir bir eda ile anlatırdı ki, bende ilk

vatan mefhumunu ve sevgisini uyandıran bu kadın olmuştur.

Sinop Zindanındaki Haydutlar

Bir gün mektep talebesi arasında bir şayia çıktı: «Dokuztabancalı» denilen meşhur bir haydut tutulmuş, zindana konmak için Sinop'a getiriliyormuş. «Horozoğlu» denilen haydudun yanına koyacaklarmış. Horozoğlu, yolcuları çevirir, soyar, dövermiş. Karşı gelen oldu mu, sırt üstü yere yatırıp el ve ayaklarından bir kazığa bağlar, sonra göğsünde ateş yakar, bu ateşte kahve pişirir, içermiş. Böyle vahşî kanlı katil, bir herif olup, on seneden beri zindanda imiş. Ölünceye kadar da yatacakmış derlerdi.

O Zamanların Bazı Meşhur Haydutları

Çocukluğumda Konya ve İzmir taraflarında nam almış Efe Osman ile doğuda türemiş Topal Tecu adında iki haydutun vakaları anlatılırdı. Sonraları Kayseri, Adana, Konya ve Sivas taraflarını kasıp kavuran Çellu adında bir şaki türemişti. Bu Çellu on-on beş sene kadar esti, savurdu; nihayet Diyarbakır'da posta arabalarını soyarken bir komiser tarafından vurulup öldürüldü. Çellu için, zenginlerden alır, fakirlere dağıtır derlerdi.

Daha sonra İzmir vilâyetinde Çakıcı, yahut Çakırcalı türedi. O da 15 seneden fazla hükümeti uğraştırdı. Şöhreti Avrupa'ya kadar yayıldı. 1908' de Meşrutiyet ilân edilince aman diledi, af edildi. Sonra eski avenesini toplayıp tekrar şekavete çıktı. Nihayet bir müsademede eşkiya kaçarken başı kesilerek götürülmüş, cesedi ele geçmiş, karısının şehadetiyle onun olduğu anlaşılınca, İzmir'de ayaklarından baş aşağı asılarak teşhir edilmişti. Kendisinin izalesinden sonra çetesi de dağılmıştır.

Bana da derler Çakıcı
Yâr fidân boylum.

nakaratlı bir türkü, bir zamanlar herkesin ağzında idi.

Bizim Çankırı havalisinde türeyen Eğri Ahmed, hükümeti 12 sene uğraştırdı. Çerkeşli Hâfız adında bir şakinin de çok hunhar olduğu söylenirdi. Kara Sülün adındaki haydutun da pek çok kanlar döktüğünü benim neslimden olan Çankırılılar'ın hepsi bilir.

Çakıcı'nın İki Haydudu İstanbul'da

1908' de Meşrutiyet ilânında bir ara af edilen Çakıcı, Meclis-i Mebusan'ın açılma şenliklerine iştirak etmek üzere kızanların Hacı Mustafa ve Yar Ali, namı diğerle Arap Ali adında iki haydudu, İstanbul'a göndermişti. İstanbul'da önlerinde davul zurna ile gezdiler, dolaştılar. Arap Ali gayet zayıf, millî zeybek kıyafetinde idi. Yalnız belinde palası ve elinde tüfeği yoktu. Hacı Mustafa'ya gelince, enine, boyuna, dalyan gibi adamdı. Çağşır üzerine lata giymişti. Lata, cübbemsi bir üstlük-

Tarihî Sinop kalesi

Mahmud Şevket Paşa'nın katillerinden Kör Ziya.

tür. Bu iki haydut, Sirkeci'de Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Oteli'nde misafir edilmişlerdi. Bir ikindi üstü, otelin önünde zeybek oyunlarını seyrettim. Ceylan gibi sıçrıyorlardı.

Mısır Hıdîvi Abbas Hilmi Paşa'ya Yapılan Suikastın İçyüzü

Abbas Hilmi Paşa, Harb-i Umumî'de Osmanlı devletine sadık kaldığı için İngilizler, Mısır'daki hıdivlik tahtına Hüseyin Kâmil Paşa'yı oturttular. Abbas Paşa, İstanbul'da Bâbıâlî'ye bir ziyaretinde Muzaffer adında Mısırlı bir genç tarafından tabanca ile bir suikaste maruz kaldı. Bu suikast, İttihatçılar tarafından hazırlanmıştı. Yalnız Muzaffer, kurşunlarını hedefe tam isabet ettiremedi; Abbas Paşa yaralanmakla kurtuldu. Bu hadisenin içyüzünü, Vefa İdadisi'nden sınıf arkadaşım polis kısm-ı siyasî müdürü merhum Cemal Bey'in ağzından vakanın olduğu gün şöylece dinledim:

«Müdüriyetten çıktım (O zaman polis müdürlüğü şimdiki Cumhuriyet gazetesi binasında idi). İran Sefarethanesi'nin arkasındaki yokuşta bulunan berberde tıraş olacaktım. Hattat Mektebi'ne yaklaştığım sırada (şimdiki Derme Müdürlüğü binası) bir silâh patladı ve Bâbıâlî'nin önü karıştı. Bir yalın kılıç kalktı ve indi. Hemen koştum; yerde al kanlar içinde bir genç yatıyordu. Tam tahkikata başlayacağım sırada polis müdürü Bedri Bey geldi, bana:

— Cemal Bey, tabancayı al! dedi ve eğildi, maktulün alnını öperek:

— Muzaffercik, sana yazık oldu, dedi.

«Maktul gencin kullandığı tabanca, polis tabancası idi. Bedri benden tabancayı aldı».

İşte Cemal Bey'in bana anlattığı budur. İstanbul gazeteleri ertesi günü vakayı yazdılar, fakat üzerinde durup bir daha bahsetmediler. İş mahkemeye bile aksetmeden kapandı.

İstanbul'da İlk Transatlantikler

İstanbul'a ilk gelen transatlantik 1900 senesinde 16 000 tonluk Arabic vapurudur. Sonra 20 000 tonluk Celtic geldi; daha sonra 1924'de de Homeric geldi. 30 000 tonluk olan Homeric adlı transatlantik, o tarihte dünyadaki en büyük gemilerin beşincisi idi.

Donanmamıza Dair Bazı Notlar

Abdülaziz zamanında İngiltere'den satın alınan zırhlı gemilerimiz evvelâ «Necm-i Şevket» ve «İclâliye», sonra «Avn-i İlâh», «Muîn-i Zafer» ve «Feth-i Bülend» korvetleridir. Son üç korvetten Avn-i İlâh, İtalyanlar tarafından Beyrut limanında, Feth-i Bülend de Balkan Harbi'nde Yunanlılar tarafından Selânik limanında batırıldı. Muîn-i Zafer, son zamanlara gelinceye kadar Kasımpaşa'da Dîvânhane önünde kıçtan palamar atmış vaziyette dururdu. Mektep gemisi idi.

Maaş Yerine Gemi Enkazı

Hazin ve garip bir hatıradır. Maaşların muntazam çıkmadığı II. Abdülhamid devrinde Bahriye Nazırı Hasan Paşa bahriyelilere bir müddet her ay bir lûtf-ı mahsus olarak maaş yerine gemi enkazı dağıtmıştır. Şöyle ki, 2 500 tonluk meşhur üç ambarlı Mahmudîye gemisi ile Ruslar'ın Sinop baskınından kaçıp kurtulan Tâif ismindeki ilk nakliye vapurumuz bozulmuş, Hasan Paşa bu iki geminin enkazının maaşlara mahsuben bahriye zabitanına dağıtılması iradesini almıştı. O zamanlar «Sûret» denilen maaş bordroları hazırlanır, fakat para hizalarına meselâ «Tâif'den 500 okka enkaz verile» diye yazılırdı. Bu buyurulduyu alan, doğru müteahhide koşar, enkazı hemen nakde tahvil ederdi.

Eski İstanbul yangınları korkunç hasara sebep olurdu.

İstanbul'un Dünü ve Bugünü

Beyazıt meydanının üç hali: Yukarıda daha tramvayların işlemeye başlamasından önceki Beyazıt meydanı görülüyor. Sağda hemen hemen aynı devreye ait bir başka görünüşü.

Hemen hemen on yıl öncesine kadar Beyazıt meydanı böyleydi. Meydanın ortasında, çiçeklikler içinde meşhur havuz vardı. Tramvaylar havuzun etrafından meydanı çepeçevre dolaşırdı.

Ve bugünkü Beyazıt meydanı (Hürriyet Meydanı): Yanda, son yıllarda yapıla bozula, birkaç defa şekil değiştiren meydanın bugünkü hali görülüyor.

İSTANBUL

Saraylarında Adım Adım

Dolmabahçe Sarayı

MUAYEDE SALONU

Röportaj: Erdoğan SEVGİN

Fotoğraflar: Tamer GÜVENÇ

BUNDAN önceki iki yazımızda Dolmabahçe Sarayı'nın muhtelif köşelerini bir sıra dahilinde anlatmaya çalışmıştık. «Giriş», «Methal» veya diğer bir adı ile «Binek Salonu»ndan sonra, tırabzanları tamamen billûrdan yapılmış nefis merdivenden üst kata çıkmış, önce sarayın bahçe tarafındaki, sonra da deniz tarafındaki önemli odaları, salonları ta «Büyük Salon»a kadar tanıtmıştık. Bu son yazımızda ise, sarayın alt katını gözlerinizin önüne sermeye çalışacağız.

Büyük Salon'dan çıkan bir ziyaretçi, sarayın birdenbire genişlediği, büyüdüğü zannıma kapılır. Sebebi, sarayın bu kısmında, diğer kısımlara nazaran, pek az salon, pek çok oda bulunmasıdır.

Büyük Salon'dan çıkar çıkmaz, deniz tarafındaki ilk oda, Başkadınefendi'nin yatak odasıdır. Sarayın birçok odaları gibi, kapıdan girer girmez, kendinizi, göze

Dolmabahçe Sarayı'nın şahâne salonlarından biri.

gayet hoş görünen bir kırmızılığın ortasında bulursunuz... Perdeler, iskemleler, koltuklar, her yer, her taraf kırmızıdır burada... Sarayın birinci kadınının, gecelerini geçirdiği karyolanın yatak örtüleri mavi olup, tamamen simle işlenmiştir... Tüllere bürünmüş nefis bir tuvalet masası, boy boy kristal aynalar, üzeri oymalı nefis dolaplar ve nihayet kapının hemen yanıbaşında duran, iki metre boyunda, beyaz üzerine altın yaldızlı nefis bir çini soba ilk bakışta insanın dikkatini çeker. Kapının tam karşısına isabet eden bir dolabın üzerinde, cam bir fanusun içinde durmakta olan ve ilk bakışta insana, sahici bir çiçekmiş intıbaını veren yapma bir çiçek ise, bu güzel odanın küçük bir motifidir.

Başkadınefendi'nin yatak odasından çıktıktan sonra, sıra ile gene kırmızı rengin hâkim olduğu 2. kadınefendinin yatak odasını, tamamen Japon stili mobilyalarla, vazolarla, panolarla süslenmiş, 112 numaralı oturma salonunu, beyaz rengin hâkim olduğu 3. kadınefendinin yatak odasını gördük ve bir Osmanlı padişahının yatak odasına girdik...

SULTAN MEHMED REŞAD'IN YATAK ODASI

Sarı ve kırmızı rengin hâkim olduğu bu oda, 35. Osmanlı padişahı Sultan Mehmed Reşad'ın yatak odasıydı...

Hayran hayran odayı, sonra da pencereden, Boğaz'ın nefis manzarasını seyrederken, bize sarayı gezdiren mihmandarımız «Bakın,» dedi, «şuraya bakın...» Eliyle, Sultan Mehmed Reşad'ın nefis karyolasının baş ucunu gösteriyordu. Eliyle işaret ettiği yerde, M ve R harfleri vardı. Ve bu harfler, bu nefis karyolanın padişah için özel olarak yapıldığının bir deliliydi... Odanın bir köşesindeki dolabın üzerinde duran saatin üzerine de gene M ve R harfleri işlenmişti...

İrili ufaklı aynaların, sarıya kaçan renkteki perdelerin, sarılı, kırmızılı oda takımlarının süslediği bu odada, yatağın sağ kenarında durmakta olan bir puf, insanın ilk bakışta dikkatini çekiyor. Bu, bildiğiniz puflardan değil. Yani tahtadan yapılmamış. İçi boş alt tarafı açık, üstü delikli büyücek bir çini vazonun üzerine yumuşacık bir minder oturtulmuş ve böylece ortaya garip bir puf çıkmış... Soran gözlerle, bize sarayı gezdiren memura baktığım zaman anlatmaya başladı.

— Bu çini puf bir nevi tandırdır. Soğuk kış günlerinde veya padişah rahatsızlandığı zaman, bu çini pufun alt tarafına ya fokur fokur kaynayan bir su kabı ya da ısı veren muhtelif şeyler yerleştirilir. böylece bu tandır - puf tedavi maksadıyla kullanılırmış.

ZİYARETÇİLERE YASAK

Sultan Mehmed Reşad'ın yatak odasından çıkınca, kocaman bir kapı ile karşılaşırsınız. Daima kilitli bulunan bu kapıdan öteye ziyaretçiler geçemezler. Çünkü bu kısım, tamir edilmekte, sarayın diğer köşeleri gibi bir düzene sokulmaktadır.

Kılavuzumuz cebinden bir anahtar çıkartıp, kilitli kapıyı açarken:

— Şimdi, dedi, Dolmabahçe Sarayı'nın deniz üzerindeki son odasına gireceğiz. «Hamam Odası» adı verilen bu odadan itibaren sarayın hizmetkârlara, cariyelere ayrılan kısmı başlar...

Banyodan sonra istirahat etmek için yapılmış iki uzun koltuk, bir, iki iskemle ile döşenmiş bu odanın en hoşuma giden eşyası, kocaman bir dev aynası oldu. İnsanı acayip bir şekle sokuyor...

Büyük Salon'dan, en dipteki hamam odasına kadar deniz tarafına dik olarak uzanan birçok uzun koridorlar var. Bu koridorların üzerinde birçok odalar bulunuyor. Harem hizmetkârlarının cariyelerin kaldıkları kısımlar küçük daireler halinde. Yani bir hol üzerine açılan birkaç oda ve banyodan ibaret. Bu bölmeler birbirlerine, ya küçük koridorlar, ya da geniş salonlarla bağlanıyor.

Burası sarayın diğer kısımları gibi parke döşeli olmayıp hasırla kaplıydı... Mihmandarımız:

— Şimdi, dedi, size, bu kısımdaki en önemli odaları göstereceğim...

Birtakım koridorlardan ilerledikten sonra, büyücek bir odaya girdik. Burası, saray çocuklarının sünnet oldukları oda idi. Kapının sağ tarafında bir karyola duruyordu. Üzerinde, cibinlik yeri olmasına rağmen, cibinlik yoktu. Karyolanın üzerine bir naylon örtülmüştü. Naylonun altında mavi rengin hâkim olduğu nefis bir sünnet yorganı duruyordu. Foto muhabiri arkadaş, naylon örtüyü kaldırıp, yorganın resmini çekerken, mihmandarımız da bana bu oda hakkında bilgi vermeye başladı:

— Saray çocukları, bu odada sünnet olurlardı. Karyola şu duvarda görülen resimdeki hale getirilecek.

Gösterdiği resim, Şehzade Ömer Faruk Efendi'ye aitti. Sünnet olurken çekilmişti.

Bundan yıllar önce, min mini saray çocuklarının, veliahtlerin sünnet olurken ağlayıp bağırdıkları, etrafındakilerin sevinç gözyaşları döktükleri bu odanın en göze çarpan eşyaları, bir org, gerçekten

Dolmabahçe Sarayı'nın dillere destan Muayede Salonu, birçok tarihî olaya sahne olmuştur. Resimde, bu gerçekten muhteşem salonun bir kısmı görülüyor.

bir sanat şaheseri olan gül motifleri ile süslü nefis bir çini soba, oturaklı iskemle ve duvarlardan birinde duran Sultan Abdülaziz'in çocukluk resmi idi.

ÇİNİLİ HAMAM

Sünnet Odası'ndan çıktıktan sonra birçok dehlizlerden, koridorlardan ilerledik. Artık ipin ucunu kaçırmıştım... Mihmandarımız nereye götürürse, oraya gidiyordum. Hani bize sarayı gezdiren memur, o anda ufak bir şaka yapıp da yanımdan uzaklaşacak olsa, her halde akşama kadar, sarayın giriş kapısını ancak bulurdum. Öylesine şaşırmış, öylesine başım dönmüştü!...

Birçok odalara girip çıktıktan sonra nihayet, kapıları kırmızı kadife perde ile kaplı bir yere geldik. Burası kadınların banyo yaptıkları hamamdı. Hayatımda pek çok hamam gördüm, ama böylesine nefis bir hamama rastlamadım.

Her taraf Kütahya çinileri ile süslenmişti. Üzeri motifli bembeyaz Kütahya çinileri ile içerisi aydınlık mı aydınlıktı. Kurnalar beyaz mermerden, muslukları gümüştendi. Dolabımsı bir yerde muhafaza edilen taslar, kurnaların yanına bırakılmış takunyalar, bir el işçiliği şaheseriydi.

Hamamın soğukluğu, yani dinlenme yeri, yıkanma yerinden daha da güzeldi. Burası da çinilerle döşenmişti. Odanın bir köşesine, banyodan sonra saray kadınlarının dinlenmeleri için büyücek bir koltuk konulmuştu. Odanın orta yerinde gayet güzel bir çini masa duruyordu. Masanın üzeri çepeçevre, üzerinde mumlar bulunan minimini şamdanlarla süslüydü... Hani şurada bir güzel yıkanmak geldi içimden. Fakat buranın harem kadınları için yapılmış olduğunu düşününce hemen fikrimden caydım. E, ne de olsa serde erkeklik vardı!...

Çinili Hamam'dan çıktıktan sonra, büyücek bir odaya girdik. Burası Saray kadınlarının gardırop odasıydı... Duvarlar, baştan başa aynalı ve aynasız gardıroplarla kaplıydı. Orta yerde kocaman bir masa duruyordu: Ütü masasıydı. Ütü yapacak saray kadınları bu odaya gelir, bir taraftan birbirleriyle çene yarıştırırken, bir taraftan da büyük masada ütü yaparlardı.

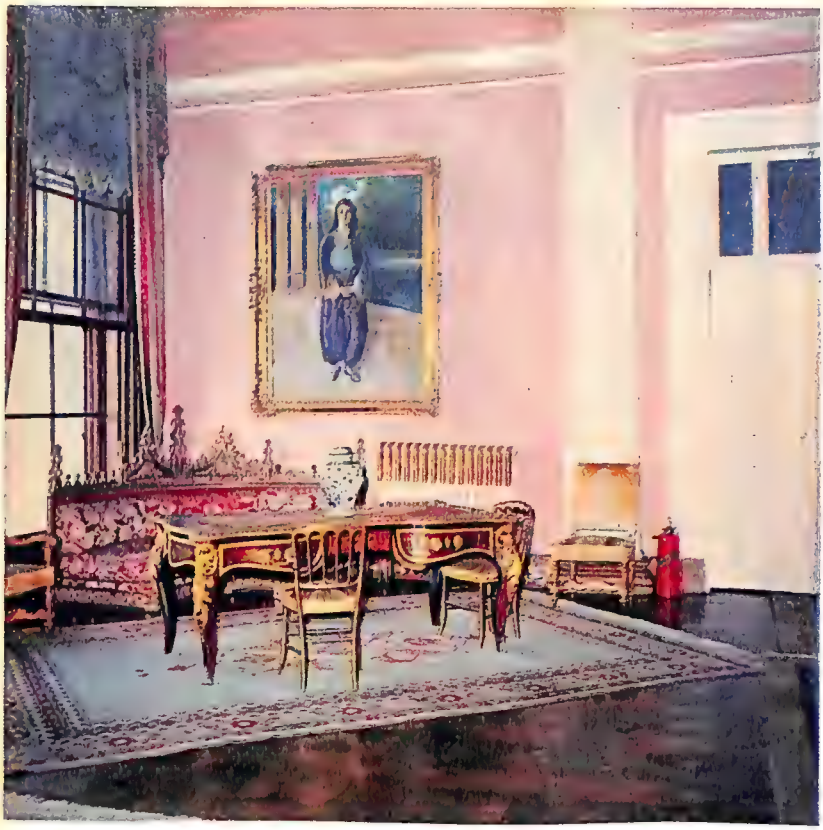

Dolmabahçe Sarayı'nda sade bir çalışma köşesi.

Ütü odasından çıktıktan sonra, mihmandarımız:

— Burada göreceklerimizi gördük, isterseniz şimdi alt kata inelim, dedi.

O önde, biz arkada yürüdük... Ve bir hayli yol aldıktan sonra, billûr tırabzanlı merdivene ulaştık. Salonun alt katına indik...

ALT KAT

Havuzlu bahçeden geçip de, sarayın mermer merdivenlerini çıktıktan sonra, ilk sayıda sözünü ettiğimiz Giriş, Methal veya diğer bir adı ile Binek salonuna girersiniz. Binek salonundan denize paralel olarak ilerlerseniz, kırmızı rengin hâkim olduğu nefis bir istirahat salonu ile karşılaşırsınız. Birçok ünlü şahsiyetlerin, elçilerin dinlendikleri bu koridorun en göze çarpan eşyaları, koridorun sol duvarını süsleyen, hayli büyük bir «Sürre Alayı Tablosu» masalardan birinin üzerinde Rus Çarı Nikola'nın hediyesi olan yeşil renkli bir çini vazo, daire şeklindeki sedirler ve üçlü iskemlelerdir. Bu üçlü iskemleler, gerçekten çok güzeldir. Birbirlerine yapışıktırlar. Üç kişi bu iskemle kümesine oturduğu zaman, yüz yüze gelmekte birbirlerinin yüzlerine bakarak rahatça konuşabilmektedir...

MUAYEDE SALONU

Muayede (Bayramlaşma) Salonu, sadece alt katın değil, Dolmabahçe Sarayı'nın en güzel, en muhteşem salonudur. Dinlenme Salonu'ndan çıkıp, Dolmabahçe Sarayı'nın küçük, fakat insana gerçekten huşu veren mescidini gezdikten sonra, bu muhteşem salona geldik... Daha salondan içeri adımımı atar atmaz, içim bir tuhaf oldu. Gördüğüm muhteşem manzara karşısında âdeta zevkten dondum kaldım!

Dolmabahçe Sarayı'nın bu salonu, aşağı yukarı 2250 metre kare genişliğindedir. Tam 56 sütun üzerine oturtturulmuş muhteşem kubbesinin yerden yüksekliği 36 metredir. Salonun her tarafı binlerce sanatkâr ustanın göz nuru ile, bir oya gibi işlenmiştir. Kubbeden salonun üzerine doğru sarkan avize, tam 4,5 ton ağırlığındadır. Yaklaşık olarak 1,5 milyon değerinde olduğu söylenen bu muhteşem avizenin üzerinde şu anda tam 750 ampul, aynı anda yanmaktadır. 56 sütunun kenar-

ları, locaların altları çepeçevre minimini ampullerle süslenmiştir. Salonun aydınlatılması için bu kadar ampulle yetinilmemiş, salonun dört tarafına kristal şamdanlar konmuştu. Muayede Salonu'nu aydınlatmak için yanan ampullerin toplamı 4 500 idi.

Harem mensuplarının bayram tebriklerini üst kattaki Mavi Salon'da kabul eden Osmanlı padişahları, devlet ricalinin ve maiyetlerinin tebriklerini bu muhteşem salonda kabul ederdi. Koskoca salon, üst kat localarından çalınan mızıka sesleri ile inler, öter, saray kadınları gene üst kattan, kafesli pencerelerin ardından mızıkayı dinlerler, meraklı gözlerle, bayramlaşmayı seyrederlerdi... Yıllar boyunca yabancı hükümdarlar şerefine birçok resmikabule sahne olmuş olan bu salonda, 19 mart 1877 günü, II. Sultan Abdülhamid, ilk Mebusan Meclisi'ni merasimle açmış, Atatürk, cumhurbaşkanı olarak İstanbul'u ilk ziyaret ettiği gün milletvekillerine, kumandanlara, şehir temsilcilerine bu salonda hitap etmiş, ilk dil kurultayı burada toplanmış ve nihayet İstanbullular Atatürk'ün naşı önünden hıçkıra hıçkıra bir sel halinde bu salondan gelip geçmişler... İşte Dolmabahçe Sarayı'nın bu muhteşem Muayede Salonu, böylesine önemli tarihî olayları yaşamış bir yerdi.

Dolmabahçe Sarayı'nın dershanesini de gezdik. İlk bakışta irili ufaklı masalar, irili ufaklı rahleler, iki koltuk, dört iskemle, ilk bakışta göze çarpıyordu. Kapının tam karşısında bir taht vardı. Küçücük bir taht. Veliahtin tahtı.

Bize sarayı gezdiren memura: «Acaba hoca nerede otururdu?» dediğim zaman, kapının sol tarafındaki paravanaya benzeyen, üzeri oymalı bir yeri işaret etti. Sonra da anlatmaya başladı:

— Hoca, bunun arkasına geçerdi. Bakın paravananın bu kısmı bir nevi kapak vazifesi görüyor. Karşısına erkek çocuklar geldiği zaman, bu kapağı açıp, öyle ders verir, hareme mensup çocuklar geldiği zaman kapağı kapardı. Kapağı kapaması ile birlikte de çocuklar hocayı görmezler, fakat o çocukları görür ve dersini böyle verirdi.

Dolmabahçe Sarayı'ndaki gezintimizi bitirmiştik... Ağır ağır yürüyerek geldiğimiz yoldan geri döndük. Mermer merdivenlerden indik, havuzlu bahçeye geçtik ve kapısında pırıl pırıl üniformaları ile bir heykel gibi dimdik duran nöbetçilerin yanından geçip, caddeye çıktık. Sanki bir rüya âleminden çıkmış gibiydim...

Gelecek Sayımızda:

BEYLERBEYİ SARAYI

Sarayın, insanı büyüleyen kısımlarından biri.

Mimar Sinan'ın Ölümsüz Eseri

Süleymaniye

Yazan: Eser TUTEL

DÜZELTME

44. sayfadaki «Süleymaniye» yazımıza, yanlışlıkla Sultanahmet Camii'nin fotoğrafı girmiştir. Özür dileriz.

HAYAT TARİH MECMUASI

KANUNÎ Sultan Süleyman'ın Viyana kapılarından Hind Okyanusu'na kadar yayıp genişlettiği imparatorluğunun merkezi nasıl İstanbul ise, Mimar Sinan'ın da bu toplaklar üzerine kurduğu sanat imparatorluğunun kâbesi şüphesiz Süleymaniye Camii'dir. Yeryüzündeki mimarlık eserlerinin en muhteşemlerinden olan Süleymaniye, Kanunî çağının bütün ihtişamını tek başına İstanbul ufuklarına nakşetmiş gibidir.

Kanunî Sultan Süleyman, İkinci İran Seferi'nden başkente döndüğü zaman 55 yaşındaydı. Üç kıtanın kaderini dudaklarının arasından çıkacak tek kelimeyle değiştirebilecek kudrette olan cihan padişahı, ne zamandan beridir kendi adına bir cami yaptırmayı düşünüyordu. Fakat bir süreden beri devamlı olarak devlet işleriyle meşgul bulunduğu, sefere çıkan orduyla birlikte başkentten ayrılmak zorunda kaldığı için herhangi bir teşebbüste bulunamamıştı.

İmparatorluğun en kudretli bulunduğu sıralarda bile, Süleymaniye gibi bir sanat şaheserini ortaya koymak çok zordu. Camiin kusursuz olabilmesi için hiç bir masraftan kaçınılmasa bile, gerekli yapı malzemesinin sağlanması, halli zor bir meseleydi. Fakat Kanunî, neticeden emindi, çünkü bu iş için devrinin en usta mimarını, Mimar Sinan'ı vazifelendirmişti.

Camiin planlarını, Mimar Sinan çizdi. Ayrıca inşaatın ön hazırlıklarını da en ince teferruatına varıncaya kadar kendisi düzenledi. Bu büyük abide, İstanbul'un meşhur yedi tepesinden birinin üzerine inşa edilecek; uzaktan bakınca şehrin silûetini bozmadan, dört minaresiyle âdeta bulutlara fışkırıyormuş gibi yükselecekti.

Camiin, temel atma töreni 1550 yılının 13 haziran günü yapıldı. Başta Kanunî Sultan Süleyman Han olmak üzere devrin vezirleri ile devlet adamlarının da hazır bulunduğu bu törende, temele ilk taşı Şeyhulislâm Ebüssuud Efendi koydu. Kurbanlar kesildi, dualar edildi, böylece Sinan, ileride adının bütün İslâm âlemi ile sanat dünyasında hayranlıkla anılmasını sağlayacak camiin inşasına başlamış oldu.

İmparatorluk, kudretinin zirvesinde bulunduğu için, gerek yapı malzemesi, gerekse paraca sıkıntı çekilmiyordu. Meselâ, avlunun etrafını çepeçevre çeviren ravakın sütunları, Atmeydanı'ndaki «Kathismo» adı verilen İmparator locasından alınmıştı. Öte yandan esas kubbeyi tutan dört fil ayağından biri Bizanslılar'dan kalma Kıztaşı'ydı ve büyük zorluklarla yerinden sökülüp oraya getirilmiş, gereğinden uzun olduğu için de bir kısmı yontulmuştu. Fil ayağı denen granit sütunların diğerleri de Baalbek'ten, İskenderiye'den ve Topkapı Sarayı'ndan getirtilmişti. Başta devrin en usta mimarı ve kalfaları olmak üzere en büyük oymacılar, nakkaşlar, hattatlar hep Sinan'ın emri altında toplanmışlardı.

İnşaatın hazineye nispeten pahalıya mal olacağı muhakkaktı. Ama Kanunî, hiç bir masraftan kaçınılmamasını emretmişti. Ne var ki, Sinan, o sıralarda başka yapılar üzerinde çalışmak zorunda bulunduğundan, inşaat zor ve yavaş ilerliyordu. Bunun sonucu olarak da halk arasında, hazinenin para sıkıntısı çektiğine dair şayialar dolaşmaya başlamıştı. Bu şayialar, şehir, hattâ İmparatorluk hudutlarının dışına da yayılarak devrin İran Şahı Tahmasp'ın kulağına kadar gitti. Bu, Müslüman bir devlete yardım elini uzatmak için güzel bir fırsattı, ama Tahmasp, Kanunî'yi hem küçük düşürmek, hem de kendi ihtişamını göstererek zenginliğiyle övünmek için bir elçiyle İstanbul'a paha biçilemeyecek kadar değerli

Süleymaniye Camii'nin içinden bir görünüş.

Camiin külliyesinden olan Süleymaniye kütüphanesinin kuşbakışı görünüşü.

mücevherler, kıymetli taşlar yolladı. «Bunları satsınlar, parasını da camiin inşasında kullansınlar,» dedi.

Bunu haber alan Kanunî, müthiş öfkelenerek Sinan'a, «Bunlar camimizin yanında pek değersiz kalır, tiz bunları öteki taşların arasına koyup, bina eyle,» diye emretti. Sinan da İran'dan yollanan zümrütleri, elmasları, yakutları, pırlantaları ve daha pek çok çeşit mücevheri o sırada temel inşası yapılmakta olan minarelerden birinin taşlarının arasına döktü. Böylece Kanunî, Şah'a iyi bir ders vermiş oluyordu. Tabiî bu, bir halk rivayetidir.

Her şeye rağmen inşaat yavaş yürüyor, Kanunî ise camiin bir an önce sona ermesini istiyordu. Nihayet Sinan'a, camiin iki aya kadar bitirilmesini emretti. Aksi halde, Sinan'ın başını vurdurtacaktı! Aslında, Kanunî'nin, Sinan gibi bir mimarî dehayı bu şekilde cezalandırmayacağı muhakkaktı. Sadece bu emriyle, camii, bir an önce bitmiş olarak görmek istediğini ifade etmek istiyordu.

Netekim, iki ay sonra inşaat sona erip de, kendi adını taşıyan cami bütün heybet ve haşmetiyle ortaya çıkınca, açılış töreninde altın anahtarı Sinan'a verip, «Bu camii açmak şerefi senindir,» demek kadirşinaslığını gösterdi.

İnşaat, 7 yıldan 6 gün eksik sürmüş ve 996 300 duka altınına (bugünkü paramızla 600 milyon liraya yakın) mal olmuştu. İnşaatın başlangıcında 60 yaşında olan Sinan, bitiminde 67 yaşına varmıştı. Açılış günü padişah, vezirler ve halkla ilk namazı kılarak bu kutsal yapıyı ibadete açmış oldu.

Süleymaniye Camii, gerçekten o zamana kadar yapılan camilerin hepsinden daha muhteşem, hepsinden daha büyük, hepsinden daha güzeldi. Sinan, artık «Koca Sinan» diye anılıyor, her gittiği yerde, eskisinden daha da fazla hürmet ve itibar görüyordu.

Süleymaniye Camii, yapılışından, günümüze kadar 416 yıl geçmiş olmasına rağmen, gene de Türk mimarlık sanatının en güzel eserlerinin başında gelmektedir. Sinan ise, «Şehzade Camii çıraklık, Süleymaniye kalfalık, Edirne'deki Selimiye ustalık eserimdir,» derdi.

Süleymaniye Camii, şüphesiz İstanbul'daki camilerin en güzelidir. Camiin dört minaresi vardır. 74 metre yüksekliğindeki bu minarelerin ikisi üçer, ikisi de iki-

şer şerefelidir. Bu dört minaredeki on şerefe, Kanunî'nin onuncu padişah, dört minare de, İstanbul'un fethinden sonra dördüncü padişah olduğunun alâmetidir.

Camie, biri mihrabın karşısında olmak üere beş ayrı kapıdan girilir. İçerisinin sessizliği ve loşluğu, Tanrıyla baş başa kalmak isteyenlerin gönlünü bambaşka bir âleme götürüyor gibidir.

57 metre uzunluk, 60 metre eninde bir alan üzerine kurulan cami, yaklaşık olarak 3 500 metre karelik bir yer kaplar. 26,5 metre çapındaki esas kubbe, yerden 53 metre yüksekliğinde olup, her biri 23 metre çapındaki iki yarım kubbeye dayanır. Bütün bu ağırlığı da dört fil ayağı tutmaktadır. Duvarlarda çini yoksa da, çoğu çiçek resimleri ve birbirinden zarif desenlerle süslü renkli camlardan giren ışık, bir renk çağlayanı şeklinde boşluğa yayılır. Bu renkli camlar, Sarhoş İbrahim adında bir ustanın eseridir. Camiin 135 penceresi vardır.

Süleymaniye yalnız mimarlık bakımından değil, öteki sanat kolları bakımından da eşi bulunmaz bir şaheserdir. Ak mermerden olan mihrabı, minber, hunkâr ve müezzin mahfelleri, birer sanat eseridir.

Kitabelerin de iki kapının üzerinde olanları Ahmed Efendi'nin talebesi, 1591' de ölen meşhur hattat Karahisarî'nindir. Ayrıca mihrabın yanındaki altın kaplama şamdanlar da eşsiz güzelliktedir.

Süleymaniye Camiinin kendisi kadar, avlusunu çeviren, üzeri 28 kubbeyle örtülü ravakı da üstün bir sanat eseridir. Avlu, 10'u beyaz, 12'si pembe mermerden, 2'si de somakiden 24 sütuna dayanan ravakla çevrilidir.

Kanunî Sultan Süleyman'ın türbesi, camiin avlusundadır. Türbe, çift kubbeli olup, iki kubbe arasında birkaç metre aralık vardır. İç kubbenin iç yüzüne nakşedilmiş necef taşları, loş ışıkla pırıldamakta, aşağıdan bakana sanki gök kubbeyi seyrediyormuş intıbaını vermektedir. Ayrıca çini üzerine yazılı «Âyetu'l-Kürsî», kubbeyi içten çepeçevre kuşatır. Türbedeki yedi sanduka, soldan itibaren II. Sultan Ahmed'in hasekisi Rabia Sultan, Sultan II. Ahmed, Sultan II. Süleyman, Kanunî Sultan Süleyman, Kanunî'nın kızı Mihrimah Sultan, Sultan II. Ahmed'in annesi Hadice Sultan, gene II. Ahmed'in

Büyük hükümdar Kanunî Sultan Süleyman'ın türbesi.

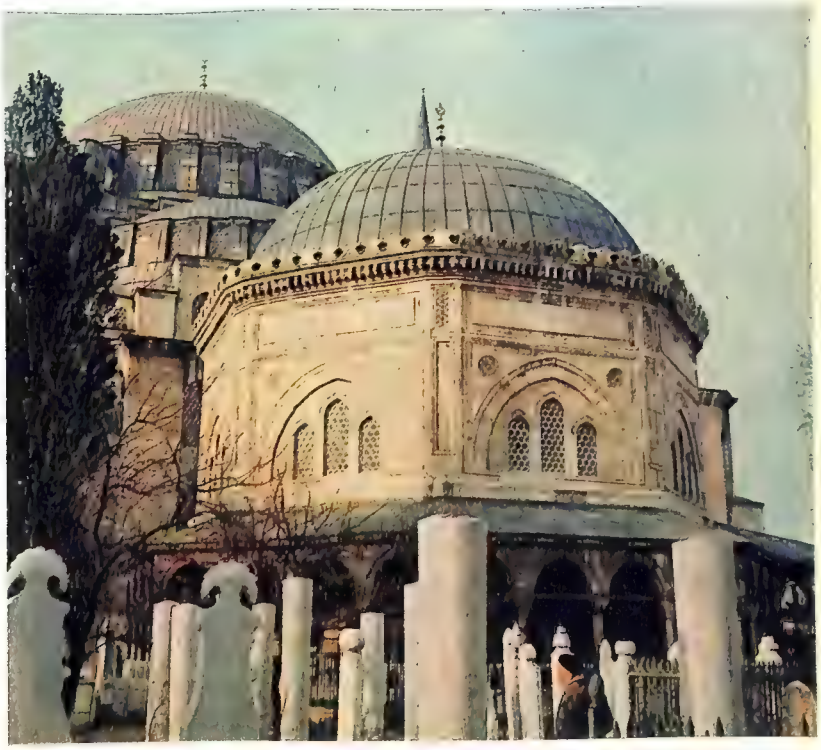

kızı Âsıye Sultan'a aittir.

Kanunî'nin türbesinin arkasındaki ikinci kubbeli yapı da Kanunî'nin karısı Hurrem Sultan'ın türbesidir. İçeride Hurrem Sultan'dan başka, oğlu Cihangir ile Hadice Sultanla kızı Hanım-Sultan da yatmaktadır.

Camiin yanında dört medrese, bir darülhadis, bir okul, bir hastane, bir imaret, bir okuma odası, bir tıp medresesi, bir kütüphane, bir kervansaray, bir hamam, bir de sebil vardır. Bütün bunlar, Süleymaniye külliyesini meydana getirmektedir.

Süleymaniye Camii'nin yaratıcısı Sinan da, cami avlusu dışında bulunan mütevazı, fakat son derece zarif türbesinde yatmaktadır. Oymacılık ve mimarlık şaheseri olan bu küçücük türbe, Sinan'ın eserinin bir köşesine attığı imza gibidir.

ŞEVKET RADO'nun

Çoktanberi tükenmiş olan kitapları yeniden basılarak satışa çıkmıştır:

Eşref Saat

(4. baskı)

Ümit Dünyası

(2. baskı)

Nefis bir kapak içinde herbiri 5 lira.

Bütün kitapçılarda bulunur.

Dağıtım Merkezi:

Bateş Bayilik Teşkilâtı, Cağaloğlu - İstanbul.

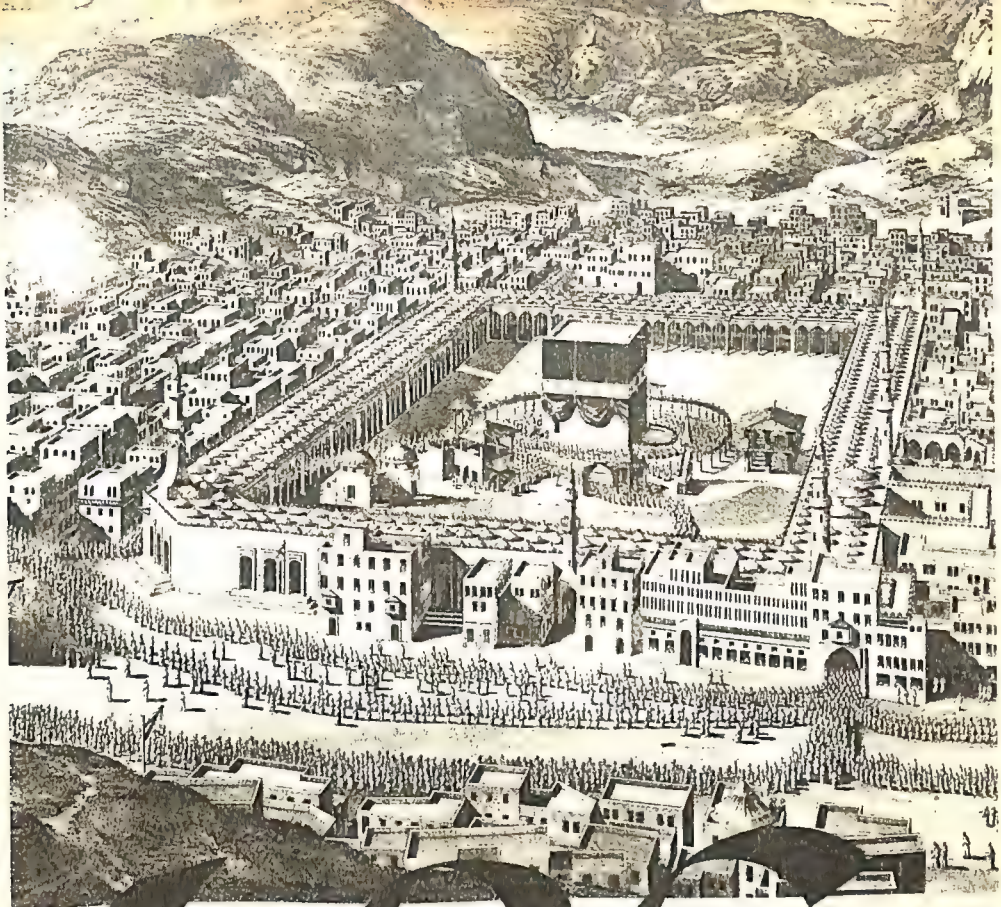

Hac

İslâmın yalnız varlıklı müminlere farz olan şartı

Yazan:
Kemalettin Tuğcu

KIZGIN güneşin kavurduğu çöllerden kopan sıcak rüzgârın yaladığı sarp dağların arasındaki Mekke'nin kuruluşu, tarihten önceki çağlara kadar uzanır.

Kurak bir iklimin bitkilere ve bitki bulunmadığı için de hayvanlara yaşama imkânı vermediği bu bölgede bir şehrin kurulması ve orada insanların mekân tutması beklenemezdi.

Günümüze kadar gelen söylentiler, bize Mekke'nin kuruluşu hakkında kesin bir bilgi veremediği için kutsal kitapların kayıtlarına bağlanıp kalıyoruz.

«Yüce Tanrı, aziz olan suyu yaratmış, yeryüzünde ilk ibadethane, Tanrı evi olan

Kâbe'nin çevresinde çeşitli peygamberlere izafe edilen makamlar vardır. Orta sayfada bunlardan birini bulacaksınız: Makam-ı İbrahim.

Hacca gidenler Medine'yi de ziyaret ederler. Resim Medine'den bir görünüşü tespit ediyor. Sağda namaz kılan hacılar.

Kâbe, bu suyun, Zemzem'in yanında yer almıştır. Kâbe, insanları çevresinde topladı, bir şehir meydana geldi. Zemzem Kâbe'nin, Kâbe Mekke'nin kuruluşuna sebep olmuştur.»

«Memnu meyveye el uzattığı için Cennet'ten kovulup yeryüzüne indirilen ilk insan, Hazret-i Âdem, bomboş ve kimsesiz dünyada yıllarca göz yaşları dökerek affı için yalvardı. Nihayet duaları ve nedameti kabul edildi, ona bugünkü Mekke şehrinin bulunduğu bölgeye gitmesi emredildi.»

«Hazret-i Âdem, uzun ve zahmetli yolculuğunun sonunda ıssız ve vahşi dağların arasında yeşil bir göz gibi parlayan küçük vahayı gördü ve orada eşi Havva'ya kavuştu. Yüce Tanrı'ya şükranını ve kulluğunu göstermek için Zemzem kuyusunun başında Kâbe'nin temelini attı.»

«Daha sonra, oğlu Şit Aleyhisselâm, Kâbe'yi ilk defa taştan yaptı ve kendisinden sonra gelen peygamberler, bu kutsal mâbedi tanıdılar, orada ibadet ettiler.»

«Aradan uzun yıllar ve peygamberler gelip geçti. Hazret-i İbrahim, yıldızlara tapan Bâbil ahalisine geldi, onlara, bir olan Allah'a tapmaları için öğütler verdi. Bâbil hükümdarı Nemrud, onu ateşe attı. Fakat ateş İbrahim'i yakmadı. Bu mucizeyi görüp kendisine inananlarla birlikte Şam diyarına hicret etti ve Mısır'a geldi. Çok güzel bir kadın olan eşi Sare'yi kız kardeşi olarak tanıttı. Mısır'ın hükümdarı Firavun, Sare'yi sarayına almak istedi ve hakikati öğrenince ona Hacer'i cariye olarak verip İbrahim'e iade etti. İbrahim, Sare ve Hacer'le birlikte Kenan iline gelip orada kaldı.»

«Sare'nin Hazret-i İbrahim'den çocuğu olmamıştı. Hacer'i ona odalık olarak verdi. Hacer'den İsmail dünyaya geldi. Sare anne olamadığı için büyük ıstıraplar çekti. Nihayet Allah ona acıdı ve ihtiyar yaşında anne olma gücünü verdi, böylece İshak dünyaya geldi.»

«Bir çocuğa sahip olan Sare, Hacer'i kıskanıyordu. Bir gün Hazret-i İbrahim'e:

— Al, onları götür buradan, ırak olsunlar! dedi.

Hazret-i İbrahim, Hacer'i ve İsmail'i aldı, yollara düştü. Çok ağır ve zahmetli bir yolculuktan sonra Kâbe'nin bulunduğu yere geldi. Hacer'i ve İsmail'i orada bırakarak geri döndü. Cürhüm kabileleri, o çağlarda Mekke civarında oturuyorlardı. İsmail onlarla iyi geçindi. Onlardan bir kız aldı ve on iki evladı dünyaya gel-

Hac mevsiminde, Mekke'nin ana caddelerinden biri.

di. Bu sebeple de Cürhüm kabilelerinden İsmail'in yakınları gelip Mekke'nin ilk temellerini attılar.»

«Hazret-i İbrahim, Allah'ın emriyle Mekke'ye geldi, oğlu İsmail'le birlikte Kâbe'yi yeniden bina etti. Taşları Hira, Sabir, Lübnan, Zeytin ve Mekke yakınlarındaki Cebel-i Ahmer dağlarından getirdiler. Bina yükselince, İbrahim o zaman beyaz olan ve sonradan cahiliyet devrindeki günahkârların temasıyla bugünkü rengini almış bulunan bir taşın üzerine çıkarak yapıya devam etti. Buraya, Makam-ı İbrahim denmektedir.

«Peygamber Hazret-i İbrahim, Kâbe'nin inşası bitince dağların boyunu aşan binanın üzerine çıkarak insanları hacca davet etti. Ona her taraftan: 'Lebbeyke Allahümme, Lebbeyke!' cevabı verildi.»

Kâbe isminin, binanın şekline izafeten verilmekte olduğu söylenir. Büyük bir kübü andırmaktadır. Fakat aslında boyutları birbirine eşit değildir. Kapının bulunduğu kuzey-doğu ön cephesi ve bunun mukabili olan arka cephesi, 12 metre ve yan cepheleri yaklaşık olarak 10'ar metredir. Yüksekliği 15 metreyi bulmaktadır. 25 santim yükseklikte ve esas duvarlardan 30 santim kadar taşan bir temel üzerine inşa edilmiştir. Binanın içinde, merkezden dört köşeye doğru birer hat çizilirse, bunlar dört aslî yönü, yani doğu, batı, güney, kuzey yönlerini gösterir. Cephelerden mukabil cephelere çekilecek hatlar ise, yarım ve müşterek yönleri belirtir.

KÂBE VE İSLÂMİYET

İslâmiyet'ten önce de Kâbe'nin tavaf edildiği ve hac töreni yapıldığı anlaşılmaktadır. Hazret-i Muhammed, Kâbe'yi ziyarete gelenlere telkinlerde bulunmuş, gerek ibadet ve gerek ticaret için gelenleri irşada çalışmıştır. Fakat bu sırada Kâbe'nin bir putperest mabedi haline getirilmiş bulunduğu görülüyor. Hıristiyan, Musevi ve diğer dinlerde bulunan insanlar, Kâbe'yi daima kutlu saymışlardır. Hazret-i Muhammed ileri bir görüşle Tanrı evi olan bir mabede asla küsmemiş, hattâ Medine'de ilk mescidi inşa ettirdiği zaman, Kudüs yönünü kıble olarak kabul etmiş ve bu kıble cihetini sonradan Mekke şehrine ve Kâbe'ye yöneltmiştir.

Kâbe civarında, muhtelif kabilelerin getirip bıraktıkları 360 kadar put ve muh-

telif şekil ve kıymetlerdeki büyük putlar bulunuyordu. Kâbenin içine Hubal putu ve peygamber tasvirleri konmuştu. Bina, muhtelif zamanlarda tamir görerek bazı değişikliklere uğramış, Hazret-i Muhammed 35 yaşlarında bulunduğu sırada, yeniden inşa edilen Kâbe'nin bu onarımında, kendisine henüz peygamberlik gelmeden, bizzat taş taşımıştır. Bu arada Cennet'ten indirildiğine inanılan Hacer-i Esved'in yerine konulması bir mesele olmuş ve oraya gelecek ilk zatın hakem tayin edilmesine karar verilmiştir. Hazret-i Muhammed'in gelişi herkesi sevindirmiş ve Muhammed, kutsal taşı bir örtü üzerine koyarak, bütün kabile reislerinin birer ucundan tutup kaldırmalarını söylemiş ve taş matlup hizaya gelince kendisi taşı yerine koymuştur.

Bütün İslâm âleminde kutsal bir mabet sayılan Kâbe, hilâfet kavgalarında Mekke civarındaki dağlara yerleştirilen mancınıklarla şehirle birlikte taş yağmuruna tutularak, iyice harap olmuş ve bir yangın bu harabiyeti tamamlayınca, Mekke civarındaki taşlarla yeniden yapılmış ve tavanı da bu sırada onarılmıştır.

Hazret-i Ömer'in hilâfeti zamanında Kâbe küçük bir meydanın ortasında bulunurken, Ömer, civardaki evlerden istimlâk yapmış ve yüz binlerce insanın namaz kılacağı bir sahanın etrafını sütunlu ve kubbeli duvarlarla çevirtmiştir. Bu avlunun etrafında altı adet minare bulunmaktaydı. İstanbul'da Sultanahmet Camii, altı minareli olarak yapıldığı sırada din bilginleri ve Mekke emîni buna itiraz edince, Harem-i Şerif'in minareleri yediye çıkarılmıştır.

Harem-i Şerif'in içinde ve Kâbe'nin etrafında namaza tahsis edilmiş olan Makam-ı İbrahim, üzeri bir kubbe ile örtülü bulunan Zemzem kuyusu, muhtelif kapılar ve güney-batı cephesi karşısında, yarım daire şeklinde, yüksekliği bir ve eni bir buçuk metre olan bir duvar vardır ki, Hac sırasında buraya ayak basılmaz. Hacer ile oğlu İsmail'in kabirlerinin orada bulunduğu rivayet edilir.

Kâbe'nin duvarları Cahiliye Devri'nde çıplaktı. Kız çocuklarını bir hicap vesilesi sayacak ve hattâ yoksullukları yüzünden oğullarını diri diri toprağa gömüp öldürecek kadar cahil olan Araplar'da hitabet ve şiir dikkati çekecek kadar kuvvetliydi. En beğenilen kaside veya beliğ bir hitabeyi Kâbe'ye asmak, âdet haline gelmişti. Bunlara muallâkat denirdi.

Hac münasebetiyle Mekke'ye gelen hacı adayı kadınlar.

Hac mevsimi aynı zamanda alışveriş zamanıdır. İşte halı satıcıları ve nargile içen bir hacı.

Kâbe'nin dört duvarı yere kadar inen ve yer hizasındaki bakır halkalara bağlanmış olan siyah bir örtü ile kapatılır. Siyah ibrişimden dokunan ve üzerinde sırma ile ayetler yazılmış bulunan bu örtüye «Kisve» veya «Sitre» denir. Eski örtü, her yıl zilkadenin 25 veya 28'inde kaldırılır ve muvakkaten yerden iki metre yüksekliğe kadar inen beyaz bir örtü geçirilir, buna Kâbe'nin ihrama girmesi denir. Kâbe'nin kapısı Mısır'da imal edilen ve Al-Burku denilen hususî bir bezle örtülmektedir.

Kâbe örtüsü her yıl Mısır'da imal edilirken, I. Ahmed zamanından itibaren İstanbul'dan hususî surette gönderilmeye başlanmıştı.

Beytullah'ın civarında başlıca mezheplere ait mahaller bulunmaktadır. Doğu köşesinde, gene yerden bir buçuk metre yükseklikte bir taş daha vardır ki, buna hac esnasında yalnız el ile dokunulur.

Kâbe'de bir de altın yaldızlı oluk «Mizab» bulunmaktadır. Bu olup güney-batı duvarının üst kenarının altından dışarıya çıkmıştır ve «Mizab'ın sakalı» denilen bir çıkıntısı vardır. Oluk ile batı köşesi arasındaki yer, tam «kıble» dir. Yağmur suları oluktan mozaiklerle süslenmiş taş döşemeye iner. Kâbe'nin etrafı mermer kaplıdır.

Müslümanlığın beş şartından biri, her mü'minin ömründe bir defa olsun, hacca gitmesidir. Hac, kamerî aylardan zilhicce ayında yapılır.

HAC TÖRENİ

Öteden beri âdet olduğu üzere, zilhiccenin 7'nci günü Mekke camiinde bir vaız verilir. Hacılar, bu vaız ile Haccın usul ve erkânını öğrenir ve bunları ifaya hazırlanırlar. O gün akşam üstü veya ertesi sabah, hacılar Mekke'den çıkarlar. Zilhiccenin 8'inci gününe «Sulama günü» denir. O gün, sonraki günler için su tedariki yapılır. Şehrin dışında iki Mahmel birleşerek ilerlemeye başlar. Arkadan her soydan yaya, sedye üstünde, eşek ve deve sırtında karışık bir insan dalgası gelir. Mina'dan, Muzdelife'den geçilerek Arafat ovasına varılır. Burada durmak lâzımdır. Eskiden halifenin mümessili tarafından bir sancak açılması âdetti. Şimdi bunun yerine Mahmel'ler kaim olmuştur. Her tarafa çadırlar ve barakalar kurulur. Burada satıcılar ve pazarcılar mallarını teşhir ederler. Halk için eğlenceler de vardır. Birçok hacılar, Rahmet dağına çıkarlar, belirli yerlerde şeyhlerini, delillerini takip ederek onların okudukları duaları tekrar ederler. Her taraftan «Lebbeyk» sesleri işitilir. Akşama kadar vakit böyle geçer, gece her taraf aydınlatılır ve sofu olanlar, bütün gece dualar okur, sabahı ederler.

Asıl «vukuf» zilhiccenin 9'uncu günü

öğle vaktinden guruba kadar olur. Bu zaman içinde mübarek beldenin kadısı tarafından iki hutbe okunur. Bu zat mübarek dağın üzerinde bulunan minbere kadar at ile gider. Hutbe esnasında heyecana gelen halk, «Lebbeyk» sesleriyle etrafı inletir. Güneş dağların arkasında kaybolur olmaz, Muzdelife'ye doğru koşuş başlar. Alamayn'den geçilir ve karanlık bastırdığı için meşaleler yakılır, havaî fişekleri ve askerler tarafından silâhlar atılır ve Muzdelife'ye varılınca, akşam ve yatsı namazları kılınarak sabahlanır.

ŞEYTANIN TAŞLANMASI

Zilhiccenin 10'uncu günü sabahleyin camiin yanında bir vukuf daha yapılır, tekrar bir hutbe okunur, sabah namazı kılındıktan sonra Mina'ya gidilir. Daha Muzdelife'de iken, küçük taşlar toplayan hacılar, üç Cemre'den, Cemret ül-Akaba adı verilen birine yedi taş atmakla mükelleftir. O gün için bu Cemre'nin taşlanması şeriatin emri icabıdır. Öteki Cemre'ler ertesi günlerde taşlanır.

Akideye göre, bu taşlamanın hedefi şeytanı kovmaktır. Şeytan o mahalde İbrahim Peygamber'e görünmüş ve İbrahim de onu taşa tutarak kaçırmıştır. Taşlama bittikten sonra, «Lebbeyk» sesleri kesilir. Asıl hac bu suretle tamamlanmış olur.

Hac ile ilgili daha başka merasim de vardır. Evvelâ kurban kesme töreni gelir. Ekserisi koyun ve keçi olmak üzere binlerce kurbanlık hayvan Bedevîler ve Mina tacirleri tarafından getirilerek satılır. Kurbanını bizzat kesmek istemeyen hacılar, başkalarına vekâlet vererek kestirebilirler. O gün, İslâm âleminin her tarafında yapılan bu kurban kesme, sünnettir. Kurban kesilmediği takdirde, kefaret olarak oruç tutulur. Kurbanlar kesildikten sonra

Evsâf-ı İhrâm-ı Harem-i Şerîf

Evliyâ Çelebî, Mekke ve Medine'yi, IX. cildinde yüzlerce sayfa hâlinde anlatır. Büyük seyyahın Harem-i Şerîf'in tarihçesinden bahseden bir paragrafı aynen almak suretiyle, Çelebi'nin yazı dilinden bir örnek vermiş oluyoruz. Harem'in su yollarını son defa tamir eden, Çelebi'nin babası, devrinin ünlü kuyumcu ve oymacısı Derviş Mehmed Zıllî Efendi'dir.

EVVELÂ cânib-i şimâlde Vâdî-i Fâtıma'dan beri «Umre» nâm mahal, Mekke'den dört mildir. Harem-i Şerîf'e dâhildir ve Cidde râhı üzre on mildir. Tâ Cidde'ye müntehîdir ve Tâif râhı üzre varınca onbir mildir. Ve Yemen râhı üzre «Yelmelm» nâm mahalle varınca kırk mildir. Huccâc-ı Yemen anda ihrâma girerler. Ve Irâk râhı üzre bir mahalle varınca altı mildir. Ve her tarîkın hudûdlarında binâ olunmuş minâre-vâr alemleri vardır kim, Harem-i Şerîf, hudûd-ı gayriden fark olunur. Bu alâmetleri Adnân binâ etmişlerdir. Ve Âl-i Abbâsîyân'dan Hârûnu'r-Reşîd ve oğlu Me'mûn Halîfe dahi Harem-i Şerîf'e çok âsâr binâlar zammetdi. Ve Âl-i Emevîyûn'dan Velîd bini Abdülmelik zamân-ı hılâfetinde bin pâre gemi ile Mağrib-zemîn'de diyâr-ı Endülüs'de medîne-i Tulaytıla'yı fethetdikde Hazret-i Süleymân'ın defînesin bulup altın, mandalar içinde bî-had, bî-kıyâs lâ'l, yâkuut ve elmâs ve zümürrüd bulup ve nece bin husrevânî kübleri mümessek zer-i hâlis ile mâlâmâl bulup Şâm-ı Şerîf'de Câmî'-i Umeyye ve bu Mekke-i Mükerreme'yi ol kadar tezyîn eyledi kim, gûyâ Cennet-i Adn oldu. Ve yedi kantar zer-i hâlisden ibtidâ mîzâb-ı rahmeti bunlar inşâ etdirdi. Ammâ bâr-ı sakıyl olmak ile her bâr ol bâr-ı mîzâb düşerdi. Bâdehu bir târîhde Sultân Ahmed Merhûm, bu hakıyrin pederi Derviş Mehmed Zıllî Ser-Zergirân'ı Dergâh-i Â'lî iken mîzâb-ı rahmeti pederimiz müceddeden binâ edip ve ol sene surre emîni olup mîzâb-ı rahmeti sutûh-ı şerîfe vaz'etmişlerdir. Hattâ bu hakıyr dûrbîn ile mîzâba nazar edip pederimiz merhûm'un kalem-kârlık ile kendi dest-i hatların gördüm. Ammâ Velîd bini Abdülmelik inşâ etdiği kadar değildir. Dahi musannâ'dır. Ve Abdülmelik, Harem-i Şerîf'i tevsî' ve termîm etdikde tûl-i Mescidu'l-Harâm üçyüz yetmiş zirâ'ı Mekkî'dir. Ve arzı üçyüz onbeş zirâ'-ı Mekkî'dir. Ammâ hakıyr zirâ' hisâbı ile addetmeyip adım hisâbı ile addetdiğimiz bâlâda mastûrdur. Ammâ zirâ'-ı Mekkî hisâbı bir hatveden kalîldir. Ol hisâb üzre yine hakıyrin adım hisâbı ile müsâvî olur.

Kâbe'yi çepeçevre kuşatan 7 minareli büyük camiden bir görünüş. Sağda, Kâbe'de muhafaza edilen mukaddes taş: Hacer-i Esved.

hacıların başlarını tıraş etmeleri âdettir. Bu iş için Mina'da sıra sıra berber dükkânları bulunur. Tıraş esnasında kıbleye dönmek gibi bir kaide ve âdet vardır. Bundan sonra ihramdan çıkılarak herkes kendi kıyafetini alır. Bununla beraber, hacı, henüz herkese mubah olan işleri yapamaz.

O gün Mekke'ye dönülerek bir tavaf ifa edilir. Bu vesile ile Kâbe, yeni örtüsü ile görülür. Mübarek Zemzem suyundan içmek âdettir.

Zilhiccenin 11 ve 13'üncü günleri, yeme, içme ve zevk etme günleridir. Bu günler Mina'da geçirilir. Her gün öğleden sonra üç Cemre, her biri yedi küçük taşla taşlanır. Sabir tepesinin yamacında, bir granit bloku vardır. Hazret-i İbrahim'in Hz. İsmail'i orada kurban etmek istediği rivayet edilir. Hacılar, orada kurban keserler. Zilhiccenin 12'inci gününden sonra, şeriat, hacıların ayrılmalarına müsaade eder. Umumiyetle Mina'dan Mekke'ye dönerler ve Mekke yakınlarındaki Ebu-Leheb'in mezarı olduğu rivayet edilen bir mahalli de taşlarlar. Nihayet bir de veda töreni vardır. Yeniden ihrama bürünülür, Tan'im denilen yere gidilerek tavaf ve Sa'y ifa edilir ve hac hitam bulur.

Hacılar bundan sonra Hz. Muhammed'in kabrinin bulunduğu Medine'ye giderler.

Hacı kafileleri Mekke şehrinde Hazret-i Muhammed'in ilk eşi, bütün bir husumet dünyasının ortasında onun tek yardımcısı ve İslâmiyeti ilk kabul eden büyük bir insan olan Hazreti Hadice'nin kabrini ve içinde Hazret-i Muhammed'le yirmi dört yıl birlikte yaşadığı evi ve diğer İslâm büyüklerinin evlerini ziyaret ettikten sonra, Mekke kadar kutlu sayılan ve İslâmın yayılmasında büyük roller oynamış bulunan Medine şehrine gederek Hazret-i Muhammed'in de kabrini ziyaret ederler. Bu suretle hac sona ermiş bulunur ve kafileler memleketlerine döner.

İbadet hareketlerinde bir vecibe olan niyet etmek, hac için de lüzumludur. Hacca niyet edilir, o fikirle gidilir ve bütün adabı yerine getirilir. Makbul olan şekli budur.

Sıhhati müsait olmayan veya bir başka sebeple Hac farizesini yerine getirmek imkânını bulamayan mü'minler bütün masrafını ödeyerek yerine bir vekil gönderir ve bu suretle Hac harizesini eda etmiş olurlar.

Nika İsyanı

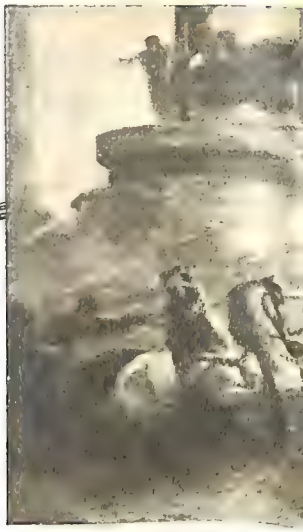

Yazan:
Fransız Akademisi'nden
Henry HOUSSAYE

BUGÜN Sultanahmet Parkı diye anılan Atmeydanı (Hipodrom), Roma İmparatorlarından Septimus Severus tarafından milâttan sonra 196 yılında yaptırılmaya başlanmış, Konstantin zamanında tamamlanmıştı. İçinde kanlı gladyatör dövüşleri ve araba yarışlarının yapıldığı Atmeydanı'nın Bizans'ın günlük hayatında daima önemli bir yeri olagelmiştir.

Atmeydanı'nı çevreleyen tribünler, 30-40 basamaklı olup, 30 000 kişinin, bir rivayete göre de 100 000 kişinin gösterileri rahatça seyredebilmesine imkân verecek büyüklükteydi. Önceleri meydanda yırtıcı hayvanlarla da gösteriler yapıldığı için, hayvanların, halkın üzerine saldırmasına engel olmak amacıyla tribünlerin önüne derin hendekler kazılmıştı.

Atmeydanı'nın üç kapısının ikisi, halka ayrılan tribünlere, biri de İmparator için özel olarak inşa edilmiş bulunan «Kathisma» denen yere açılırdı. Kathisma, 24 sütun üzerinde duran bir zafer takı şeklinde yapılmış bir saray yavrusuydu. Burasının, halkın oturduğu kısımla hiç bir ilgisi olmamasına bilhassa dikkat edilmişti. İçerde büyük bir salon, bir yemek salonu, altında da saray muhafızları için ayrılmış özel bölmeler vardı. Dinî bayramlarda, törenlerde saray çalgıcıları gelir, burada marşlar çalardı. İmparator locasının üstü Roma'dan getirtilen yaldızlı at heykelleriyle süslenmişti. Bu dört heykel sonradan, 1204 yılındaki Dördüncü Haçlı Seferi sırasında şehrin yağma edilmesi sonucunda alınıp Venedik'e kaçırıldı. Bunlar, bugün Venedik'teki San Marco Katedralinin önüne yerleştirilmiş bulunmaktadır.

MAVİLER VE YEŞİLLER

Atmeydanı'nda, önceleri hemen her çeşit vahşi hayvan ve gladiyatör gösterileri yapılırken, zamanla sadece araba yarışları yapılır oldu. Yarışlar, «Maviler» ve «Yeşiller» diye adlandırılan iki grup arasında yapılırdı. Gruplara bu adların verilmesi, araba sürücülerinin giydikleri formaların renklerinden ötürüydü. Başlangıçta Maviler'le Yeşiller arasındaki rekabet, bugünkü kulüp taraftarlığına benzer bir rekabetti. Halk, bu iki taraftan birini tutar, her taraf kendi rengini taşıyan yarışçının kazanması için çalışırdı. Atmeydanı'nın sağ tarafı Mavi, sol tarafı da Yeşiller'e ayrılmıştı.

Bu taraflar, zamanla Bizans'ın kaderine etki yapabilecek bir kuvvet kazandı. Her iki tarafın ayrı bir teşkilâtı, üyeleri, hattâ at yetiştiren çiftlikleri bile oldu. Halk zaman zaman aşırı taşkınlıklar yapar, iki taraf arasında kanlı kavgalar çıkardı. Bu kavgalar büyür, âdeta İmparator otoritesine karşı girişilmiş bir isyan hareketine dönerdi. İmparator locasına doğru bağırılır, hattâ taşlar atılır, o zaman, İmprator da ailesini alarak acele geri dönerdi. İmparator sarayı zaten Atmeydanı'nın bulunduğu yere çok yakındı.

Maviler'le Yeşiller'in arasındaki rekabetin, iki siyasî parti arasındaki rekabeti de geride bıraktığı olurdu. O zaman hangi taraf üstün gelirse, şehri yağma eder, hat-

Araba yarışları, Bizanslılar'ın ihtirasıydı. Halk bu yüzden Maviler ve Yeşiller diye ikiye ayrılmıştı.

tâ cana da kıyarak, koca şehri kana boğardı. Tarihe Nika Ayaklanması adıyla geçen isyan, böyle bir olayın sonucuydu. İmparator Justinyanus, bu isyan sonunda tahtını kaybetmek tehlikesiyle karşılaşmışsa da, Yeşiller'den 30 000 kişiyi meydanın ortasında kana boğarak tahtını kurtarmaya muvaffak olmuştu.

İSYANIN BAŞLANGICI

532 yılının 13 ocak günüydü. 100 000' i aşan bir kalabalık, Atmeydanı'nın tribünlerini koridorlarına varıncaya kadar tıka basa doldurmuştu. Her kafadan bir ses çıkıyor, gruplar ellerindeki yeşil, ya da mavi bayraklarını sallıyorlardı. Çok geçmeden devletin ve kilisenin ileri gelenleri, kendilerine ayrılan özel localarına oturdu. Arkasından da altın zırh ve miğferli saray muhafızları, saray locasının etrafını çevirdiler. Nihayet beraberinde özel muhafızları ve hadımlardan meydana gelen hassa kuvvetiyle İmparatorun geldiği görüldü. Atmeydanı, birden kulakları sağır eden bir gürültüyle inledi. İmparator Justinyanus, ülkenin tek hâkimiydi. Onu selâmlamak herkesin borcuydu.

Justinyanus, muhteşem koyu kırmızı elbisesinin eteğiyle havada ıstavroz çıkararak halkı takdis ettikten sonra, artık gösteriler başlayabilirdi. Gerçekten de çok geçmeden yarış arabaları meydana girdi. Maviler'in bulunduğu tarafta bağırıp, çağırmalar kesilmişti, ama Yeşiller'in tarafında gürültü devam ediyordu. Justinyanus, sabırla bekliyor ve bağırıp çağıranları duymuyormuş gibi davranıyordu. Fakat çok geçmeden sesler ve işaretler o kadar fazlalaşıp gözle görülür hale geldi ki, yanındaki yüksek rütbeli subaylardan birine, halkın ne istediğini sormasını emretmek zorunda kaldı.

Yeşiller önce çok çekingen davrandılar.

— Tanrı, İmparator'a uzun ömürler versin. Girdiği her savaşı zaferle bitirsin! Fakat bizler adaletsizlikten yana çok ıstırap çekiyoruz, dediler. Tanrı da şahidimiz ya, İmparator bizlere karşı çok âdil davranıyor. Fakat Saray ileri gelenlerinin yaptığı zulme daha fazla tahammülümüz kalmadı. Bizlere daha fazla zulmederler, korkusuyla, onun adını vermekten çekiniyoruz.

Bu, Bizans tarihinde eşi görülmemiş bir ithamdı; bununla beraber imparator soğukkanlılığını muhafaza etti ve sözcüsüne, böyle bir şeyden hiç haberi olmadığını söylemesini bildirdi. Fakat bu hareket, Yeşiller'in birden eşi görülmemiş derecede taşkınlıklarda bulunmasına sebep oldu. Yeşiller'in sözcüsü:

— Demek hiç haberi yokmuş! diye bağırdı. Madem haberi yokmuş, bari biz söyleyelim de öğrensin! Bize zulüm eden Calopidestir!

İmparator'un sözcüsü:

— Sizler buraya yüksek rütbeli saray erkânına hakaret etmeye mi geldiniz? diye bağırdı.

Ama artık her kafadan bir ses çıkmaya başlamıştı. İmparator taraftarı olan Maviler, Yeşiller'i Yahudilik ve nifakçılıkla

suçluyor:

— Size ancak ölüm gerek! diye bağırıyorlardı.

Tarihî Atmeydanı, eşi görülmemiş bir gürültüyle inliyor, ses, şehrin öteki semtlerine kadar yayılıyordu. Nihayet Yeşiller, olayı protesto mahiyetinde, kalkarak tribünleri terk etmeye başladılar.

Bütün bunlara, bir gün önce bir odun tüccarı ile Yeşiller'den önemli bir kişinin oğlunun esrarengiz şekilde öldürülmesi sebep olmuştu. İki taraf da karşı tarafı suçluyor, hiç kimse suçu üzerine almaya yanaşmıyordu.

İPTEN KURTARILAN MAHKÛMLAR

Bu olay üzerine İmparator Justinyanus hemen kalkarak sarayına gitmek üzere özel locasından ayrıldı. İmparator taraftarı olarak tanınan Maviler de yavaş yavaş tribünleri terk etmeye başlamışlardı. Halbuki vakit daha öğle bile olmamıştı. Şehrin her köşesinde halk kaynaşıyor, gizliden gizliye silâhlanıyordu. Şehrin valisi, asayişi kontrol altına almak için öldürülen kimselerin katili olmasından şüphelenilen üç kişiyi yakalattırarak önce muhakeme, sonra da idama mahkûm ettirdi. İdam mahkûmları, şehrin merkezinde toplanan halkın gözleri önünde asılacaklardı. Cellât, birinci mahkûmu astı, fakat ikinciyi asarken, ip koptuğu için infaz yerine getirilemedi. Halkın da beklediği zaten buydu. Muhafızların üzerine atılan kalabalık, ikinci ile üçüncü mahkûmu cellâtların elinden kurtarmaya muvaffak oldu. Zavallı adamlar, bir sandala bindirilerek Boğaz'ın karşı kıyısındaki Saint-Laurent Kilisesi'ne yerleştirildi.

Gariptir ama, ipten kurtarılan mahkûmların biri Yeşiller'den, öteki de Maviler'dendi. Daha sabahleyin birbirine düşman olan Maviler'le Yeşiller, birleşmişler, kalabalık gruplar halinde İmparatorluk sarayının önünde toplanmaya başlamışlardı. Bütün istekleri mahkûmların serbest bırakılmasıydı. Fakat İmparator Justinyanus, halkın bu çılgınca isteğini kesinlikle reddetti. Müthiş öfkelenen halk da son olaylara sebep olan valinin sarayına yürüdü.

Vali sarayının önündeki arbede, kısa bir zamanda bir meydan savaşı halini aldı. Her taraf yaralı ve ölülerle dolmuştu. Bu sırada sarayda yangın çıktığı görüldü. Başlangıçta kolayca bastırılabilecek durumda olan yangın, arbede sırasında ihmal edildi ve rüzgârın tesiriyle büyüyen alevler, yakındaki evleri tehdit etmeye başladı. Bu yüzden sarayın önü göz açıp kapayıncaya kadar, bir ana-baba günü haline gelivermişti. Asiler, hapishaneyi ele geçirerek kapıları kırmışlar, bütün mahkûmları serbest bırakmışlardı.

Asilerden ve başı boş kalan mahkûmlardan meydana gelen bir insan seli, şehrin her semtine doğru yayılıyor, önüne ne gelirse yakıp yıkıyor, değerli bir mal ele geçirirse, yağmacılığa başlıyordu. Yağma bütün bir gece boyunca aralıksız devam etti. Ertesi sabah, yani 14 ocak sabahı insan selleri, tekrar sarayın kapılarına dayanmıştı. Saraydan çıkan yüksek rütbeli iki subay, asilerle görüşüp, öfkelerini yatıştırmaya çalışıyordu, ama nafile... Binlerce insan, avazı çıktığı kadar bazı isimleri haykırıyordu.

İmparator Justinyanus, halkı yatıştırmak için yüksek rütbeli memurları azlettiğini ilân etti ve yerlerine kimleri getirdiğini de bildirdi. Fakat bütün bunlar, halkın sükûnet bulmasını temin etmekten çok uzak basit birer tedbir olarak kaldı. O geceyi korku ve endişe içinde geçiren İmparator, ertesi sabah, yani 15 ocak günü, isyanı kaba kuvvetle dağıtmak kararını verdi. Bunun için özel olarak yetiştirilmiş ücretli askerlerden meydana gelen orduya asileri dağıtmak için her çareye baş vurabilecekleri emri verildi.

KANLI SOKAK SAVAŞLARI

Fakat artık her şey çığırından çıkmıştı. İki taraf arasında kanlı bir sokak savaşı başladı. Asiler, önlerine kim çıkarsa insafsızca öldürüyor, bu arada öldüreceği kimsenin rahip mi, kilise ileri gelenlerinden biri mi, kadın mı, çocuk mu olduğuna bakmıyordu. Çok geçmeden bütün Bizans'ın düşmanlarını korkudan titreten ücretli askerlerin ordusunda çözülme, dağılma baş gösterdi. Hepsi canının derdine düşmüş, panik içinde saraya doğru kaçmaya başlamıştı.

Yağmacılık ve korsanlık 16 ve 17 ocak günleri de aralıksız devam etti. Her taraf, kana boyanmıştı. Sağ kalabilenler, canlarını kurtarmak için her şeylerini fedaya hazır hale gelmişlerdi. İmparator taraftarı olduğu sanılan herkes öldürülüp denize atılıyordu. Kuyumcuların kesif halde bulunduğu semtte çıkartılan yangın, yağmacıları daha da şevke getirdi. Zenginler, bulabildikleri kayıklara binerek Boğaz'ın karşı kıyısına geçiyorlar, canlarını kurtarmak için her çareye baş vuruyorlardı. Şehirde öbek öbek yükse-

Mekke'nin kızgın sıcağından bunalanlar, sık sık şerbetçilere koşar

len alev ve dumanlardan, birkaç gün öncesine kadar dünyanın en mamur beldesi olan şehir, bir harabe haline gelmişti. Ayasofya, Aya İrini, ve daha başka kiliselerden, hamamlardan, büyük hastanelerden insanın tüylerini diken diken eden korkunç çığlıklar duyuluyordu.

Olayın altıncı günü olan 18 ocak sabahı, Justiyanus'un en kudretli generallerinden bir kısmı halkı kontrol altına almayı başardı. Öte yanda İmparator da halkın karşısına çıkıp konuşursa, isyancıların yatışacağını sanarak muazzam bir kalabalığın toplanmış bulunduğu Atmeydanı'na gitti. Etrafında muhafızlar olduğu halde, locasına çıkarak kısa bir konuşma yaptı. Elindeki kutsal kitabı göstererek:

— Bu kitap üzerine yemin ederim ki, bana karşı bütün yaptıklarınızı affediyorum, diye halka seslendi. Emrim altına girdiğiniz takdirde içinizden hiç birine ceza vermeyeceğim. Olaylarda tek suçlu varsa, o da benim. Sizin suçsuz olduğunuzu kabul ediyorum. Istıraplarınızı görmemekten, çektiğiniz acıları bilmezlikten geldim. Bundan sonra kimseye zulüm yapılmayacağına emin olabilirsiniz!

Önceleri imparatorun sözlerini bir kaç kişi alkışladıysa da arkasından en ağır hakaretler yağmaya başladı. Binlerce insan:

— Yalan söyleyen eşeğin birisin! diye bağırmaya başlamıştı.

Yumruklar imparatora doğru sıkılmış, en ağır hakaretler imparator locasındakilere doğru yapılmaya başlanmıştı. Bu durumda İmparator daha fazla kalmanın tehlikeli olduğunu görerek, hemen sarayına dönmek zorunda kaldı.

İsyancıların gözü iyice dönmüş olacak ki, İmparator'u tanımadıklarını belirterek Bizans tahtına yeni bir imparator çıkarmaya karar verdiler. Bunun için de en uygun kimse, imparatorun yeğeni Hypatius idi. Malikânesi önünde toplanan asiler, niyetlerini bildirdikleri zaman Hypatius tereddüt etti. Hem korkuyor, hem de Bizans tahtına çıkacağını düşündükçe hevesleniyordu. Sonunda karısının yalvarıp ağlamalarına:

— Seni bu adamlar ölüme götürecek! demesine rağmen, imparator olmanın cazibesinden kendini kurtaramadı ve asilerin teklifini kabul etti.

Asiler imparator namzedini bir kalkanın üzerine oturttularsa da başına koyacak bir taç bulamadılar. Altından bir koltuğu, bu işi gördü. Böylece Konstantin Forumu'nda yapılan kısa bir törenle, Hypatius âsilerin lideri oldu. Halk, hemen saraya yürüyerek imparatorun işini bitirmek istiyordu. Ama asilerin safına geçmiş olan birkaç yüksek rütbeli subay:

— Biraz daha bekleyelim, elimizde yeteri kadar silâhımız yok, dediler. Zaten Justinyanus bize karşı koyacak durumda değil. Onun bütün düşüncesi bir an önce saraydan kaçarak şehri terk etmektir. Biraz beklersek, elimizi, kolumuzu sallaya sallaya saraya girebiliriz!.

Bu fikir asilere çok cazip geldi. İmparatora kaçma fırsatı vermek için Atmeydanı'nda toplandılar. Bu arada Hypatius da imparator locasına çıkarak tebrikleri kabule başladı. Binlerce kişi, yeni imparatoru alkışlıyor, benzeri görülmemiş tezahürat yapıyordu.

İMPARATORİÇENİN MÜDAHALESİ

Öte yanda Justinyanus, birbirinden çok değişik hislerin tesiri altındaydı. Alevler bir yandan sarayının yan duvarlarını tehdit ederken, az ilerideki Atmeydanı'ndan asilerin kendisine lânet yağdıran seslerini duyuyordu. Asilerin, tersaneyi yağma ederek, silâhların büyük bir kısmını ellerine geçirdikleri haberi, onu çok sarsmıştı. Başkalarının kılıcıyla büyük bir fatih olan Justinyanus, aslında askerce cesareti olmayan bir insandı. Muhafızları, sadık saray hizmetkârları ve fedailerine rağmen, daha şimdiden cesedinin yollarda sürüklendiğini görür gibi oluyordu.

Bunun için de generallerini ve sarayın ileri gelenlerini toplayarak kısa süren bir toplantı yaptı. Tahtını kaybetse bile canını kurtarabilmesi için yapabileceği tek şey kalmıştı: Kaçmak! Saray bahçesinin önünde demirli bulunan bir gemiye zaten üç günden beri saray hazinesi taşınmış, ambarlara yerleştirilmişti. O kaçtıktan sonra, en kudretli generallerinden biri üç bin kadar askeriyle bir ölüm-kalım savaşı yapacak, bu arada başarı kazanırsa, isyancıları kılıçtan geçirecekti.

Bütün bunlar olup biterken karısı imparatoriçe Teodora, hiç sesini çıkartmamış, ne düşündüğünü söylememişti. Fakat artık daha fazla sabredememiş olacak ki:

— Kaçmaktan başka çare kalmayınca, kaçmaya kalkışmak adiliklerin en büyüğüdür! dedi. Yıllarca başında imparatorluk tacını taşıyan biri, tacını kaybedince hayatını da kaybetmelidir. Ben her zaman Tanrı'ya dua etmişimdir. Üzerimdeki imparatoriçelik pelerinimi aldığı zaman, canımı da alsın. Merak etme, üzerimizdeki şu koyu kırmızı pelerin, gerekirse, muhteşem bir kefen de olur! Gemi hazır, deniz de sakin. İstiyorsan kaçabilirsin! Ama benim de geleceğimi sanıyorsan aldanıyorsun!

Kanlı gladiyatör dövüşleri, Atmeydanı'nda sık sık yapılan gösteriler arasındaydı.

İmparatoriçe Teodora'nın bu sözleri, yalnız imparator Jüstinyanus'u değil, ona bağlı herkesi canlandırdı, herkese cesaret verdi. İmparatora sadık askerler, ustaca bir manevra ile Atmeydanı'nı kuşattılar. Önce kapılar tutulup asilerden kimsenin dışarı çıkmaması sağlandı, sonra da askerler tribünlerin üst basamaklarına çıkarak mevzi aldılar.

OTUZ BİN KİŞİNİN ÖLÜMÜ

Asiler, kapana kıstırıldıklarını anladıkları zaman iş işten geçmişti. Durumun, ümitsizliği meydandaydı. Üst basamaklara yerleşen askerler, aşağıdaki asilere rahatça nişan alarak onları ok yağmuruna tutuyordu.

Asiler dışarı çıkmak için birkaç kere kapılara saldırdılarsa da muvaffak olamadılar. Kapıları tutan mızraklı askerler önlerine geleni mızraklıyor, kimseyi dışarıya bırakmıyorlardı. Mızraklanan asilerin cesetleri az sonra üst üste yığılarak kapıların önünde aşılması zor bir duvar meydana getirmişti. Her taraf kan kokuyor, her yerden oluk oluk kan akıyordu. Ok yağmuru saatlerce devam etti. Aşağıda hayatta kalabilenlerin sayısı azalınca, askerler de tribünlerden inip meydana geçerek, oklarıyla başladıkları katliama, kılıçlarıyla devam ettiler.

Katliam akşama kadar devam etti. Bütün askerler, kan kokusundan âdeta sarhoş olmuş gibiydiler. Durmadan kılıç sallıyor, bir tek asiyi bile hayatta bırakmamaya çalışıyorlardı. Bu, öylesine müthiş, öylesine korkunç bir katliam olmuştu ki, ertesi günü meydandan dışarı taşınıp üst üste görülen cesetlerin sayısı 30 000'den fazla idi!

Akıllara durgunluk veren bu katliamdan sadece iki kişi canlarını kurtarabildi: Asilerin imparatoru Hypatius ile kardeşi. Askerler onları canlı olarak ele geçirmiş ve kendilerinden hesap sorulması için hemen saraya götürülmüşlerdi.

Justinyanus, artık tahtına kavuşmuştu; asilerden de korkmuyordu. Bizans tarihinin en kanlı sayfalarından birinin daha kapandığını hissediyor, bundan ötürü de rahatlık duyuyordu.

Hypatius'la kardeşi, imparatorun huzuruna çıkarıldıkları zaman, adice bir taktiğe baş vurdular.

— Asileri hile ile Atmeydanına çekip imha edilmelerini biz kolaylaştırdık, dediler. Tanrı imparatora uzun ömür versin, girdiği her savaşı zaferle bitirsin!

Fakat imparator, onların bu riyakârlıklarını yüzlerine vurmakta gecikmedi:

— Çok güzel. Ama mademki asilerin üzerinde bu kadar sarsılmaz bir otoriteniz vardı, öyleyse neden şehrimi yakıp yıkmalarına engel olmadınız?

İmparator böyle diyerek asilere elebaşılık eden iki kardeşe işkence yapılmasını emretti.

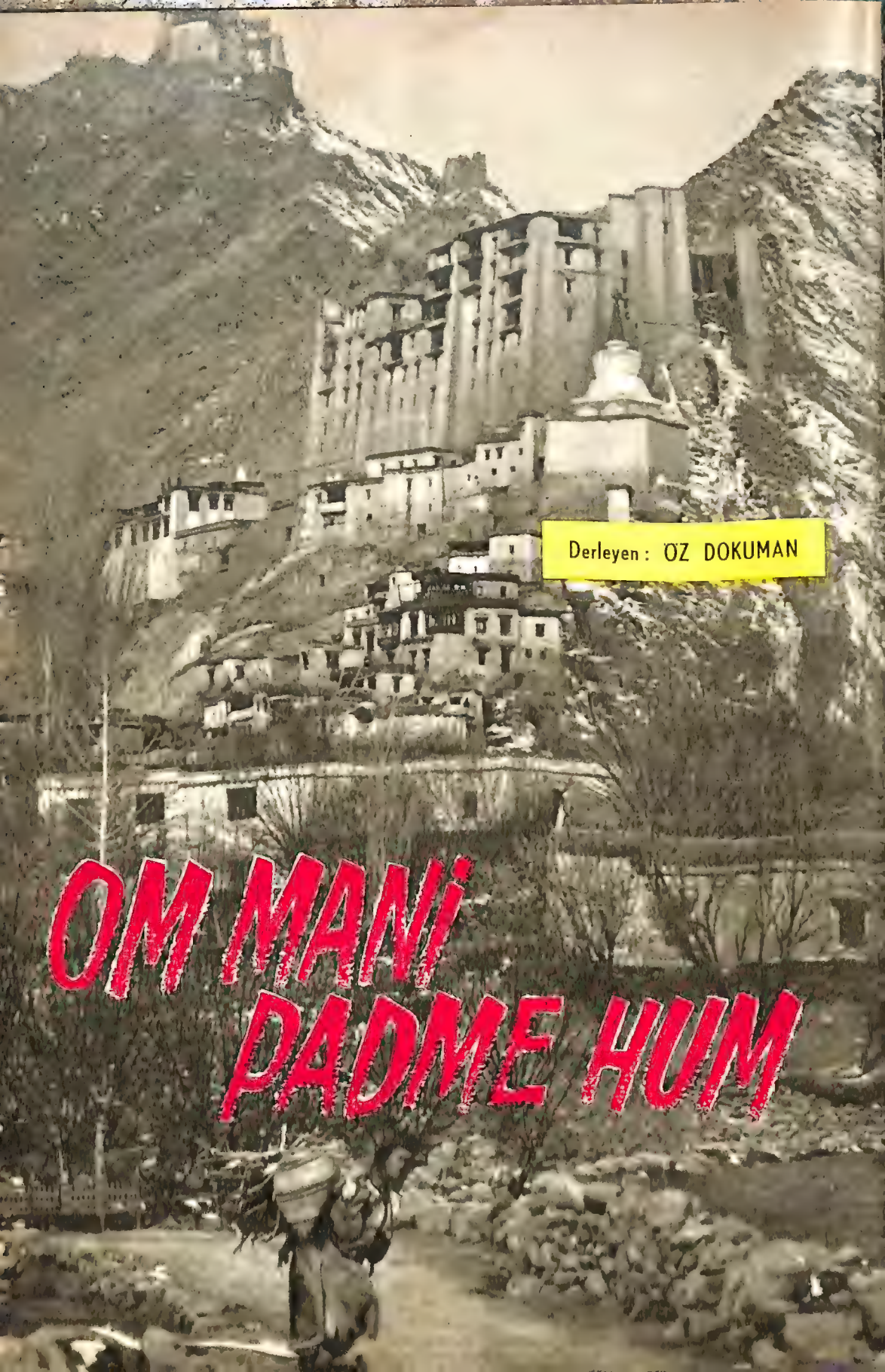
Derleyen : ÖZ DOKUMAN
OM MANİ
PADME HUM

Lama Rahiplerinin Duası

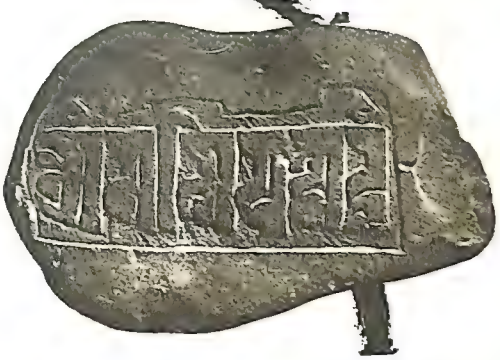

ॐ मणि पद्मे हूं

OM — *Evrenselliğin tecrübesine ve yoluna sığınıyorum. Ta ki,*

MANİ — *ölümsüz ruh cevherimin aydınlığı,*

PADME — *uyanan şuurluluğun derinliklerinden sıyrılsın*

HUM — *ve ben, ten kafesinden kurtulmanın vecdi içinde, sonsuzluğa doğru sürüklenip gideyim.*

Dünyanın Damı'nda oturan insanların değişik âdetleri ve ibadetleri

AMERİKAN Hava Kuvvetlerine ait büyük bir nakliye uçağı, Ladak'ın Leh şehrine indiği zaman, termometre sıfırın altındaydı. Yükü çabukça boşaltıldı ve uçak, hemen, Yeni Delhi'ye doğru havalandı. Kaybedecek vakit yoktu, çünkü Dünyanın Damı denen Himalayalar üzerindeki Ladak, gene korkunç bir karakışa girecekti. Az süren soğuk ama, fırtınasız günlerden yararlanmak gerekiyordu.

Bir Amerikalı yüzbaşı, uçaktan indirilen jeepe binip, şehre doğru giderken, yoldan geçen ihtiyar bir Ladaklı, oğluna:

— Bak, dedi, görüyor musun? Bu, demin alana konan büyük kuşun yavrusudur, o da büyüyüp, koca bir kuş olacak.

3 700 metre yükseklikteki Leh şehrinin semalarında az sayıda görülen uçaklar, belki büyük birer kuştu Ladaklılar için, belki de bir espri yapmıştı ihtiyar; ama ne olursa olsun, dünyanın damındaki hayat insanları, işte böylesine ağır kanlı ve sakin yapmıştı. Ladaklılar, dünyanın damında yaşamalarına rağmen, insanlara yukarıdan bakmayacak kadar mütevazıydılar.

Son yıllarda, zaman zaman, çatışmaların kızıştığı, sert çarpışmalar sonucu yüzlerce insanın öldüğü Ladak bölgesi, işte, bunca yüksek dağların üstünde uzanan bir yerdir ve Keşmir'in doğu tarafına düşmektedir.

Leh şehrindeki dokuz katlı saray. Tepede, Lama tapınağı görülüyor.

Hindistan'ın işgalinde olan Ladak, Keşmir anlaşmazlığında önemli bir rol oynamıştı. 1950 yılında Tibet'in Komünist Çinliler tarafından işgali üzerine de, iki ateş arasında sıkışmış kalmıştı. Komünistlerin, ellerindeki imkânı kullanarak, Hindistan'ın bu bölgesine sızmak isteyecekleri şüphesizdi. 1962 sonbaharında, Komünist Çinliler'in, Ladak'ın doğusundaki Aksây-ı Çin bölgesine saldırmaları, bir çok gözlerin yeniden buraya çevrilmesine sebep oldu.

Geçit vermez dağların arasından tehlikeli şekilde kıvrılıp giden dar patikalar ile ancak ciplerin geçebileceği yollar, şehirleri birbirine bağlarken, Ladaklılar, daha çok deve kervanlarıyla mal taşırlar.

Çinliler'in devamlı saldırıları karşısında, Hindistan hükümeti, bu bölgeye askerî birlikler yollamıştır. Yakın bir zaman önce, Ladak'ı ziyaret eden Amerikalı bir gazeteciye, Hindli yüzbaşı C. S. Tanvar, Çinliler'in saldırılarını şöyle anlatıyordu:

— Hava öylesine soğuktu ki, askerler, silâhlarının madenî kısımlarını bile tutamıyorlardı. Elleri âdeta yapışıyordu. Çinliler, önce, megafonla, bulunduğumuz bölgeden çekilmemizi ihtar ettiler. Eğer, sessizce çekilirsek, ateş açmayacaklarını bildirdiler. Biz buna cevap bile vermedik. Öğleden sonra 3 sularında üzerimize top

ateşi başladı. Saat sekize kadar sürdü. Sağ yanımızdaki birliğimiz Çinliler'e teslim olmak zorunda kalmıştı. O savaşta 130 ölü ve yaralı verdik.

Hindistan birliklerinin kullandıkları eski silâhlara karşı Komünist Çinliler, en modern silâhlarla cihazlanmıştır. Sonra Çinli birliklerin Kore ve Tibet savaşlarında da tecrübe kazandıklarını unutmamak gerekir.

LADAK'IN ÖZELLİKLERİ

Ladak'ın Hindistan tarafından işgal edilen kısmı, 65 bin km², nüfusu 80 bin kişidir. Pakistan da Ladak'ın kuzey-batısında geniş bir bölgeyi işgal etmektedir.

Son altı yıl içinde, Komünist Çinliler'in saldırıları sonucu, Ladak'ın Aksây-ı Çin denen bölgesi (aşağı yukarı 20 bin km² dir) komünistlerin eline geçmiştir. Çinliler, uzun bir dağ yolu inşa ederek Ladak'ı kuzeydeki Doğu Türkistan'a bağlamaya çalışmaktadır. Bu gayretler, belki ileride, Keşmir bölgesine yapılacak baskı için hazırlık mahiyetindedir.

Yüksek Himalaya dağlarının çevirdiği Ladak'da, uçsuz bucaksız beyazlık görür insan. Bunlar, 8 500 metreye yaklaşan Himalayalar'ın, karlı tepeleridir. Soğuk ile sıcağın anî değişikliği ve oksijen azlığı, yabancıların oldukça güç alıştıkları özelliklerdendir. Havada, ince kum tanelerinin uçuştuğu görülür, rüzgâr bazı zamanlar, tepelerdeki karları da alıp kum tanecikleriyle karıştırır.

Tabiat ve iklimin pek sert olduğu Ladak, Batılılarca 1631 yılından sonra ziyaret edilmiştir. Bir zamanlar da Hindistan hükümeti, Ladak'a ziyareti yasaklamıştı. Zaten, ilk otomobil yolu ancak bundan sekiz yıl önce yapıldı. Gene de, yılın bir çok aylarında bu yol kullanılamaz, onun için ulaştırma, havanın müsaadesi nispetinde uçakla yapılır.

RACA'NIN OTURDUĞU SARAY

Ladak'ın başşehri Leh'de, iri taşlardan yapılmış, dokuz katlı büyük bir saray vardır. Dik bir yamacın eteğinde büyük bir ihtişamla yükselen bu saray, bir zamanlar, Ladak racasının ikametgâhıydı. Sarayın karşısındaki tepenin zirvesinde de gene taştan yapılmış büyük bir bina yükselir. Eski derebeyi şatolarını andıran bina, 100 odalıdır. Burada da, Buda rahipleri yaşardı.

Leh'in tek çarşısına bakan saray ve diğer bina bugün boştur. 1950 yılında yapılan bir reform sonucu, Ladak racası, sarayını terk ederek Hindistan'a yerleşmek zorunda kalmıştır. Halen, Hindistan kara kuvvetlerinde teğmen rütbesiyle vazife görmektedir.

Leh'in çarşısı yabancılar için oldukça ilgi çekicidir. Sütbeyazı taş binalar, çarşıyı çevreler. Şehirde pek düzenli yol ve kaldırım yoktur. Soğuk ve karla sertleşmiş taş gibi toprak yol vardır. Deve ve eşek en çok görülen hayvanlardır. Zaten Ladaklılar, hemen bütün taşımalarını deve ve eşeklerle yaparlar.

HAYDUTLAR YOL KESER Mİ?

Batılıların en çok merakını çeken bir şey de, aylarca süren yolculuklardır. Kısa bir süre önce, Ladak'ı ziyaret eden bir Amerikalı, bakın bu intibaını nasıl anlatıyor:

«Uçaktan indiğim zaman, havada inceden kar taneciklerinin uçuştuğunu gör-

Ladak'ın başkenti Leh'in çarşısı. Bu çarşıdaki en önemli alışveriş, yak sütünden yapılma tereyağı ile arpa, şeker, tuz ve gazyağı üzerinedir.

düm. Soğuk, sıfırın altında 20 dereceye yaklaşıyordu. İlkin, biraz nefes darlığı hissettim. Yanımda bulunan bir Hintli gazeteci, bunun oksijen azlığından ileri geldiğini söyledi. İnsan, zamanla alışırmış. Kaldığım yer, büyük bir taş binaydı. Ertesi günü çarşıyı dolaşmaya çıktım. Yolda Het Ram adlı biri ile tanıştım. Yaşlı bir tacirdi, 42 yıldan beri de Ladak ile Çin arasında ticaret yaparmış. «Cûbi» diye karşıladı beni. «İyi günler» demektir bu. Çin'e yün ve deri götürürmüş. 5 600 metre yükseklikteki Karakurum geçidinden geçer, deve kervanlarıyla malını taşırmış. Oradan da ipekli ve diğer şeyler alırmış.

— Yarkent ve Kâşgar şehirlerine, yün pamuk, boya götürürüm. Dönüşte de ipekli kumaş, çay alırım. Bazen kervanım yüz hayvanı geçer. Eşek, deve ve öküzlerle taşırız malları.

— Bu yolculuk ne kadar sürer?

— Bazen aylarca.

— Peki, yolda sizi soyan eşkıya çeteleriyle hiç karşılaştınız mı?

Het Ram, buna başını sallayarak «Hayır» dedi. Şimdiye kadar böyle bir olay başından geçmemiş. Yalnız, geçen yıllarda, Doğu Türkistan'dan dönerken, Komünist Çinliler, kervanın yolunu kesip malları gasp etmişler. Zaten, o günden beri de Doğu Türkistan'a gidip gelmiyormuş.

Het Ram, aynı zamanda, Leh şehrindeki tüccar birliğinin reisi. Eskiden, işlerin daha iyi olduğunu söyledi. Bugün ancak Hindistan hükümetinden malî yardım alarak, ekonomik durumu düzelteceklerini anlattı.

Leh yakınlarında bir eşek kervanı. Yol boyunca sıralanan anıtlar Budist rahipleri tarafından yapılmıştır.

Ladak ekonomisinin belli başlı kollarından biri yüncülük. Ne var ki, Ladak'ın başşehri Leh'de bile, henüz doğru dürüst bir dokuma fabrikasına rastlanmamaktadır. Genç kız ve kadınlar, ilkel şekilde elle yün ipliği bükmektedirler. Zaten tek şikâyetleri de budur. Eğer, yünü kumaş haline getirdikten sonra satarlarsa, daha çok kazanacaklarını söylemektedirler. Zaman zaman Hindistan hükümeti, Ladak'a öğretmenler yollamakta, bunlar da, köylere dağılıp, yeni metotları öğretmektedirler.

LADAK'TA EVLENME

Yakın bir zaman öncesine kadar Ladak'ta, bir kadın aynı zamanda birkaç erkekle evlenirdi. Her ne kadar, 1941 yılında çıkarılan bir kanunla, poliandri yasaklanmışsa da, bugün hâlâ bazı ücra köylerde devam etmektedir.

Bir Ladaklı kız, ailedeki erkek çocuklarla evlenirdi ama, asıl hâkim olan en büyük erkek çocuktu. Ne var ki, en büyük erkek çocuğun, hayvanları otlatmak ya da mal taşımak için bir kervanla gitmesi üzerine, erkek kardeşi onun yerini alırdı. Eğer kocanın ikiden çok erkek kardeşi varsa, o zaman, diğer erkek kardeşler ya bekâr kalırlar, ya da bir manastıra gidip rahip olurlardı.

Bunun dışında da, erkek çocukların bir dul kadınla, ya da erkek kardeşi olmayan bir kızla evlenmesi mümkündü. Böyle evlenen kimseye magpas denirdi.

Bir magpas, kadın karşısında diğer erkekler gibi, üstün durumda değildi. Aile ismini kadın taşır, diğer aile hukukuna ait haklardan da kadın yararlanırdı. Bir magpasın, ailenin ortak malları üzerinde de az tasarruf hakkı vardı. Hatta, boşanma bakımından da kadına bir imtiyaz tanınmıştı. Karı, bir koyun vererek magpastan boşanabilirdi.

Ailede birden çok kız varsa, küçük kızlar da rahibe olmak üzere yetiştirilirdi. Bunun dışında, iplik bükmek, halı dokumak gibi işlerde de çalışabilirlerdi.

Bugün, bu durum hemen tamamiyle değişmiştir. Hindistan hükümeti, bu şekil evlenmeleri yasaklamış, bir erkeğin, bir kadınla evlenmesini öngören bir kanun çıkarmıştır. Gene de, Ladak'ın bazı köylerinde, bu şekil evlenmelere rastlanmak mümkündür.

Şu da var ki, bu kanunun kabulünden sonra Ladak'da nüfus yüzde on altı artmıştır. Geliri az bir memleket için bu miktar oldukça yüksek sayılır.

OM MANİ PADME HUM

Ladak'ın dinî merkezi, başşehri Leh'in 30 kilometre uzaklıkta bulunan Himis manastırıdır.

Geçenlerde, manastırı ziyaret eden bir Amerikalı gazeteci, gördüklerini şöyle anlatıyordu:

— Leh'den askerî bir ciple yola çıktığımızda, keskin bir soğuk yüzümüzü kesiyordu âdeta. İndus nehrinin yarı buz

tutmuş kıyılarından geçerek yol üstündeki She, Tikse ve Stakna manastırlarına uğradık. Bu manastırlar, hâkim tepelerin üstüne kurulmuşlardı ve her manastırın az ilerisinde manis denen dua duvarları vardı. Bu dua duvarlarının uzunluğu bazen yarım kilometreyi buluyordu.

Halk, bu taş duvarları, bir hatıra olarak yapmış. Her taşın üzerinde, bir dua var. Lamalar bazı duaları taşa yazıyorlar, halk da beğendiği duayı satın alıyor.

Tibet'teki Budistler arasında pek yaygın olan bir duaya rastladık: OM MANİ PADME HUM. İki metre yüksekliğinde taşların üstüne yazılmış. Aynı zamanda, tekerlek biçiminde ufak taşlar gördük. Ladaklılar, bunları yanlarında taşıyordu.

Haziran ayında, binlerce Budist Himis'teki manastırı ziyarete gelirmiş. Burada dinî danslar edilir, festivaller düzenlenirmiş. Hatta, anlattıklarına göre, en büyük danslarından biri de şeytan dansıymış.

Himis manastırını ziyaretimiz sırasında, büyük lama, Skuşuk'u görmek istedik. «Göremezsiniz» dediler. Sebebini sorduğumuzda da, büyük Lama Skuşuk'un, öğrenim yapmak için Lhasa'ya gittiğini, fakat Komünist Çinliler'in de onu Lhasa'da yakalayıp hapse attıklarını anlattılar. Bu olay, Ladak'da bir hayli üzüntü yaratmış.

Ayakkabılarımızı çıkararak tapınağa girdik. Koridorun sağında, solunda genç lamalar, yerde, taş zeminin üstünde oturuyorlardı. Önlerinde ufak iki davul vardı. Hafiften, dinî bir ritimle çalıyorlardı davulları. Tapınakta, çalınıp, söylenen şarkılar, çoğunlukla, eski Tibet'in dinî kitabından alınmış.

Tapınak, öylesine soğuktu ki, saatlerce aynı yerde oturup da davul çalan ve dua eden genç lamaların nasıl üşümediklerine şaştım.

Ladak'a küçük Tibet veya Batı Tibet diyorlar. Asırlardır gerek kültür, gerekse dinî bakımdan Tibet'e bağlıymışlar. Hâlâ Tibet'in etkisini görmek mümkün.

Tapınağın orta yerinde altın yaldızla pırıl pırıl parlayan büyük bir Buda heykeli göze çarpıyordu. Her iki tarafında da bir çanak içinde kandil yanmaktaydı. Genç lamalar, bizi büyük bir ilgiyle karşıladılar. Bize dinî şarkılar söylediler, sıcak İngiliz çayı ikram ettiler.

Ladak'tan ayrılırken, Ladaklılar'ın hiç de göründükleri gibi soğuk insan olmadıklarını gördüm. Ne var ki, bu kadar yüksek yerde yaşamak onları durgun yapmıştı.

Ladak'ta hayat işte böyle hareketsiz ve sakindir. Ladaklılar, bol bol sıcak çay içip, küçük, taşınabilir, sobalarla ısınmaya çalışmaktadırlar. Ne de olsa, dünyanın damında yaşamak, sanıldığı kadar da renkli değildir.

İndus vadisindeki köylere tuz götüren bir deve kervanı.

İSPANYA

İspanya'ya gidecek olan ilk sefaret heyetimiz, 1786'da yola çıkmıştı. Vâsıf Efendi, I. Abdülhamid namına İspanya Kıralı nezdine elçi olarak gidiyordu. İlk İspanya elçimiz olan Vâsıf Efendi, birçok siyasî vazifelerde bulunmuştu. Tarihçi olduğu kadar, şairdi de. Fakat şiirlerinden ziyade, «Vâsıf Tarihi» adındaki eseriyle tanınmıştır.. İspanya'ya ait olan sefaretnamesinin bazı bölümlerini aşağıya yazıyoruz;

SEFARET heyetini taşıyan gemi, yirmi beş günlük bir yolculuktan sonra, İspanya'nın Katalonya sahillerine yanaşmış, en sonunda Barselona limanında demir atmıştır. Bu sırada, usul ve âdetlere göre, gemi, Barselona kalesini top sesleriyle selâmlamıştı. Bunun arkasından, gemiye gelen memurlar, karaya ne zaman çıkılabileceği hakkında emir beklediklerini söyleyerek limana dönmüşlerdir. Bu tarzda bir karşılanma, sefaret heyeti üzerinde, iyi bir tesir bırakmadı. Üstelik haberin gelmesi uzayınca, pek haklı olarak, heyetin sabrı da tükendi. Bu gecikmenin sebebi ne olabilirdi? Ortada bir anlaşmazlık mı vardı? Nihayet: «İntizar haddi tecavüz etti,» diye karara varılarak, Barselona kalesi bir daha top atışıyla selâmlanmıştı. Bunun üzerine, gene gemiye gelen bir memur, geminin Minorka Adası'na giderek orada beklemesini söyledi

Bunun sebebi neydi? İlgili liman memuru, verdiği izahatta, Minorka adasında, hastalık olduğunu söyledikten sonra; «Fransa kralı ile haşmetlû kralımızın bize sıkı tembihleri ve emirleri vardır. Afrika, Mısır, İstanbul tarafından gelen gemiler olursa, Minorka Adası'na gideceklerorada bekleyeceklerdir,» dedi. Bundan da anlaşılıyordu ki, sefaret gemisi, Minorka Adası'nda karantina süresi geçirecekti. Buna itiraz edildiği zaman, İspanyol memurları da: «Şimdiye kadar memleketimize gelmeyen ve tanınmayan bir heyete karşı ne şekilde muamele yapılır bilemiyoruz,» demişlerdi. Tatsızca geçen bu görüşmelerden sonra, İstanbul'da bulunan İspanyol elçisinin, Barselona generaline yazdığı bir mektup da vardı. Bundan başka, Minorka Adası'nda günlerce kalınacak olursa, krala verilecek hediyelerin helâk olması da bahis konusu idi. Bunlar söylenince anlaşmazlık ortadan kalktı.

Vâsıf Efendi, Sefaretnâme'sinde hatıralarını, şu satırlarla anlatıyor:

«Barselona'nın etrafı iki kat surla çevrilmiştir. Surların hizasında da içi su dolu derin hendekler bulunur. Böylece liman her türlü tehlikeye karşı korunur bir hale getirilmiştir. Ayrıca limanın etrafında muhafızlar, bulunur.

«Limandan şehre, yeni yapılan bir köprüden geçtik. Sahil pek kalabalıktı. Meğer, geleceğimizi duyan ahali, sokakları doldurmuş. Sefaret alayının sokaklardan geçmesi, pek zor oldu. Buranın ahalisi, o güne kadar ömürlerinde, devletimizin adamlarını ve ne biçim elbise giydiklerini görmemişler... Sokaklardan geçerken, halk bizi: «Merhaba» diye selâmlıyordu. Biz de bunların arasından, devletimizin şanına lâyık bir surette geçiyor, yolumuza devam ediyorduk. Ahalinin gösterdiği saygıya diyecek yoktu. Bu yüzden, limandan bize ayrılan konağa bir çeyrek te gidecek yerde, beş saatte gidebildik.

Derleyen: H. AVNİ ŞANDA

SEFARETNÂMESİ

İspanya Kralı III. Carlos

«Konakta, başta general ve diğer yüksek rütbeli adamlar hatırımızı sordular, doktorları gemide hastalanan adamlarımıza baktılar, bizi büyük bir misafir diye ağırladılar. Etrafı seyrettik. Buraya İslâmlar zamanında, «Cennet Şehri» denirmiş. Gerçekten cennet gibi idi. Bu şehirde altı gün kadar kaldık. Zira, kralın bulunduğu şehre gitmek ve kabul töreni hakkındaki formaliteleri öğrenmek icap ediyordu. Madrid'e giderken, yol üstünde birçok şehirlerden geçtik. Bunlardan, Belgiye denilen bir şehirde de misafir edildik. Şehrin ahalisi bizi görmek için sokakları doldurmuştu. Köylerden bile gelenler vardı. Ahali, konağımızın etrafını sarmıştı. Askerler, kalabalığı dağıtmaya çalışıyordu. Buranın emîri de bir generaldi. Vaktiyle Mayorka Adası'nı İngilizler'in elinden almış, bu yüzden şöhret kazanmıştı. Bize saygı ve ikramda bulundu. Kendi konağında verilecek ziyafette, alıştığımız yemekleri yememiz için aşçılarımızı istedi. Biz de, general ve maiyetindeki yüksek rütbeli bir zata birer bohça hediye verdik.

«Bohça içinde de göz nuru dökülerek işlenen değerli kumaşlara paha biçilmezdi. Bundan başka, bohçada zarif şişelerde gülyağı da bulunuyordu. Londra'ya giden Agâh Efendi'nin de kral ailesine bohça içinde verdiği işlenmiş kumaşlar arasında, gülyağı vardı.»

Elçi Vâsıf Efendi, bu bohçalara karşı verilen hediyelere pek sinirlenmiştir. Zira, hediye, iki şişe zeytin yağından ibaretti.

KRALIN HUZURUNDA

«İspanya kralı, Granada şehrindeydi. Barselona'dan buraya tam yirmi altı gün geçtikten sonra gelebilmiştik. Şehre, yarım saat uzakta olan bir konağı bize ayırmışlardı. Buraya, kral sarayının protokol memurları ve tercümanları geldi. Aynı zamanda, kral tarafından da, ayrıca emrimize bir araba ayrılmıştı. Konağa geldiğimiz zaman saraya mensup bir zat, bizi merdiven başında saygıyla karşılamış, kral adına hatırımızı sormuştu. Aradan bir saat geçtikten sonra, otuz tabla içinde çeşitli şekerlemeler ikram ettiler. Ertesi günü protokol meselesi görüşüldü. Bunun etrafında da tartışmalar oldu. «Kral, ürküntü ve korku içinde bir kişi olduğu için, kimseyi kabul etmez,» dediler. «Avrupa âdetleri bizde cari değildir,» dedik. Bir memlekete varıldığı zaman, kral ile görüşülmezse, oraya varmanın manası olmadığını izaha çalıştık. Dostluk kurmak için geldiğimizi söyledik. Bize orta elçi muamelesi yapmak istediler. Buna da itiraz ettik. Bu arada, Moskof elçisi de söze karışarak: «Biz kendi memleketimizde, Osmanlı elçilerine zorla sözümüzü geçiririz!» demiş. En sonunda,

Granada'daki Elhamrâ Sarayı'nda bir havuz.

dediğimiz oldu. Bize büyükelçi muamelesi yapıldı. O sırada diğer elçiler, bu halden dolayı, haset ateşiyle yandılar. Madrid, bulunduğumuz yere on dört saat uzakta olduğu halde, kral bir irade çıkararak, ne kadar beyzadeler varsa, Madrid'den buraya gelmelerini sağladı. Mülâkat günü olarak pazar günü tespit edildi. O gün, protokol memurları bize, on beş kadar süslenmiş beygir gönderdiler. Bu beygirlere, hediyeler yüklenecekti. Yirmi kişiye verilecek olan Yemen kahveleri, arabalara konuldu. Padişahımızın krala gönderdiği hediyeler de üç adet süslenmiş beygire yüklendi. Mihmandarımız olan kimse bir başka süslü ata binerek kralın sarayına doğru yollandı. Hediyeler, âlây-ı vâlâ ile saraya vardığı zaman, kralın oğulları, bunları görmek için sarayın avlusunda toplanmışlardı. Padişahımızın mektubunu, kâhyalarımızdan biri, süslü bir ata binmiş olduğu halde elinde taşıyordu. Fakir de yirmi beş adamla birlikte alaya katılmıştı. Kralın akrabalarından bazı atlı beyzâdeler, yaya askerler ve bir takım süvari önde gidiyorlardı, en önde de kendilerine mahsus bir mızıka çalıyordu. Sağımızda ve solumuzda muteber adamlar, aramızda tercümanlarımız ve onların baş tercümanları bulunuyordu.

«Yollar, tarif edilemez bir şekilde kalabalıktı. Yol üzerindeki evler, seyircilerce tutulmuştu. Alayımız, kalabalığın arasından zorla geçiyordu. Meğer, seyirciler önceden bir pencereyi 100 kuruş bir ücretle kiralamışlardı.

«Bu hal ile saraya vardık. Bizi merdiven başında karşıladılar. Kral ayakta duruyordu. Sağında başvekili, solunda Batı Hind vekili ve generaller ile akrabaları, diğer devlet adamları bulunuyordu. Nâme-i hümâyûn'u, kâhyamızın elinden aldık. Üç defa başımdan yukarı tutarak, ağır ağır krala doğru yürüdüm. Yüksek sesle:

«— Yeryüzünün cümle padişahlarının büyüğü olan şevketlû, azametlû, kudretlû, kerâmetlû padişahım ve velinimetim efendimiz Sultan Abdülhamid Han hazretlerinin, haşmetlû İspanya kralı cenaplarına gönderdiği mektubu, barışın kökleşmesi dostluk ve aşinalık bağlarının artırılması iradesiyle, beni bu hediyelerle birlikte elçi tayin buyurdular, dedim.

VERİLEN HEDİYELER

«Kral, yetmiş beş yaşında pir-i faniydi. Padişahın mektubunu elçimizin elinden alabilmek için iki dakika kadar gayret sarf etmişti. Mektubu alamadı, fakat

başvekil kendisine yardım ederek eline verdi. Kral, verdiği cevapta, Devlet-i Alîye ile barış anlaşmasını yaptığını, Âl-i Osman'a karşı sevgisi olduğunu söyleyerek, teşekkürler etmişti. Bundan sonra:

«— Bizim zayıf bir zamanımızda, büyük bir düşmanımız zuhur ettiğinde, Devlet-i Alîye-i Osmaniye'nin, imdat olarak asker gönderdiğini kıyamete kadar unutmayacağım, dedi.

«Biz de, devletimizin mürüvvetli bir devlet olduğunu ve bunun gibi iktiza eden sözleri söyledikten sonra, saraydan ayrıldık. O sırada kral, üç oğlu ile kızının da bizi görmek arzusunda olduklarını bildirmişti. Biz de bu arzuya uyarak onları ziyaret ettik. Bundan başka, başvekilleriyle de görüşerek, sadrâzamımızın mektubunu da ona verdim.»

Yukarıda anlattığımız şekilde, Vâsıf Efendi, sarayda parlak bir törenle kabul edildiği halde, kısa bir zaman sonra, ortaya tatsız bir mesele daha çıkmıştı. Bu mesele de hediyeler meselesiydi. Bir gün, baş tercüman, elçimizin konağına gelerek, kralın üç oğluna, eşlerine, başvekil'e ve diğer devlet adamlarına hediyeler verilmesinin âdet olduğundan bahsetmişti. Bunları söylerken, İspanyol elçisinin de İstanbul'da padişahtan başka diğer muteber kişilere de hediyeler verdiğini hatırlatmıştı. Baştercüman, aslen Kudüslü bir Ermeni idi. Vâsıf Efendi, bundan bahsederken: «Fesat ve şeytanlıkta bir benzeri ve eşi yoktur,» demektedir. Kudüslü tercüman ile, hediyeler meselesi bir tartışma konusu olmuş, elçilik memurlarımız da, çeşitli rütbelerdeki kimselere, bizde hediye verilmek âdet olmadığını ileri sürmüşlerdir. Baştercüman ise, hediyeler verilmediği takdirde, bir daha kralla görüşmenin kabil olamayacağını izaha gayret etmiştir.

Bütün bu görüşmelerden sonra, kralın büyük oğluna altın tabanı olan bir kılıç, yekpare gümüşle donanmış bir tüfek, eşlerine de tulum içinde saklı bulunan kakum denilen değerli kürk parçaları, diğer oğullarına da üzerine elmas kakılmış bir hançer, ve eşlerine âlâ hamam takımları ve bohçalar verilmişti. Bundan başka, başvekile de değerli bir hançer, baştercüman ve diğer kimselere de hediyeler dağıtılmış, mesele de bu suretle kapanmıştır. Sefaret heyetinin elinde, hediyelik bu kadar eşya olduğu halde, Vâsıf Efendi'nin inat ederek bir meseleye meydan vermesindeki sebep ne olabilirdi? Kendisi son derecede inatçı ve hasis bir kimse miydi? Hediyeler konusunda: «Devleti-

Madrid'de Escurial sarayı.

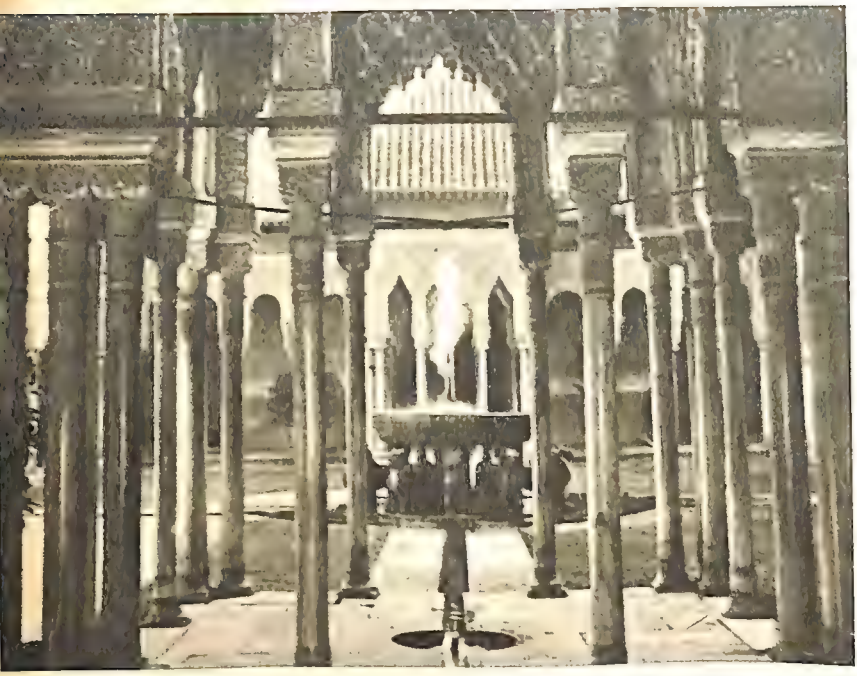

Elhamrâ Sarayı'nın avlularından biri.

mizde böyle bir âdet yoktur. Kraldan başkasına hediye verilemez,» diye ısrar etmesindeki sebep, yazımızın baş tarafında da belirttiğimiz gibi, kendisine devletin verdiği göreve ve onun âdet ve usullerine titizce bağlı olduğundan ileri geliyordu. Hediyeler meselesi karşısında, Vâsıf Efendi'nin bu davranışını, ancak bu suretle izah edebiliriz.

AV PARTİSİ

Vâsıf Efendi, İspanya'da kaldığı günlere ait hatıralarını şöyle anlatıyor:

«Bir gün kralın pek meşhur olan bahçesine gittik. Burası ağaçlık bir yerdi. Her tarafında havuzlar, acayip şekilde heykeller bulunuyordu. Burayı gördükten sonra, Granada'ya iki saat uzakta olan askerî bir mahalle vardık. Bizi karşılayan general, bir ziyafetten sonra, talim meydanlarını ve hendesehaneyi (topçu okulu olacak) gezdirdi. Burada okuyanlar, İspanyol beyzadeleriydi. Burada gördüklerimiz arasında, top ve lâğım yapılan imalâthaneler de vardı. Bu yere, Sokorya deniliyordu. Bu sırada, kralın bizi, av partisine davet ettiğini öğrendik.

«Davet edildiğimiz yere gitmek için, katır koşulan arabalara bindik. Üç yerde de arabaların katırlarını değiştirmek zorunda kaldık. Bu yolculuk, bize pahalıya mal olmuştu. Zira, arabalara kira olarak doksan kuruş ödemiştik.»

Bu memlekette, bir koyun on iki kuruşa, bir kilo sade yağı iki kuruşa, bir tavuk kırk paraya satıldığına göre, Vâsıf Efendi arabaya verilen doksan kuruşu pahalı bulmakta haklıdır.

«Kral bize, av partisinde iltifat etmişti. Orada bulunan veliahtı da bizi gördüğü zaman, şapkasını çıkarmak suretiyle, âşinalık etti. Birçok devlet adamları, yabancı elçiler, o günkü ava katılmışlardı. Kral, bir geyiğin yüreğini yardırdı. İçinden diş kadar küçük bir kemik çıkardı, kanını sildi ve bir parça kâğıda sarıp fakire verdiği zaman, «Bunun erkeklik üzerinde tesiri vardır,» diyerek nasıl kullanılacağını da tarif etti. Etrafta bulunanlar ve yabancı elçiler, bu değerli hediyenin bana verilmesinden dolayı haset içinkaldılar.»

O zamanlar, yabancı memleketlerde, devamlı elçi bulundurmak âdet değildi. Bu bakımdan, Vâsıf Efendi sefaret heyeti de, kendisinin anlattığı gibi, «Şân-ı devlete lâyık bir surette» karşılanmış, görevini bitirmişti. Yurda döndü.

Prof. Dr. Şehâbeddin Tekindağ antika oyun masasını inceliyor.

SULTAN HAMİD'İN MOBİLYASI

Röportaj: Turgut Etingü

Şişli'de bir evdeki, Sultan Hamid'e ait, çok değerli antika eşyanın hikâyesi.

BAZI yazılar, röportajlar vardır, insan vazife diye yapar. Ama bazı konular da olur ki, gerçekten heyecanlanır, gideceğiniz yere severek koşar, yazıyı isteyerek yazarsınız. Bu röportaj öyle oldu. Şişli'de bir evde Sultan Hamid'e ait mobilya bulunduğunu öğrenince hemen bu konuyu işlemeyi kararlaştırmıştık. Randevu alındıktan sonra, buluşma zamanını iple çekmedim desem yalan olur.

Foto muhabiri arkadaşımla beraber, Şişli'deki eve gittiğimiz zaman, misafirperver ev sahibiyle epeyce sohbet ettik. Fakat için için sabırsızlanıyor, bir an önce antika eşyayı görmek istiyorduk.

Ev sahibi Ethem Özaslan sabırsızlandığımızı görünce:

— Hepsini şimdi göreceksiniz, dedi.

Sonra misafir odasının kapısını ardına kadar açtı. Antika mobilya, dikdörtgen salonu çepçevre kuşatıyordu. Daha ziyade arabesk bir üslûpta yapılmış bu nadide eşyaya çok emek verildiği ve gerçekten usta elinden çıkma bir oda takımı olduğu daha ilk bakışta dikkatimizi çekti.

Eşyaların sahibi Ethem Özaslan emekli bir subay, şimdi de taahhüt işleri yapıyor. Mobilyayı daha 1943 yılında, Beyoğlu Tereke Hâkimliği müzayedesinden almış. O tarihten beri de, bu eşyaların kimin tarafından yaptırıldığı ve nereden geldiğinden ziyade, sırf mobilyadaki işçiliğin harikulâdeliğine hayran kalmanın verdiği ilgi ile onları elden çıkaramamış. Üstelik müzayededen aldıktan sonra taşınırken gösterilen bütün dikkate rağmen, bir-iki çarpmanın verdiği eziklikleri tamir ettirmiş.

Bu tamirin insanı hayrete düşüren bir de hikâyeciği var. Ethem Özaslan:

Şahane işçiliği ile insanı büyüleyen kitap dolabının kapağını açan gizli düğme.

— İşte, diyor. Şimdi gördüğünüz gibi, yeni yapılmışcasına yıllardır bu salonu süslemektedir. Fakat şunu itiraf edeyim ki, bu eşyanın Yıldız Sarayı'ndan çıkma, hattâ üzerinde II. Abdülhamid'in de çalışmaları bulunduğunu bilmiyordum. Bu kadar yıldır görenler de, bu nokta üzerinde hiç durmadılar. Sadece işçiliğinin fevkalâdeliğini övdüler. Asıl anlatmak istediğim, bu mobilyanın eve taşınması esnasında, bazı çarpmalardan meydana gelen eziklerin, aslına uygun şekilde tamiri durumu idi. Eşyanın değerini de o zaman fark ettim. Çünkü aldığım tarihte tamir için getirdiğim kaç usta marangoz, eşyaları gördükten sonra bu işi üzerlerine almak cesaretini gösteremediler. Diyebilirim ki, koca İstanbul'da baş vurmadığım şöhretli usta kalmadı. Nihayet, bir tanıdığın tavsiyesiyle 76 yaşlarında bir ihtiyarı, evinden bin rica ile alıp getirdim. İhtiyar, mobilyayı görünce:

— Hey Allahım, hey, diye içini çekti.

Sonra bana döndü. Bugün bile hatırladığım şu sözleri söyledi:

— Bey, bunları biz yaptık. Hepsi Sultan Abdülhamid merhumun Yıldız Sarayı marangozhanesinden çıkmadır. Bu takım yapılırken ben, 15-16 yaşlarında çırak olarak orada bulunuyordum. Başımızda Kayserili Salih Bey adında bir ustabaşı vardı. Zât-ı Şâhâne'ye ait marangozhaneye her gün siyah redingotunu giymiş olarak gelirdi. Bu takım, Alman İmparatoru II. Wilhelm'in o tarihlerde İstanbul'u ziyaretinden sonra marangozhaneye bizzat padişah tarafından sipariş edilmişti. İkinci Abdülhamid'in marangozluktaki ustalığını belki işitmişsinizdir. Ben de şahit oldum. Bazı günler kendisi de uğrar ve bu takımın üzerinde çalışırdı. Bunların hepsi 18 parçaydı.»

Size gerçek bir fikir vermiş olmak için şu kadarını söyleyeyim ki, ustanın o küçük tamir işi tam 3 aya yakın bir zaman aldı. Öylesine dikkat ve itina isteyen bir işti!...

Oda takımını teşkil eden parçaların yapım tarzları, üzerlerindeki motifler, ayrı ayrı gözden geçirilmesi gereken nefis şeyler. Saraydan çıkan bu mobilya, ancak yan tarafındaki gizli bir düğmeye basmakla iki kapağı açılabilen, yanları şişkin büyük bir kütüphane, koltuk biçiminde yapılmış 6 iskemle; ayrıca bir kanepe büyüklüğünde bir koltuk; gene sol yanında, işlemeleri arasına ustalıkla yerleştirilmiş bir gizli düğme ile kapakları açılan kristal aynalı, nefis bir büfe ve 4 sehpa; kapakları açıldığı zaman tavla, bir kapağı kapandığı zaman satranç oyununa elverişli duruma giren gayet zarif bir oyun masasından ibaret...

Simetrik ölçüleri içinde, küçük geometrik şekiller; ancak kontrplak inceliğindeki tahta parçalarının çok ustalıkla ve yan yana yapıştırılmalarıyla yapılmış. Oyma ve süslemeler arasına yer yer sedef kakmaları girmiş.

Bizim gittiğimiz gün, Prof. Şehabeddin

Mobilyanın sahibi Ethem Özaslan büfenin önünde (yukarıda) Sultan Hamid'in marangozhanesinden çıkan mobilyalardan: Kitap dolabı (aşağıda).

Tekindağ da orada bulunuyordu. Kendisi, bilhassa kütüphane ile büfe üzerindeki çok ustalıkla yapılmış olan II. Abdülhamid'in «tuğra» sını ilk defa tespit etmiş. Buluşunu şöylece açıkladı:

— Bugüne kadar kimsenin dikkatini çekmemiş. Bu bakımdan mobilyanın üzerine tuğraların resmedilişi, bu takımın II. Sultan Abdülhamid'e ait olduğunu kesinlikle ortaya koymaktadır.

Değerli tarihçi Şahabeddin Tekindağ, bilhassa oyun masasının çok ustaca yapıldığı, gerçek anlamda Türk el sanatının bir şaheseri olduğunu söylüyor.

Oda takımının bütünü ile «Yıldız» marangozhanesinden çıktığı, halen İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndeki, Yıldız'dan gelme değerli eşyalarla yapılacak bir kıyaslamadan daha da iyi anlaşılan bir gerçektir. Bu takımdaki kitap dolabının bir eşini de Dolmabahçe Sarayı'nda gördük.

Bundan 23 yıl kadar evvel, o zamanın parasıyla 7 000 liraya alınan bu oda takımının şimdiki değerini bilmiyoruz. Ama, Ethem Özaslan, yüksek bir fiyat verildiği takdirde satıp satmayacağı hususunda sorduğumuz sorunun karşılığını şöyle veriyor:

— Satmayı hiç düşünmedim! Hem sonra, alacağım çok para, böyle bir esere sahip olmanın verdiği zevki vermez ki!...

404 Gün Denizde

Bir Denizaltının Esir Edilişi

Yazan: Osman Öndeş

BEN, Hans Joachim Decker, U-505'in makine personelindendim. Harbin sonunda esir düştüğüm Amerika'dan ayrılıp vatanıma dönmüştüm. Fakat gemimi bir türlü unutamayarak A.B.D.'ne geldim. Şimdi bir ölü bakıcısı gibi senelerdir U-505'in yanında bulunmaktayım. Bu halimle Chicago Müzesi'ni süsleyen gemimin hatıralarını paylaşıyorum. U-505'de geçirdiğimiz 404 günlük cephe görevimizi ve akıbetimizi hâlâ aynı heyecanla hatırlarım.

1941 senesinin mayısında sıcak bir gündü. üç aylık denizaltı kursu için gittiğimiz Baltık'taki Gotenhafen denizaltı mektebinden mezun olarak yola çıkmıştık. Moralimiz gayet yüksekti. Emir üzerine 14 kurs arkadaşımızla beraber Hamburg'a gönderildik ve orada Deutsche Werke gemi tezgâhlarında inşa edilmiş olan U-505 rumuzlu denizaltı gemisine katıldık. Gemimiz pırıl pırıldı ve 1120 tonluk yeni tip bir denilaltıydı.

Ağustos ayında kumandan hariç, bütün personel tamamlanmıştı. 1941 senesi ağustos ayı sonlarında kumandan da gemiye katılınca mürettebat rıhtımda tabura alındı. Kumandan, Alex Olaf Loewe idi ve U-74 denizaltısı ile çıkmış olduğu cephe görevinden yeni dönmüştü.

19 ocak 1942 günü eğitimlerimiz tamamlanmış ve saat 13 civarında cephe görevi almak üzere yola çıkmıştık. Kumandan, kuledeki mevkiini almıştı. Makine telgraflarının tiz sesleri duyuluyordu: «Yarım yol ileri...» Rıhtımlar, belki de dönüşü olmayan rıhtımlar bir çizgi haline geliyor ve insanlar gözlerde gittikçe küçülüyordu. Muhabere devresinin hoparlörlerinde ağır ağır konuşan komutanın sözleri duyuluyordu: «Rotamız İngiliz adaları etrafından geçmek üzere Fransa'dır. Bu harekâtla alâkalı olarak hiç bir avlama emri almadık. Yalnız biz şimdilik bu ağır denizlerle vuruşacağız. Bu bizim için iyi bir tecrübe demektir. Gene unutmayınız ki, hiç bir şekilde satha yaklaşılmayacaktır. İlerisi için iyi bir başlangıcımız var ve bunu böylece muhafaza etmeliyiz. Das ist Alles.»

BÜYÜK AMİRAL DÖNİTZ TEFTİŞ EDİYOR

6 şubat günü Fransa'da büyükamiral subayları teftiş etti ve hepimize «Hoş geldiniz» dedi. Onun son emrini asla unutmadık:

«Düşmanın arkasından gidiniz ve onu batırınız.

Artık limandaki zamanımız azalmıştı. 11 şubat saat 15'te harekete hazırdık. Kumandan kuleye çıkmıştı. Zamanı gelince makineler çalıştı ve halatlar alındı.

Biskay körfezini mümkün olduğu kadar çabuk aşabilmek gayesiyle azamî süratle ilerleniyordu. Dizellerin gürültüleri arasında kumandanın sesi duyulmaya başlamıştı:

— Avlama yapmak üzere emir aldık. U-505 Batı Afrika sahillerine gidecektir. Orada Freetown açıklarında bulunacağız. Gözlerimizi açalım. Das ist Alles.

Kumandanın konuşması bitmişti ve biz kendi düşüncelerimizle baş başa kalmıştık. Azor adalarını geçtikten sonra kumandan sigara içmemize müsaade verdi.

İNGİLİZ ŞİLEBİ YANIYORDU

5 mart günü ikindi vakti, alışmadığımız seslerle irkildik. Bir şeyler oluyordu. O zamanlar Alman radarlarının çocukluk devriydi, fakat rotasını süratle değiştirmekte olan bir gemi tespit edilmişti. Makineler tam yola alındı ve akabinde «Dalış-dalış» emri verildi. U-505 yarım dakikadan az bir zamanda satıhtan kaybolmuştu. Kısa bir sessizliğin ardından boğuk bir patlama duyuldu... Satha çıktığımız zaman 6 000 tonluk bir İngiliz şilebinin batmakta olduğunu gördük. Kıç tarafı el'an su üzerindeydi ve süratle derinliklere doğru kayıyordu.

Bu hadiseden ancak 24 saat sonra yeni bir duman izi ufukta belirdi. Akabinde bir müddet bir ölüm sessizliği içinde saniyeleri yaşadık yeniden ve peşpeşe infilâklar devam ederken, satha çıktık. Komutan seyir defterine şu satırları kaydediyordu:

«6 mart 1942... 8 000 tonluk İngiliz tankeri. İsmi teşhis edilemedi. Hedef derhal infilâk etti ve 25 dakikada battı.»

YENİ AVLAR PEŞİNDE

3 nisan günüydü. Akşama doğru kumandan, yaklaşmakta olan bir gemiye hücum görevini, ikinci komutana devretmişti. İkinci komutan, gerekli manevrayı yaptırdıktan sonra, torpitolara ateş emrini verdi. Saliseler sayılıyordu yeniden... Sonra saniyeleri, daha sonra dakikaları saydık, ama hiç biri fayda vermedi, karavana atmıştık.

O zaman kumandan tekrar idareyi eline aldı ve «Top başına» emrini verdi. Süratle satha yükseldik. Hedefimiz bir Ame-

Amerikalılar, ele geçirdikleri U-505'teki Alman bayrağını indiriyor ve Amerikan bayrağını çekiyorlar.

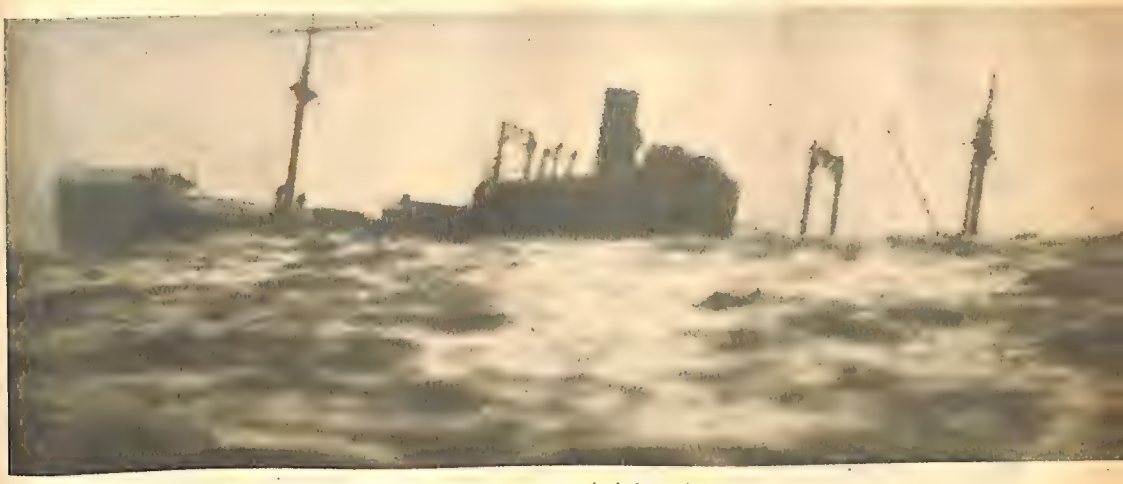

U-505'in kurbanlarından biri, son nefesini veriyor.

yoktu. 21 temmuz günü büyük bir tehlike geçirdik. Bir uçak, dalış yapmamıza meydan vermeyecek kadar ansızın karşımıza çıktı. Lâkin gemide hasar olmamıştı.

Kumandan, bir gece hastalandı. Bu sebeple, onun vazifesini ikinci kumandan aldı ve aldığımız emir üzerine gene limana dönmeye başladık. 26 ağustosta mayın sahası içindeki geçide varmıştık. Limana girerken artık bizi sıkmaya başlayan bando ve askerler gene yerlerini almışlardı. Ama limanda o eski canlılık kalmamıştı. Her yerde ağır hasarlar vardı, zira düşmanın hava hücumları çok artmıştı. Limana yaklaşırken suyun üzerinde kırmızı bir şamandıra gördük. Öğrendiğimiz haber, bizi derin bir üzüntüye sürükledi. Madagaskar'daki dört aylık cephe görevinden dönen bir denizaltı gemisi, tam limana girerken bir mayına çarparak, rıhtımda onları karşılamaya gelenlerin gözü önünde parçalanıp batmıştı. Gemiden yalnız iki kişi kurtarılabilmişti. Bu feci hadise üzerine kanalın bir gece evvel düşman tarafından mayınlandığı anlaşıldı.

KUMANDAN DEĞİŞİYOR

Kumandan, hastalığı geçmediğinden yeni bir kumandan tayin edildi. Yeni kumandan, meşhur bir denizaltıcı olan Peter Zschech idi. 4 ekimde harekâta hazır vaziyetteydik. Rotamız bu sefer Trinidad'dı.

7 kasım gecesi, bir ışık görüldüğü rapor edilmişti. Derhal satıhta muharebe için hazırlık yaptık. Kumandan, hedefe sadece bir torpito gönderdi. Hedef derhal parçalandı. Bu geminin ne ismini ve ne de milliyetini tespit edebildik. 9 kasımda geceleyin yeni bir gemi daha teşhis edildi. Kumandan iki defa hücum ettiyse de hiç bir isabet kaydedilmedi. Bu fırsattan istifade eden gemi de kaçtı. Hayret ve üzüntü içinde birbirimize baktık. Böyle bir duruma hiç düşmemiştik.

10 kasımda Trinidad'ın doğusuna varmıştık. Gökte bir tek bulut bile yoktu. Satıhta tembelleşmiş, vakit geçiriyorduk. İkindi henüz başlamıştı ki, vardiya subayı dürbününü güneşe doğru çevirmiş ve aynı anda şüphe ile irkilmişti. Gördüğü acaba kuş muydu?

YARALANIYORUZ

Ansızın kendine geldi. Bu kuş değil, iki motorlu bir harp tayyaresiydi.

— Alarm, dalış dalış!

Ama bu alarm, bizim için çok geçti. Elimizden geldiği kadar seri hareket ederek, satıhtan kaybolmaya çalıştıysak da muvaffak olamadık. Kuvvetli infilâklar, gemiyi yerinden oynattı ve bütün ışıklar söndü. Makine dairesinden sular fışkırmaya başladı. Yara almıştık. O zaman:

— Satıh, satıh! Personel can yeleklerini taksın! emri verildi.

Azamî süratle satha gelmeye çalıştık. Birçok cihaz mahvolmuştu. Vardiya subayı ise kule demirlerine sıkışmış duruyordu; ölmüştü! Yakıt depoları çatlamıştı ve durmadan denize yakıt sızıyordu. Kumandan dehşetle başını göğe çevirdi. Kurbanlık bir koyun gibiydik. Uçak niye

tekrar hücum etmiyordu? Dalış yapamazdık, kendimizi müdafaa edecek halimiz de yoktu. O zaman bunun sebebini anladık. Baş tarafta parlak, sarı renkte bir uçak kanadı duruyordu. Daha sonra güvertenin bir kısmının çökmüş olduğunu fark ettik. Ne garip, uçak, bilemediğimiz bir sebepten gemimize çarpıp parçalanmış, bizde de ağır hasar meydana getirmişti. Âdeta gemi berhava olmuştu.

Müteakıp beş gün, kâbuslar içinde geçti. Gemiyi dalış yapabilir hale getirmeliydik. Dört gün müddetle tamir için durmadan çalıştık. Arızalı olan makineyi tamir edemedik, ama birçok kısımları onardık ve dalış için tecrübe yapmaya karar verdik. Herkes biliyordu ki, bu dalış ölümle burun buruna gelmek demekti.

Dalış başlamıştı. Çağıldayarak akan suların tankları dolduruşu duyuluyordu. Gayet süratle dalmaktaydık. Makine dairesinden gelen madenî bir çatırdama, kalp atışlarımızı durduracak kadar korkunçtu. Tekne birkaç santim içeri çökmüştü. Sonra çatırdama durdu. Herkes terden boğulacak gibiydi. Kumandanın mırıldanır gibi verdiği karar şu oldu:

— Hiç bir emniyet olmaksızın 30 metreye dalış yapabiliriz. Bu da bizim için bir ümittir.

Güçlükle limana dönebildik.

Atlas Okyanusu'na bir sefer daha yaptıktan sonra limana dönerek yeni bir sefer hazırlığına başladık.

16 mart 1944 gecesi, geç vakit, tekrar limandan ayrılıyorduk. Bizi selâmetleyen pek az kişi vardı. Marşlar çalacak bando da, ve «Hurrah hurrah» diyerek teşvik avazeleri atacak erat da yoktu artık! Hava soğuk ve yerler karla kaplıydı. Terk edilmiş ve yalnızdık! Kaderimiz Afrika açıklarıydı. Bir buçuk sene kadar önce bir defa daha buraya gelmiştik.

FELÂKET, ÇOK EVVELDEN HAZIRLANMIŞTI

Amerikan uçak gemisi Guadalcanal'ın komutanı Albay D. V. Gallery, kamarasında okuduğu notları masanın üzerine bırakmıştı. Bir an düşündükten sonra hızla iskemlesini geriye döndürüp ayağa kalktı.

«Batırılan Alman denizaltılarından pek çok mürettebat esir alınıyor, hattâ komutanları ele geçirilince madalya dahi veriyorlar! O halde niçin bir Alman denizaltısı esir edilmesin?»

Albay Gallery, çılgınca diye tavsif edilebilecek bir düşünce peşindeydi. Kamarasında sancı çeker gibi dolaşıp durdu.

Albay Gallery, bir fedailer grubu seçerek, Norfolk'a hareket etti. Tasarılarını Deniz Kuvvetleri Komutanlığı otoritelerine izah etti. O, cesaretle ve büyük bir inançla konuşurken, karşısında onu dinleyen amiraller şaşkınlıktan donmuşçasına hareketsiz kalmışlardı. Albay Gallery ısrar ediyordu:

— Ben bir Alman denizaltısının komutanını değil, geminin kendisini ele geçirmeliyiz, diyorum. Bu iş için bana imkân verilmesini arz ederim.

«Hedef derhal infilâk etti ve 25 dakikada battı.»

Albay projesini tatbikte serbest bırakılmıştı.

Mayıs ayının sonlarıydı. Guadalcanal uçak gemisi, arkasında Pillsbury, Flaherty, Pope, Jenks, Chatelain muhripleri olduğu halde, Norfolk'tan özel bir müsaade ile denize açılıyordu. Parolaları: «Bir Alman denizaltısını canlı yakalamak» tı.

AVLAMA BAŞLIYOR

4 haziran günü Amerikan denizaltı avlama grubu, Afrika sahillerinden yüz mil uzakta Yeşilburun'un kuzey doğusundaydı. Bu tarih, aynı zamanda Normandiya çıkartmasından iki gün evveli gösteriyordu.

Saat 11 olmuştu. Chatelain muhribi, bir denizaltı görmüş, aynı anda denizaltı bir torpito atışı ile onların elinden kurtulmak istemişti. Denizaltı, ihbarı Guadalcanal'a gelince Albay Gallery, derhal bir uçağa binip, denizaltının ihbar edildiği sahaya hareket etti. Uçuş esnasında yanındaki teğmen J. W. Cadle, suyun altında meçhul denizaltının karartısını görmüştü. Havalanmış bir diğer uçak da aynı gölgeyi yakalamakta gecikmedi. Uçaklar denizi makineli tüfekleriyle tarıyor ve denizaltının yerini gösteriyorlardı.

Muhripler avlarının üzerine çöreklendiler ve su bombalarıyla ona nefes aldırmadılar. Artık denizaltı satha çok yakın bir derinlikte, başı yukarıda, hafif meyille yol alıyordu.

Böylesine bir yakalanış, artık denizaltının sonu demekti. Çünkü gemi suyun al-

Sözlerini bitirdiği zaman, heyet müteredditi nazarlarla birbirlerine baktı, fakat bakışlar aynı kanaat ve inanışa sahip olduklarını gösteriyordu. Albay Gallery bu olağanüstü cesareti ile ölüm cehennemini aşabilirse Amerika'ya unutulmaz bir hizmet yapmış olacaktı.

Böyle bir başarı hiç şüphesiz, Alman denizaltı gemilerinin verdiği büyük zararlara karşı moral yükseltici bir unsur olacaktı.

U - 505 artık hareketsiz vaziyettedir. Mürettebat, geminin başına birikmiş akıbetlerini bekliyor.

tında da olsa, uçaktakiler onu rahatça görebiliyordu. Üstelik hemen o çevrede olan savaş gemileri gemiyi mahvedecek su bombalarını atmaya başlamıştı. Artık kurtulamazlardı.

CAN ÇEKİŞENLER

Denizaltıda hayat pek cehennemî idi. Tekneden içeri durmadan sular giriyordu. El lâmbalarının ışığı altında makine dairesinden yağ buharlarının yükseldiğini ve parçalanan bir borudan suyun fışkırmakta olduğunu gördük. Denizaltı hiç kumanda dinlemiyor ve devamlı batıyordu. 230 metreyi geçmiştik. Mukavim tekne, daha fazla derinliğe tahammül edemezdi. Kumandan:

— Geç kalmadan yükselmeliyiz, diye bağırdı.

Bütün gücümüzle su üstüne, yani hayata dönmeye çalıştık. Artık bizi hiç bir şey alâkadar etmiyordu. Gemide şuurun kaybolması gibi anormal bir hava vardı. Gemi yükseliyor ve meyilli bir vaziyette daireler çiziyordu. Her halde ölmek üzereydik... Birden bir ses duyuldu:

— Gemiyi terk edin batıyoruz!

Canhıraş bir bağırıştı bu... Bu korkunç bağırış içinde panik başlamıştı. Denizaltı su üzerine çıkmış, topla muvaffakıyetsiz birkaç atış yapmak teşebbüsünde bulunanlar dahî çılgına dönmüşlerdi. Etrafımızı çeviren muhriplerin topları gürlüyor ve makineli tüfeklerin mermileri güvertede, kulede patlıyordu. Geminin yalnız baş tarafı suyun üzerindeydi.

«DİKKAT, SAATLİ BOMBA VAR»

Albay Gallery heyecanla emirler veriyordu:

— Dikkat! Ekip denizaltıya çıkmaya hazır olsun. Hareket serbest; gemi batmadan ele geçirmeliyiz. Gemi batacak gibi... Muhakkak sabotaj yapmışlardır, ya da saatli bomba yerleştirmişlerdir.

Albay Gallery ve fedaileri, derin bir inat ve inanç içindeydiler. Seçtiği fedailer ise denizaltıya yaklaşırken, sadece bir şeyi düşünüyorlardı: «Yaralı denizaltıyı canlı olarak yakalamak!»

Onları, ne saatli bombanın tiktakları, ne de daireleri dolduran suyun gittikçe sinesine doğru çektiği denizaltının feci durumu ilgilendiriyordu. Ölüme isyan etmişlerdi. Fedailer, başlarında yüzbaşı A. L. David, telsiz uzmanı Wdowiak, torpito uzmanı A. W. Knispel olduğu halde denizaltının kulesine atıldılar. Karşılarında bir Alman denizaltıcısı vardı.

Alman yere çökmüş ve sırtını dayadığı yerde gemisine giren yabancıları istihkar edici gözlerle süzüyordu. Ama, onlar bir tek sual dahi sormadılar. Ne var ki, sorsalardı bile Alman denizaltıcısı cevap verecek değildi, zira gözleri açık, çoktan ölmüştü!

Kulenin açık olan kısmından içeri kaydılar. İçerisi mazot ve ter kokuyordu. Her taraf loş bir karanlığa gömülüydü. Üç kişi bir vahşi ormana düşmüşçesine duraladılar. Binlerce kablo, valf, anahtar, şalter ve cihaz, su ve hava boruları arasında kalmışlardı. Yüzbaşı David eski bir denialtı eksperiydi. Kısa zamanda makineleri durdurmasını bildi. Gemide yürümeyi güçleştiren bir diklik vardı şimdi, acaba batıyorlar mıydı? Yerleri kaplayan sular, asapları titreten hışırtılarla çalkalanıyor ve şarıltılar duyuluyordu.

Saatli bombanın tiktaklarına benzer vuruşlar vardı. Acaba bomba kaç dakika sonra infilâk edecekti? Belki de patlaması an meselesiydi. Yüzbaşı David, gemiye deniz sularını dolduran valfı bulmuş ve süratle kapamıştı. Almanlar'dan biri gemiyi batıracak, bu su musluğunu açmıştı ama, tam açamadığından sular gemiye çok ağır doluyordu. Sonra diğer bir valfı açarak belemeye başladılar. Saatin tiktakları devam ediyor muydu? Ne zaman patlayacaktı? Hepsi ter içindeydiler.

GEMİ YÜKSELİYOR

Hayret, ayakları altındaki sular ağır ağır çekilmeye başlamıştı. Önce müteredditler, sonra sevinçle birbirlerine bakıştılar. Gemi batmıyordu. Başarmışlardı. Allah onlardan yana çıkmıştı. Tiktaklarını hiç bir zaman duymadıkları saatli bomba da infilâk etmedi. Zira Almanlar bomba koymaya vakit dahi bulamamışlardı.

Denizaltı, suda yükselmeye devam ediyordu. Nihayet Texas kovboylarının torunları, bir boğayı yakalar gibi kement atıp denizaltıyı da yakalamasını bildiler.

Alman denizaltıcıları, kendilerini denizden toplayan Jenks ve Chatelain muhribine çıkarken, gemilerinin kulesindeki Alman sancağının üzerine kocaman bir Amerikan sancağının çekildiğini ve gemilerinin asla batmadığını gördüler. Belki de cefakâr U-505, kendisini terk eden sahiplerine unutulmaz bir ders vermiş oluyordu. Amerikan gemilerinde herkes bir bayram çocuğu gibi sevinç içindeydi. U-505 yedeğe alınmış ve sakin sakin 2 500 mil uzaktaki Bermuda'ya gidiyordu.

Korkunç ve sıkıntılı günler, bizim için artık kapanıyordu. Ama U-505 çok fazla bir şansa sahipti demem lâztm. Zira Chicago müzesinin bir köşesini süslemek üzere Amerika'ya gidiyordu.

İstanbul Polis Okulu'nda otomobil dersi gören polis adayları (1913).

İlk Polis Okulları

Yazan:
İhsan Birinci

İKİNCİ meşrutiyete kadar yurdumuzda henüz polis okulları mevcut değildi. Kadronun ekseriyetini, okur yazar olmayan, cahil kimseler meydana getirirdi ama, bunlar, çekirdekten yetişme, meslek erbabı kişilerdi.

İlk polis okulu, Rumeli Islahatı esnasında 1907 yılında Selânik'te açılmıştır. 1900 yılında Manyasîzâde Refik Bey, Zaptiye Nezareti Teftiş ve Tahkik Heyeti Reisi iken, polis mensuplarına kanunî ve meslekî bilgiler öğretmek maksadıyla, İstanbul'da bir nevi kurslar açmıştı. Refik Bey'in okuttuğu dersler, kitap halinde basılarak talebeye veriliyordu.

Fakat bu hal, uzun sürmedi. Selânik'te açılan ilk polis okulu, bilhassa Rumeli polis teşkilâtının ıslahı için Belçika'dan getirtilen iki subayın idaresine verildi. Bunlardan Lion Brozo adlı olanı, okul müdürü olmuştu. Sonraları yerine Kaprini isminde bir İtalyan subayı tayin edildi.

Yatılı olan bu okula, Rumeli umumî müfettişliğine bağlı vilâyet polisleri gönderiliyordu. Okul ikinci meşrutiyetin ilânı üzerine ecnebî subayların memleketlerine iadeleri sebebiyle kapanmıştır.

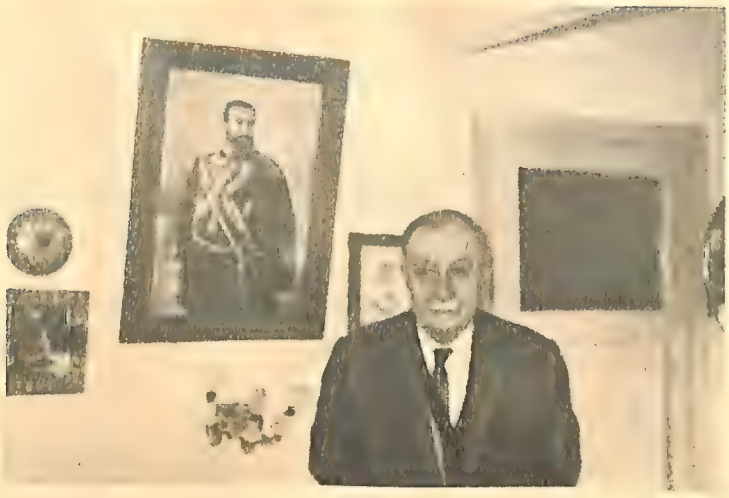

Polis Okulu'nun ilk müdürü Ahmed Erner Bey (solda). 1913 yılındaki Erzurum Polis Okulu mezunları, hocalarıyla beraber (sağda).

Meşrutiyetin hemen akabinde, zaptiye nezaretinin lâğvına gidilmemişti. Bu müessesenin ıslahına çalışılması meyanında, Farukîzâde Sami Paşa'nın zaptiye nazırlığı zamanında, İstanbul'da bir polis okulu açılmasına karar verilmişti.

Fakat okul açılıncaya kadar, İstanbul komiser ve polisleri, kısım kısım Direklerarası (Şehzadebaşı) ndaki Ferah Tiyatrosu'na celp edilerek, kendilerine meslekî ve ahlâkî konularda konferanslar verilmekle iktifa edildi.

İlk polis okulu ise, ancak 1909 yılında Zaptiye Nezareti yerine Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü'nün kurulmasından sonra ihdas olunmuştur. Yıldız Sarayı'nın eski mâbeyn dairesinde faaliyete geçen bu okulun ilk müdürü Hareket Ordusu subaylarından Yüzbaşı Ahmed (Erner) Bey'dir.

Netekim devletin yeni prensipler üzerine kurulmasına çalışıldığı bir zamanda, yurdumuzun polis idaresini, asayiş ve inzibat işlerini ele alacak olan dairenin de, yeni bir ruh taşıması gerekiyordu.

İstanbul Polis Okulunun Açılışı

Bu yolda geniş bir talim ve terbiye kadrosu ile tedrisata başlayan okula, yalnız İstanbul'dan değil, yurdun her tarafından polis ve komiserler gönderildi.

Hareket Ordusu ile İstanbul'a gelen Yüzbaşı Ahmed Bey, Ali Fethi (Okyar) Bey'in tasvibiyle, yeni açılacak olan polis okuluna müdür tayin edilmişti.

Ahmed Bey, okul binası olarak Acıbadem'de Hicaz Valisi Ahmed Ratib Paşa'nın kasrını talep ettiğinde, Emniyet-i Umumiye Müdürü Galib Paşa kendisine:

— Dahiliye Nazırı Ferid Paşa ile bu husus için anlaşamam... Git kendin konuş, daha iyi olur, demesi üzerine, Dahiliye Nazırına müracaatında aralarında şöyle bir muhavere geçmişti:

— Bahsetmiş olduğun kasrın içini gezdin mi, bilir misin?

— Evet Paşam, bilirim. Gayet güzel tezyin edilmiştir. Merdiven korkulukları da billûrdandır.

— Peki, öyle bir bina polise lâyık mıdır?

Beklemediği bu sual karşısında bir an şaşkınlık geçiren Ahmed Bey, kalkınma devresine giren polisin hissiyatını açığa vurarak:

— Yeni kurulmuş bir teşekküle gireceklere şevk ve kıymet ve-

rebilmek maksadıyla, böyle müzeyyen bir binayı lâyık görmüştüm... diyebildi. Ama paşadan red cevabı aldı:

— Olmaz, çık dışarı... İsteğini Sadrâzam'a anlat!...

Kırgın olarak Dahiliye Nazırı Ferid Paşa'nın yanından ayrılan Ahmed Bey, bu defa durumu Sadrâzam Mahmud Şevket Paşa'ya anlatmıştı. Kendisini pek seven paşa, lâtife yollu takıldıktan sonra:

— Ulan, demiş... Ben seni akıllı biri zannetmiştim. O kadar uzak yerde polis mektebi açılır mı? Mektep, aynı zamanda Bâbıâlî'nin muhafazası için bir ihtiyat kuvvettir. Yarın bùraya bir baskın oluverirse, sen ta Acıbadem'den talebelerinle koşarak Üsküdar'a ineceksin; oradan da vapura binip bu tarafa geçecek ve bizi kurtaracaksın öyle mi? O zamana kadar beni de vururlar, seni de oğlum!...

Ahmed Bey, makul olan bu izahatı dinledikten sonra:

— Peki neresi olsun efendim? deyince, Mahmud Şevket Paşa, İstanbul'da ilk defa açılacak olan polis okulunun yerini göstermişti:

— Yıldız Sarayı'ndaki merasim dairesi ve Çift Köşkü gibi tarihî yerler hariç, neresini istersen vereyim... Meselâ şehzadelerin mektebi nasıl olur?

— Oraya sığamayız efendim.

— Peki, aşağıdaki mâbeyn dairesini de al...

Nihayet küçük bir tadilâtla açılan İstanbul polis okulu, 400 talebesiyle tedrisata başlamış oluyordu.

Okulun açılışında enteresan bir olay cereyan etmişti. Yıldız Sarayı'nda II. Abdülhamid zamanından kalma siyahî hadım olan Said adında bir odacıyı da okul kadrosuna almışlardı.

Okul müdürü Ahmed Bey, açılış merasiminde bulunan vekiller heyeti mensupları ile diğer zevata, bir polis gösterisi tertip et-

mişti... Odacı Said, okulun üst penceresinden anî olarak «Yetişin, can kurtaran yok mu!?» diye bağıracak ve yetişecek bir polis grubu, pencereye merdiven dayamak suretiyle onu kurtaracaktı.

Netekim verilen işaretle siyahî odacı, o ince sesiyle yaygarayı basınca, orası aniden karıştı. Şaşkına uğrayanlardan Şeyhulislâm Musa Kâzım Efendi, telâşla cüppesinin eteklerini topladığı gibi, oradan hızla uzaklaşmıştı.

Vaziyeti derhal kavrayan Dahiliye Nazırı Talât Bey, dağılmakta olan davetlilere «Nereye gidiyorsunuz efendim, bu bir gösteridir,» diyerek paniği yatıştırdı. Fakat soluğu Sultan Reşad'ın huzurunda alan Şeyhulislâm Musa Kâzım Efendi:

— Aman şevketlûm, şu kullarınız bir polis mektebi açmışlar, yaptıkları bir oyunla ödümü patlattılar!... demekten kendini alamamıştı.

İstanbul polis okulundan sonra, bir ara Beyrut, Erzurum, Bağdad, Adana ve Trabzon'da açılan polis okulları, Birinci Cihan Savaşı'nın patlamasıyla kapatıldı.

Güçlükle tutunabilen İstanbul Polis Okulu, 1914'te Saray'ın müdahalesiyle yerinden atılmış; evvelâ Beyoğlu Ağahamamı'nda Fransız Sen Mişel ve sonra da Sen Benuva okullarına nakledilmişti. Yer değiştirme, bu kadarla kalmamış, mütareke akdiyle Nuruosmaniye'de eski Ayasofya polis merkezinin sokağındaki bir evde faaliyete geçmiştir... Sonraları Adliye binasına taşınan okul, İstanbul'un kurtuluşu ile tekrar Yıldız Sarayı'ndaki Başkâtip Tahsin Paşa'nın dairelerine nakledildi.

Okuldaki Dersler

Meşrutiyette İstanbul polis okulunda şu dersler okutuluyordu: Kavanin — Polis nizamnamesi — Telefon ve telgraf muhaberesi — Beden terbiyesi, Eskrim — Otomobil ve makine sevki idaresi — Meslek terbiyesi ve fiilî hizmet — Atış nazariyesi — âcil müdavat ve hıfzıssıhha — Daktiloskopi ve fotoğraf — Hesap — Tahrir usulü.

Cumhuriyetin kurulmasıyla 1923'te Konya'da ve 1926 yılında da Trabzon'da birer polis okulu açıldı. Kurs mahiyetindeki bu okullarda, tedris müddeti altı aydı. Fakat bu iki okul, talim ve terbiye heyetlerinin yeteri kadar olmayışı sebebiyle 1931 yılında kapatılarak, tedrisatın İstanbul okulunda toplanmasını icap ettirmişti.

1931'de yalnız kalan İstanbul polis okulu, ihtiyacı karşılamada güçlük çekiyordu. Netekim Lozan Polis Enstitüsü ve Viyana Zabıta teşkilâtı göz önünde tutularak, Türkiye'de de modern bir polis enstitüsünün tesisine karar verildi.

İki yüz bin lira sarfı kabul edilerek, 15 temmuz 1933'te temeli atılan Polis Enstitüsü binası, 1936'da bitti. 10 haziran 1937 tarihinde teslim alındı. 749,448 liraya mal olan bu binanın 541,389 lirası Jandarma Genel Komutanlığı'nca, 208,059 lirası da Emniyet bütçesinden ödenmiştir.

6 kasım 1937 tarihinde tedrisata başlayan Ankara Polis Enstitüsünün teşkilâtı ve tedris usulü 4 haziran 1932 gün ve 3201 sayılı emniyet teşkilâtı kanununun 18. maddesiyle, bu maddeye dayanılarak 17 mart 1935 tarihinde tanzim olunan tüzükle gösterilmiştir. Gene 3201 sayılı kanunun bazı maddelerini değiştiren 15 haziran 1938 gün ve 3452 sayılı kanunla bir Polis Koleji ihdas edilmiştir.

1939'dan itibaren de birçok illerimizde ilk öğretim kursları ve okulları açıldı. Kapatılan İstanbul polis okulunun tekrar faaliyete geçmesi için yeniden bir karar alınmıştır. Bulunan binada çok yakında tedrisata başlanacaktır.

Bir Asır Önce

Yeni Zelanda'da Savaş:

Bundan bir asır önce İngilizler, Yeni Zelanda'da Maoriler'le savaşıyorlardı. Bu şiddetli savaşlarda bir çok yerlinin canına kıyıldı. Yukarıdaki gravür, bir İngiliz hücumunu gösteriyor.

Valparaiso - Santiago Demiryolu:

Şili'nin bu iki önemli şehrini birleştiren demiryolunun inşaatı bundan 100 yıl önce tamamlanmıştı. Arızalı bölgelerden geçen bu demiryolunun tamamlanması, bundan yüz yıl öncesinin önemli bir fen olayı sayılıyordu. Gravürde görülen 180 metre uzunluğundaki köprü, o zamanlar bu sistemle yapılan ilk köprüydü.

Tarihte Garip Olaylar

SARAYDA HAREM

Padişah dairesine mensup kadınlar, hükümdarın nikâhlı aileleriyle, odalık denen cariyelerden mürekkepti. Cariyeler, gümrük emîni vasıtasıyla dışarıdan satın alınır veya Kırım hanları tarafından takdim edilir ve ilk iş olarak Müslüman edilirlerdi.

Acemi olarak saraya alınan cariyeler: Acemi - Cariye - Şakird - Usta ve Gedikli olurdu. Gediklîler, padişahın şahsî hizmetine bakardı. Bunlardan, padişahın gönlünü çekenlere «Hasodalık» veya «İkbâl» denirdi. İkbâller arasında alâka çekenler «Başikbâl» olurdu. Başikbâl, padişahın hanımlarından birinin ölümü veya istiskale uğrayarak eski saraya geçmesiyle, «Hunkâr Hasekisi» olurdu.

Şayet ikbâllerden birisi padişahtan gebe kalırsa, münhal beklemeden hükümdarın zevceleri arasına geçer ve «Kadın» unvanını alırdı. Çocuk doğursun, doğurmasın, padişahın zevcelerine «Kadın» veya «Haseki» denir. Çocuk doğuran hasekiye bazan «Haseki Sultan» denir, başına küçük bir altın taç konurdu.

Padişahlar ölünce, doğurmamış veya erkek çocuğu küçükken ölmüş olan hasekiler, icabında devlet ricali ile evlenebilirlerdi.

Padişah annesi (Mehd-i ulyâ) veya (Vâlide-Sultan) diye anılırdı. Bunlar oğullarına «Arslanım» diye hitap ederlerdi.

Padişah ölünce, annesi ve kızları eski saraya naklolunurdu. Yeni padişahın annesi de buradan yeni saraya getirilirdi ki, buna «Beşik Alayı» denirdi. Vâlide-Sultanların «Paşmaklık» yani hasları vardı. Farklı olarak ayrıca maaş alırlardı.

Kızlarına «Sultan» denilirdi ki, padişah, emirle kızını bir kimseye verirse, o şahıs eski karısını derhal boşardı. Sultanlarla evli rical, cariye istihdam edemez ve istedikleri zaman karısını boşayamazdı.

Sultanların kızlarına «Hanım Sultan», erkek çocuklarına da «Sultan-zâde» denirdi. Padişahın erkek çocukları, sancağa çıkana kadar sarayda kalırdı.

Babaları ölen şehzadeler, «Şimşirlik» denen mahalde ikamet ederlerdi. Bu yaşayışa «Kafes hayatı» denirdi. Bu hayatı süren şehzadelerin hizmetinde bulunan cariyelerden, çocuk doğarsa, bu çocuk derhal öldürülürdü.

ALTIN DOLU KUNDURA

Fakir bir kadın, bir beyin yanında yamaklık eden Yusuf isminde çocuk yaşta kimsesiz bir civanı, kış günü yalınayak su taşırken görerek acımış ve ona bir çift partal kundura vermişti.

Bu çocuk, sonradan Osmanlı İmparatorluğunun kapdân-ı deryâsı oldu. Ve vaktiyle kendisine iyilik yapan o kadına bir torba gönderdi. Torbada, içi altın dolu bir çift partal ile iki satırlık bir mektup vardı.

«Anacığım, buzdan donmuş çıplak ayaklarına bu kunduraları giydirdiğin çocuk, sana borcunu ödemeye çalışıyor...»

Bu zat, tarihte, Hanya Fâtihi Silâhdâr Yusuf Paşa diye anılır.

MENDİL ATMA

Osmanlı padişahları eğleneceksi cariyeyi görüp seçmeleri için, cariyelerin bulunduğu daireye gider, sıra halinde dizilenlerin önünden geçerken, beğendiği olursa, üzerine elindeki mendili atardı. O cariye de, padişahın huzurunda diz çöker, mendili birkaç defa öper, koynuna koyardı. İşte buna mendil atma denir.

GENÇLİK

Sultan İbrahim devrine ait bir fıkra: Bir adam, karısı ile hiç geçinemez, gece ve gündüz kavga edermiş. Bir gün bir ahbabı:

— Yahu... Aranızı bulacak kimse yok mu? diye sorunca, boynunu bükerek:

— Vardı, fakat öldü, diye cevap vermiş.

— Kimdi o?

— Gençlik...

BELEDİYE CEZASI

Geçen asrın İstanbul ihtisap ağalarından (Belediye reisi) Hüseyin Bey, ekmek küfeleri yüklü atını bir ağaca bağlayıp kahvede iskambil oynayan bir seyyar ekmekçiyi, masum hayvana eziyet cezası olarak atın yerine bağlatmıştı. Ekmekçi sırtında ekmek küfesi olduğu halde atın beklediği müddet kadar ağaca bağlı olarak bekletildi.

ARSLANLI PAŞA

Cezâyirli Ahmed Paşa; aslen Anadolulu olup, Afrika'da arslan avına çıkan çok kuvvetli bir bahadırdı. Bir gün Cezâyir yakınlarında bindiği gemiye bir korsan gemisi rampa etmiş, havanın fırtınalı oluşundan, birbirinden ayrılan bu gemilerden korsanlara ait olanında Cezâyirli Hasan kalmışsa da asla korkmamış ve tek başına 14 kişiyi öldürmüş, diğerlerini de ambarlara hapsetmişti. Bu vakadan sonra ona Cezâyirli Hasan demişlerdir.

Limni adasını bir tek gemi ile teslim almıştı. Çeşme muharebesinde de düşman amiral gemisine rampa edip gemiyi yakmış ve kendisi yatağanını ağzına alıp yaralı olarak sahile çıkmıştır.

Vezirlik rütbesi ile Kapdân-ı Deryâ olunca, o zamana kadar kahvelerde, hanlarda dağınık olarak yatan denizcilere bugünkü Kasımpaşa kışlasını yaptırarak bir araya toplamıştır. Makamında veya gemisinde bulunurken yanında daima ehlileştirilmiş bir arslan bulundururdu. Huzuruna girenler arslanı görünce ürkerdi.

II. MURAD'IN VAZİFESİ

Düşman Segedin Muahedesi'ni bozarak, Balkanlar'a saldırınca, Sultan Fatih'e devlet ricali Fâtih Sultan'ı babası II. Murad'ı tekrar tahta davet etmeye ikna etmişlerdi. İlk defa yazılan mektubu Murad:

«Bizim, tahtı oğlumuza teslim etmekten kastımız, istirahat etmek ve geri kalmış beş, on senemizi ibadet-ü taat ile geçirmekti. Saltanat kendisine lâzımsa, din-ü devlet ü müdafaa etsin.»

diye cevap vermiş ve gelmemişti.

Kendisine ikinci defa yazıldı:

«Saltanat ol cânipte ise, küffar mülk-i İslâmiye'yi istilâ ederek ilerlemektedir. Devlet-i Osmaniye'yi ve millet-i İslâmiye'yi bu bâdireden kurtarmak vazife-i asliyeniz olduğundan, ordunun başına geçmeniz icabeder. Yok saltanat bu canibde ise, gene ordunun başına geçmeniz için ferman-ı padişâhî vardır. Vazifeniz ihtar olunur...» deniliyordu. II. Murad, tekrar işi ele aldı ve Varna'da düşmanı yok etti.

OSMANLI PADİŞAHLARI HAKKINDA KISA BİLGİLER

OSMANLI devleti 1281 yılında kurulmuş ve 1 kasım 1922'de nihayet bulmuştur. Saltanat 641 yıl devam etmiş olup, bu zaman içinde 36 padişah gelip geçmiştir.

En uzun saltanat sürenler: Kanunî Sultan Süleyman 45 sene, 11 ay, 10 gün. Osman Gazi 43; Orhan Gazi 38; I. Murad 27; II. Murad 28; Fâtih 32; II. Bâyezid 31; III. Murad 21; IV. Mehmed 39; III. Ahmed 27; I. Mahmud 24; II. Mahmud 31; II. Abdülhamid 33.

En kısa saltanat süren: V. Murad'dır. 3 ay, 3 gün.

Kırk yaşından sonra padişah olanlar: Orhan 40; Yavuz Selim 42; II. Selim 43; II. Süleyman 45; II. Ahmed 49; III. Mustafa 42; I. Abdülhamid 49; V. Mustafa 42; III. Osman 51; VI. Mehmed 57; V. Mehmed 65.

Genç veya çocuk iken padişah olanlar: II. Murad 18 yaşında iken; Fâtih 19; I. Ahmed 13; II. Osman 14; IV. Murad 11; IV. Mehmed 7; Abdülmecid 16.

Hiç çocuğu olmayanlar: I. Mustafa; II. Süleyman; I. Mahmud; III. Osman, III. Selim'dir.

Tahttan indirilenler: II. Bâyezid; I. Mustafa; II. Osman; İbrahim; IV. Mehmed; II. Mustafa; III. Ahmed; III. Selim; IV. Mustafa; Abdülaziz; V. Murad; II. Abdülhamid.

Padişahlıktan çekilen: II. Murad.

İhtilâlde öldürülen: II. Osman.

Fetva ile idam edilen: İbrahim.

Selefi tarafından öldürülen: IV. Mustafa.

Suikasta uğrayan: Abdülaziz.

Ordusu başında harbe gidenler: Osman Gazi; Orhan Gazi; I. Murad; I. Bâyezid; I. Mehmed; II. Murad; Fâtih; II. Bâyezid; Yavuz Selim; Kanunî Sultan Süleyman; III. Mehmed; II. Osman; IV. Murad; IV. Mehmed; II. Mustafa.

Muharebede şehit olan: I. Murad.

Muharebede yaralanan: Fâtih Sultan Mehmed.

Esir düşen: I. Bâyezid.

Aşırı kadın düşkünü: III. Murad; Sultan İbrahim.

Çok içki içenler: I. Bâyezid; II. Selim; IV. Murad; Abdülmecid; V. Murad.

Kardeşlerini öldürten: II. Murad; Fâtih; Yavuz Selim; III. Murad; III. Mehmed (19 kardeşini); II. Osman; IV. Murad; II. Mahmud.

Oğlunu öldürtenler: Kanunî; III. Mehmed.

Tebdil gezenler: II. Osman; IV. Murad; III. Osman; III. Selim; II. Mahmud.

Sakalsız olanlar: I. Selim; II. Osman; Vahîdeddin'dir.

Padişah olduktan sonra sünnet edilenler: I. Ahmed (14 yaşında); IV. Mehmed (7 yaşında).

Pehlivanlık edenler: IV. Murad; Abdülaziz.

Halkla beraber ilk yemek yiyen: II. Abdülhamid (Cülûsunun 15. günü).

Ordusunun başında ilk defa harbe gitmeyen: II. Selim (1574).

TARİHE AKAN BİR AY

Şubat 1966

1 ŞUBAT
Bâbıâlî'de çalışanların kütüğünü tutmakla tanınan Reşid Halid Gönç öldü.

2 ŞUBAT
Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel, tedavi maksadıyla Amerika'ya hareket etti. Son günlerde rahatsızlığı artan Cemal Gürsel'in yapılan konsültasyon sonunda Amerika'da tedavi altına alınması, tıp otoriteleri tarafından kararlaştırılmıştı. Bu maksatla Ankara'ya gelen A.B.D. Cumhurbaşkanlığı uçağı, Cumhurbaşkanı ile beraberindekileri alarak saat 12,19'da Washington'a hareket etti. Cemal Gürsel Walter Reed hastanesinde tedavi görecek.

● Akbank'ın kurucularından, Hacı Ömer adıyla tanınan Ömer Sapancı, Hilton otelinde vefat etti.

4 ŞUBAT
Başbakan Süleyman Demirel'in başkanlığında olağanüstü bir toplantı yapan Millî Güvenlik Kurulu, Enosis'e karşı alınacak tedbirleri tespit etti.

● Ruslar'ın attığı Luna-9 Ay yüzüne inmeyi başardı.

5 ŞUBAT
Kıbrıs ve Yunan ortak bildirisinde Enosis'ten bahsedilmesi üzerine Yunanistan'a sert bir nota verdik. Atina büyükelçimiz Ankara'ya çağırıldı.

6 ŞUBAT
Luna-9'dan gelen sinyaller ve İngiltere'nin Jodrell-Bank rasathanesi tarafından tespit edilmeye başlandı.

7 ŞUBAT
A.B.D. Cumhurbaşkanı Johnson: «Komünistler Viet-Nam'da başarı kazanırlarsa, Türkiye'yi tehdit edebilirler» dedi.

● Eski Genelkurmay Başkanı A. Nafiz Gürman vefat etti.

8 ŞUBAT
Washington Walter Reed hastanesinde tedavi görmekte olan Cemal Gürsel'in durumu, birdenbire ağırlaştı. Bir beyin kanaması geçiren Gürsel'in sol tarafındaki felç, sağ tarafına da sirayet etti. Bu şiddetli kriz üzerine ateşi 41,5'a çıkan Cumhurbaşkanı'na derhal hipotermi tedavisi tatbik edildi. Böylece ateşin 38'e düşmesi sağlandı. Doktorlar, durumdan ümitli görünmüyorlar.

11 ŞUBAT
Senato Bütçe'yi kabul etti.

12 ŞUBAT
Başkan Johnson, gerekirse, Viet-Nam'a yeni birlikler gönderileceğini açıkladı.

15 ŞUBAT
İngiliz Kemal diye anılan Türk casusu Esat Tomruk vefat etti.

16 ŞUBAT
Cumhurbaşkanı Gürsel, sekiz günden beri komada. Bu arada bir mide kanaması geçirdi, ateşi yeniden yükseldiyse de, hipotermi ile gene düşürüldü.

17 ŞUBAT
Fransız sunî peyki Zebulan, Afrika'daki bir üsten uzaya fırlatılarak mahreke oturtuldu.

19 ŞUBAT
31 milyar metre küplük göl hacmi olan Keban barajının inşaat mukavelesi Başbakan Süleyman Demirel tarafından imzalandı.

21 ŞUBAT
İngiltere Başbakanı Harold Wilson, Viet-Nam ve diğer dünya meselelerini görüşmek üzere Moskova'ya hareket etti.

23 ŞUBAT
Solcular, Suriye'de hükümet darbesi yaptı. Ordu ikiye bölünmüş durumda. İhtilâlciler Şam'ı ele geçirdi. Halep ve çevresi ise şimdilik ihtilâle karşı.

24 ŞUBAT
Gana'da hükümet darbesi oldu.

28 ŞUBAT
1966 yılı bütçesi Millet Meclisi'nce 200'e karşı 237 oyla kabul edildi. 10 milletvekili seçime katılmadı, 1 de çekimser var.

Tarih Postası

OKUYUCULARIMIZIN TARİHLE İLGİLİ SORULARI, BU SAYFALARDA CEVAPLANDIRILMAKTADIR.

Süreyya Uygur (Göztepe - İstanbul)

İstanbul Radyosu'nda 25 ocak 1966 akşamı saat 8.45' teki (Yurdumuzun Konuları) saatinde aynen şöyle dendi: «Hunlar, hem Batı Roma, hem Doğu Roma, hem de Bizans İmparatorluklarını yıktılar». Ben bu cümlede pek fâhiş hatalar görüyorum. Yanılıyor muyum?

Yanılmıyorsunuz. Cümledeki hatalar, tarihin belkemiğini teşkil eden konularda olduğu için gerçekten pek fâhiştir. Bir defa Doğu Roma ile Bizans İmparatorlukları aynı şeydir, ayrı iki devlet değildir. Sonra Hunlar, yani Attila, hem Batı, hem Doğu Roma İmparatorluğu'nu sarsan seferler yapmışlarsa da, her iki imparatorluğu da yıkamamışlardır. Hele Doğu Roma, Hunlar' dan bin yıl sonra Fâtih tarafından yıkılmıştır. Batı Roma'nın yıkıldığı 476 yılı ortaçağın başlangıcı ve Doğu Roma'nın yıkıldığı 1453 yılı da ortaçağın sonu sayılır. Bunlar, ilkokullarda okutulan pek basit bilgilerdir.

Mehmet Uygun (Cihangir - İstanbul)

İspanya krallarına «Felipe» demek mi daha doğru, «Philippe» demek mi?

«Felipe» doğrudur. «Felipe» denen bir İspanyol'u Fransızca «Philippe» yapmak, «Yahyâ» adındaki bir Türk'e, Fransızca'sı olan «Jean» demek kadar gariptir. Millî Eğitim Bakanlığı'nın yayınladığı *Türk Ansiklopedisi*'nde de Fransızlar'ın «Philippe» dedikleri İspanya kralları hep «Felipe» şeklinde geçmektedir.

Mehmed Şenman (Samsun)

Çingeneler hangi ülkeden bütün dünyaya dağılmışlardır?

Keşmir'den çıktıkları sanılıyor. Mısır'dan çıktıkları rivayeti asılsızdır. Osmanlıca'da hem Hıristiyan Mısırlılar, hem de Çingeneler için «Kıbtî» denilmesi, bazı zihinleri karıştırmıştır.

Hüseyin Okur (Urfa)

Amasya Bâyezid Kütüphanesi'ndeki Kur'an, Hazret-i Osman devrinden mi kalmadır?

Sanmıyoruz. VII. Milâdî yüzyıldan kaldığı sanılan ve iddia edilen Arapça yazmaların çoğunun, sonraki devirlere ait olduğu son araştırmalarla meydana çıkmıştır. — Bahsettiğiniz makaledeki tarih 815 milâdî olacakken, yanlışlıkla 815 hicrî çıkmıştır.

Yücel İpek (Balıkesir)

1 — Türkler tarihte kaç çeşit yazı kullandılar? 2 — Konya'daki Zülfikar, Hz. Ali'ye mi aittir? 3 — Süleyman Şah kimdir? Türk Mezarı nedir? 4 — Sultan Aziz öldürüldü mü, intihar mı etti? 5 — Bir kadın romancımız IV. Murad'ın garip ilgileri olduğunu ve anasının fuhuş yaptığını yazıyor, doğru mu?

1 — Türkler, tarihleri boyunca başlıca Göktürk, Uygur, Arap, Latin alfabelerini kullanmışlardır. Başka alfabeler de kullanmışlarsa da, ehemmiyetsizdir. 2 — «Zülfikar» Arapça'da 2 yüzlü kılıç demektir. Hz. Ali'nin kılıcı bu şekildeydi. Konya'daki zülfikar, Hz. Ali'ye ait değildir. 3 — Süleyman Şah, Selçukoğulları'ndandır; Malazgirt zaferinden sonra Anadolu'yu fethetmiş ve Türkiye (Anadolu Selçukluları) devletini kurmuştur. Osman Gazi'nin dedesi ve Ertuğrul Bey'in babasının adı Süleyman - Şah değil, Gündüz - Alp'tir. Eskiden Süleyman - Şah olduğuna inanılmış ve Türk Mezarı, bu zatın mezarı olarak gösterilmiştir. 4 — Sultan Aziz, öldürülmüştür. 5 — Tarihî romanlarda, hele

acemi yazarlarınkinde, bazen tarihî gerçekleri çatlatacak münasebetsizlikler vardır. Bu tip eserleri roman diye okumalıdır. IV. Murad'ın garip zevkleri olduğu doğrudur. Ancak anası Mâhpeyker Kösem Vâlide - Sultan'ın, yazdığınız çeşit en küçük ahlâksızlığı, velev rivayet kabilinden olsun, bahis konusu değildir.

Osman Nuri Cengiz (Bahçelievler - Ankara)

Kara Mustafa Paşa'nın Köprülüler'le ilgisi nedir?

Sadrâzam Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, Köprülü Mehmed Paşa'nın damadı ve selefi olan Köprülü-zâde Fâzıl Ahmed Paşa'nın kayınbiraderidir. Çok küçük yaşında yetim kaldığı için, esasen babasının dostu olan Köprülü Mehmed Paşa tarafından büyütülmüştü. Merzifonlu Belgrad'da gömülmüştür. Ancak başı, İstanbul'da Çarşıkapısı'nda defnedilmiştir.

Ahmet Çakır (Yiğitler - Bayramiç - Çanakkale)

Mahmud Şevket Paşa'nın Balkan Savaşı bozgunundaki sorumluluk derecesi nedir?

Mahmud Şevket Paşa, uzun zaman harbiye nazırı bulunduğu halde, Balkanlılar'ın ittifakına karşı tedbir almamış, hattâ askerin büyük kısmını, savaş arifesinde terhis etmiştir. Rumeli'ni Bulgarlar'a sattığı iddiası tamamen uydurmadır. O sadrâzam olduğu zaman Bulgarlar, çoktan Rumeli'ni istilâ etmişlerdi. Kendisini, muhalifleri öldürtmüşlerdir. Ölümü pek Türkiye'nin lehine olmadı. Çünkü Paşa'ya yapılan suikasti bahane eden İttihatçılar, muhalefeti yok ederek, devleti tamamen ellerine geçirdiler ve I. Cihan Savaşı'na girerek imparatorluğu yıktılar ve Anadolu'nun tahrip edilmesine yol açtılar.

Argun Mandı (Divriği - Sıvas)

1 — Şah İsmail'in kurduğu devlete niçin Safevî Devleti denmiştir? 2 — Fâtih'in anasının adı nedir? 3 — Avrupa'da Otuzyıl Savaşları olurken, bizde hangi savaşlar yapılıyordu? 4 — Kanunî Fransa'ya neden kapitülasyonları bahşetti?

1 — Şah İsmail'in mensup olduğu hanedanın adı Safevî hanedanıdır. O zaman devletlere hanedanların adı verilmek âdetti. Şah İsmail'in atasının adı Safiüddin'di, Safevî kelimesi oradan gelir. 2 — Fâtih'in anasının adı Hümâ Hatun'dur. 3 — Türkiye, Otuzyıl Savaşları sırasında Almanya, İspanya, İran, Lehistan, Venedik gibi büyük devletlerle savaşmıştır. 4 — Kanunî, Charles - Quint'in karşısında bağımsızlığını kaybetmesin ve Almanya - İspanya devi tarafından yutulmasın diye Fransa'ya ticarî bazı imtiyazlar vermiş, askerî ve bahrî olarak da esaslı şekilde desteklemiştir.

Mahmut Kırpar (Gemlik - Bursa)

Midhat Paşa'ya dair bir yazı koyar mısınız?

Fırsat bulursak koyarız.

Özcan Cedidi (Bostancı - İstanbul)

Haliç'te, kıyılarımızda ve topraklarımızda, deniz altı ve toprak altı sonsuz tarihî eserler bulunduğu muhakkaktır. Niçin sistemli şekilde çıkarılmıyorlar?

Bu bir fırsat, ekip ve para işidir. Her yıl yeni yeni tarihî eserler çıkarılıyor. Bazı arkeolojik araştırmalar çok masraflı olur. Haliç'in çamurları altında yatan gemilerin çıkartılabilmesi, çok para isteyen bir iştir.

Can Kayam (Kızıltoprak - İstanbul)

Lehistan sözü mü doğru, Polonya sözü mü?

İkisi de. Türkçe'de «Lehistan» denen ülke, Batı dillerinde «Polonya» dır. Gerek eski, gerek XX. yüzyılda yeniden ortaya çıkan malûm devlet için, her iki kelime de kullanılabilir. Aralarında en küçük fark yoktur. Son zamanlarda Polonya tercih edilmektedir. — Diğer tenkitlerinizde tenkit denecek hiç bir husus yok. Borneo ile şimdi İngiltere'nin bir alâkası kalmamıştır. Eski İngiliz Borneosu, Malaya Birliği'ne dahildir. «Trinidad - Tobago» devletine yalnız başına «Trinidad» denebilir. Fakat asla yalnız «Tobago» denemez.

Fatma Zehra Diker (Soma - Manisa)

Kadeş ve Malazgirt meydan muharebeleri hangi tarihlerde oldu? — Bugünkü İsveç Krallık hanedanı hangi hanedandır? — II. Mahmud'un annesinin Fransız aslından olduğu rivayeti doğru mu? — Napoléon'un bir ağabeyi İspanya kralı oldu mu? — İmâm-ı âzam Hindli midir? — Tarihteki ilk imparatorluk Hindistan'da mı kuruldu?

Kadeş muharebesi M. Ö. haziran 1296'da, Malazgirt muharebesi ise M.S. 26 ağustos 1071'dedir. — Bugünkü İsveç krallık hanedanı, aslen Fransız olan Bernadotte hanedanıdır. — II. Mahmud'un annesinin Fransız olduğu, oldukça yayılmış bir rivayet olmakla beraber, kesin şe-

kilde yanlıştır. Nakş-ı Dil Vâlide-Sultan, aslen Çerkes'tir. — Napoléon'un ağabeylerinden Joseph, İspanya kralı olmuştur. — İmâm-ı âzam, Hindli değil, Türkistanlı'dır. — Tarihteki ilk imparatorluk, Hindistan'da kurulmadı. Eski Mısır devletini, tarihin ilk imparatorluğu şeklinde kabul etmek mümkündür.

Mektubunuzun cevabı gecikince unutulduğunu sanarak yeniden yazmışsınız. Halbuki *Tarih Postası*'na gelen bütün mektuplar, cevaplandırılır. Ancak ayda 100-200 mektup aldığımız için, bunları sıraya koyuyoruz ve maalesef sıra aylarca sonra geliyor. Bir de okuyucularımız, bazen pek çok soru soruyorlar. Bunlardan en ilgi çekici olan bir veya ikisini cevaplandırmakla yetiniyoruz ki, bekleyen mektuplara da sıra gelebilsin. Sizin tarihe olan alâkanız tebrike değer.

Hüseyin Ergün ve Mustafa Demiray (Arifiye - Sakarya)

Alparslan, Malazgirt zaferinden önce hangi camide namaz kıldı?

Muharebeden önce, bütün ordusuyla beraber açık sahrada namaz kılmıştır. Camide değil. — Türk edebiyatı tarihinden ve eski Türk medeniyetinden de bahsedeceğiz.

Taner Kaplan (Karşıyaka - İzmir)

Selçuklu ve Osmanlı devletleri ne zaman kuruldu?

910 yıllarına doğru Selçuk Bey, Oğuz krallığında sübaşı (başkumandan) oldu. Onun hanedanı 990 yıllarına doğru Oğuz yabgusu (kralı) mevkiine yükseldiler. Fakat Selçukoğulları'nın imparatorluk derecesine yükselmeleri, ancak 1040 yılında, Dandânakan zaferinden sonradır. — Başlarında Ertuğrul Bey'in veya babası Gündüz Alp'in bulunduğu Oğuzlar'ın Kayı boyundan bir oymak, Cengiz Han'ın istilâsı üzerine 1220 yıllarına doğru Türkistan'dan hareket etti ve 1230'a doğru Anadolu'ya geldi. Az sonra Söğüt çevresine yerleşti. 1324'te Osman Gazi öldü ve Orhan Gazi hükümdar oldu. 1326'da Bursa'nın fethi üzerine Osmanlı devletinin bir krallık derecesinde ehemmiyet kazandığı ve Orhan Gazi'nin oğlu I. Sultan Murad'ın tahta geçtikten az sonra 1362'de Edirne'yi aldığı zaman da imparatorluk derecesine yükseldiği farzedilebilir. Osmanlılar'ın 1308'e kadar Selçuklular'a ve bu tarihten 1335'e kadar da İlhanlılar'a tâbi olduğunu, ilk bağımsız hükümdarın Orhan Gazi olduğunu ilâve edelim. — Yukarıda ana çizgilerini gösterdiğimiz durum, tarih ilminin son kabul ettiği vaziyettir. Bu vaziyetin münakaşası ve tafsilâtı için, Hayat müessesesinin yayınladığı *Türkiye Tarihi*'nin II. ve III. ciltlerini okuyunuz.

Tekin Akın (Ankara)

Attila'nın hazineleri nerededir? — «Kızılbaş» ne demektir?

Attila'nın bir yerde hazineleri olduğunu bilmiyoruz. Her halde tarihî romanlarda okumuş olacaksınız. Gerçi Attila'nın birtakım değerli eşya ile gömülmüş olması muhtemeldir. Fakat gömüldüğü yer belli değildir. Macaristan'da bir yerdedir. — Osmanlılar, Şiî mezhebinden olan Safeviler'e, «Kızılbaş» demişlerdir. Sebebi, Safevî askerlerinin kırmızı başlık giymeleridir. O çağda Safevîler, jeopolitik durum icabı Osmanlılar'ın en büyük düşmanı oldukları için, bu tâbir Türkiye'de hakaret kelimesi olarak kullanılmıştır.

Mahmut Tahir (Kavaklıdere - Ankara)

İbni Sînâ, İranlı yazmışsınız, halbuki Türk'tür. Çünkü Tacikistan'da doğmuştur.

İbni Sînâ'nın Türk aslından olmak ihtimali yoktur. Tarihçiliğin fikri, İranlı aslından olduğudur. Evvelce, yalnız Türkiye'de, tarihçiliğimizin romantik çağında, tarih bilgi ve çalışmaları amatör muharrirlikten ileri gitmeyen birkaç zat, daha birtakım tarihî şahsiyetler (meselâ Peygamberimiz) gibi İbni Sînâ'nın da Türk olduğunu ileri sürmüşlerdi. Tarihçiliğimiz bu devreyi çoktan atlatmıştır. Tacikistan bir Türk ülkesi değildir. Türkler bu ülkede azınlıktır. Çoğunluk İranlılar'dadır. Daha bunu bilmeden, ders verircesine ve mektup yazma usullerine tamamen aykırı bir üslûpla bizi yalanlamaya kalkışmanız yerinde değildir.

Yavuz Kumçay (Yenimahalle - Ankara)

19 yaşındayım. Tarihe çok meraklıyım. Birçok tarihî yazı yazdım. Bunları göndersek, yayınlar mısınız?

Tarihe merakınız ve kalem tecrübelerinde bulunmanız tebrike değer. Yalnız tarih, çok teknik bir bilgidir. Metod bilgisine sahip olmadan ve belirli alanlarda derinleşmeden yazılarınızı yayınlamayınız. Çünkü ileride siz de bu yazılarınızı beğenmezsiniz. Yazdıklarınızı bize gönderiniz. O zaman daha ciddî bir tavsiyede bulunabiliriz. Görmediğimiz yazıları yayınlayıp yayınlayamayacağımızı söyleyemeyiz.

Salâhaddin Zararsız (Boğazlayan - Yozgat)

Hammer ve Hurrem Sultan kimdir?

Von Hammer, en iyi Osmanlı tarihini yazmış olan Avusturyalı büyük müsteşrik tarihçidir.

1774 - 1856 yılları arasında yaşamıştır. — Hurrem Haseki - Sultan, Kanunî Sultan Süleyman'ın zevcesi ve ölümünden sonra tahta geçen II. Selim'in annesidir. Aslen Ukraynalı'dır. Osmanlı sarayında siyasî nüfuz kazanan ilk kadındır.

Mustafa Enginar (Ankara)

II. Abdülhamid'in donanma siyaseti nedir? Batı Trakya'da geçici bir Türk devleti kuruldu mu? — Oniki Ada'yı Yunanlılar nasıl aldı?

II. Abdülhamid, 93 Savaşı'ndan mağlûp çıkmış ve Ruslar'a milyonlarca altın, savaş tazminatı ödeyen bir Türkiye'de, amcası Sultan Aziz' in deniz siyasetini takip edemezdi. Sultan Aziz devrinde Türk donanması, İngiltere ve Fransa' nınkilerden sonra, dünyanın 3. deniz kuvvetini teşkil ediyordu. Donanma çok masraflı bir iş olduğu ve her zaman gemilerin yenilenmesi icap ettiği için, Sultan Hamid Türkiyesi, büyük deniz siyasetinden vazgeçmeye mecbur kaldı. — Batı Trakya'da, I. Cihan Savaşı'ndan sonra Bulgarlar burasını boşaltıp Yunanlılar işgale hazırlanırken, geçici bir Türk hükümeti kurulmuştur. — Oniki Ada, İtalya'nın II. Cihan Savaşı'ndan çekilmesi üzerine boşaltıldı. İtalyanlar, adaları Türkiye'den aldıklarını söyleyip, o zamanki Türk hükümetine, adaların işgal edilmesini teklif ettiler. Ancak çok çekingen bir dış siyaset izleyen Türkiye hükümeti, buna yanaşmadı. Bir müddet sonra Yunanlılar, hiç bir Türk itirazı karşısında kalmaksızın, Oniki Ada'yı işgal ettiler.

Cemal Gülgün (Bursa)

Fâtih nerede öldü, bu sırada hangi sefere çıkıyordu?

Fâtih, 3 mayıs 1481 günü Maltepe ile Gebze arasındaki Sultan (Hunkâr) Çayırı'ndaki ordugâhında öldü. Hangi sefere çıkmak üzere olduğu münakaşalıdır. İtalya, Rodos, Mısır seferlerinden bahseden ve bu hususta tahminler yürüten tarihçiler vardır.

Lütfi Doğruyol (Mahmudiye)

Hindistan'daki Müslüman devletinin adı ve başkenti nedir? Hindistan'a Müslüman dinini kim soktu? Hz. Peygamber'den sonra kaç halife gelmiştir?

Hindistan'daki Müslüman devletinin adı Pâkistan, başkenti de Ravelpindi'dir. Bilmem, sorunuzun karşılığı bu mu? Yoksa Hindistan devleti içindeki Müslüman yerli devletleri mi soruyorsunuz? Bunların sayısı pek çoktur. Hindistan'da Müslüman dini, 711' de Emevî kumandanı Muhammed İbni Kaasim'in fütuhatı ile sokulmuş, 1030' a kadar süren Gazneli Sultan Mahmud'un seferleriyle bu iş geniş ölçüde gerçekleşmiştir. — Hz. Peygamber'in ilk halifesi Hz. Ebû-Bekir'den başlamak üzere, 1924' te Türkiye'den çıkartılan son halife II. Abdülmecid'e kadar, tam 101 halife vardır. Bunlar, Hulefây-ı Râşidîn ile Emevî, Abbâsî ve Osmanlı hanedanlarına mensupturlar.

Necip Fazıl Bilge (İnegöl - Bursa)

Türkiye'de ilk matbaa hangi tarihte açıldı?

Türkiye'de ilk matbaa, İbrahim Müteferrika tarafından açıldı. İlk defa 1729' da *Vankulu Lugati* basıldı. Daha önce Türkiye'de ekaliyetlerin ve yabancıların matbaaları vardı. Fakat Türkler'in işlettiği ilk matbaa, Müteferrika'nınkidir.

Yılmaz Şekerbay (Ankara)

Lawrence of Arabia *filminde geçen Türkler aleyhindeki sahneler gerçek midir?*

Gerçekle, uzaktan bile ilgisi yoktur.

İsmail Yerli (Bursa)

Velîaht Yusuf İzzeddin Efendi öldürüldü mü, intihar mı etti?

İntihar etti.

Ahmet Güney (Çarşamba - Samsun)

Kleopatra adında kaç Mısır kraliçesi vardır? Bunların kendi erkek kardeşleriyle evlendikleri doğru mudur? Sezar Borgia' nın kız kardeşi Lucrezia ile sevişliği gerçek midir? Türk Mezarı'nda yatan Süleyman - Şah kimdir?

Mısır tarihinde 7 tane Kleopatra vardır. Bunların hepsi, M. Ö. 323' ten M. Ö. 30' a kadar saltanat süren Yunan asıllı Ptolemaios hanedanındandır. Meşhuru, VII. yani sonuncu Kleopatra'dır. O çağlarda Yakın Doğu'da kardeşler arasında evlenme, az görülen bir olay değildi. Bu, eski Mısır firavunlarında da görülür. Kleopatra da, kardeşi XIII. Ptolemaios'la evliydi. — Sezar Borgia ile kız kardeşi arasındaki ilgi, tarihî bir gerçektir. — Türk Mezarı'nda yatan Süleyman - Şah, ne Ertuğrul Gazi'nin babası Gündüz - Alp'tir, ne de Anadolu Fâtihi Kutalmışoğlu Süleyman - Şah. I. Kılıç - Arslan'ın (Anadolu Fâtihi'nin oğlu) hatırası da karışarak, böyle bir makam ortaya çıkmış ve uzun zaman burada Ertuğrul'un babasının yattığına inanılmıştır.

İstanbul'un
yer adlarıyla
ilgili
folkloru
üzerine
yazılmış
ilk
büyük
eser

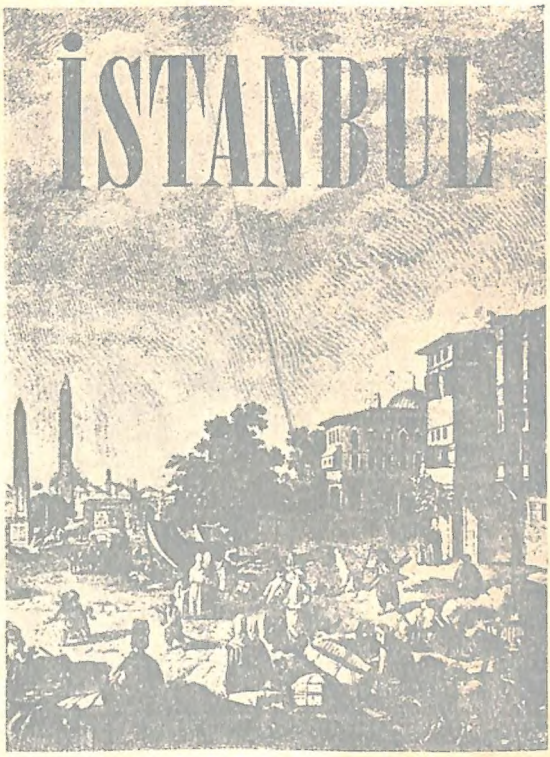

Yer adları ve yer adlarına bağlı folklor bilgileriyle

İSTANBUL

Hayat Yayınları'nın sizlere takdim ettiği bu kitap, tanınmış folklorcularımızdan Mehmet Halit Bayrı'nın hazırlayıp, hayatta iken yayınlamaya imkân bulamadığı en ilgi çekici eserlerinden biridir.

ESKİ VE YENİ İSTANBUL'u gösteren birçok siyah - beyaz ve renkli desen, gravür, fotoğraf ve tablolarla süslü bulunan bu eserde, İstanbul hakkındaki birçok sorularınızın cevabını bulacaksınız. Fiyatı ciltli : 15 liradır.

H. T. M. 8

Türkiye'de
Tamamen
Tifdrukta
Basılan
İlk
Ansiklopedi

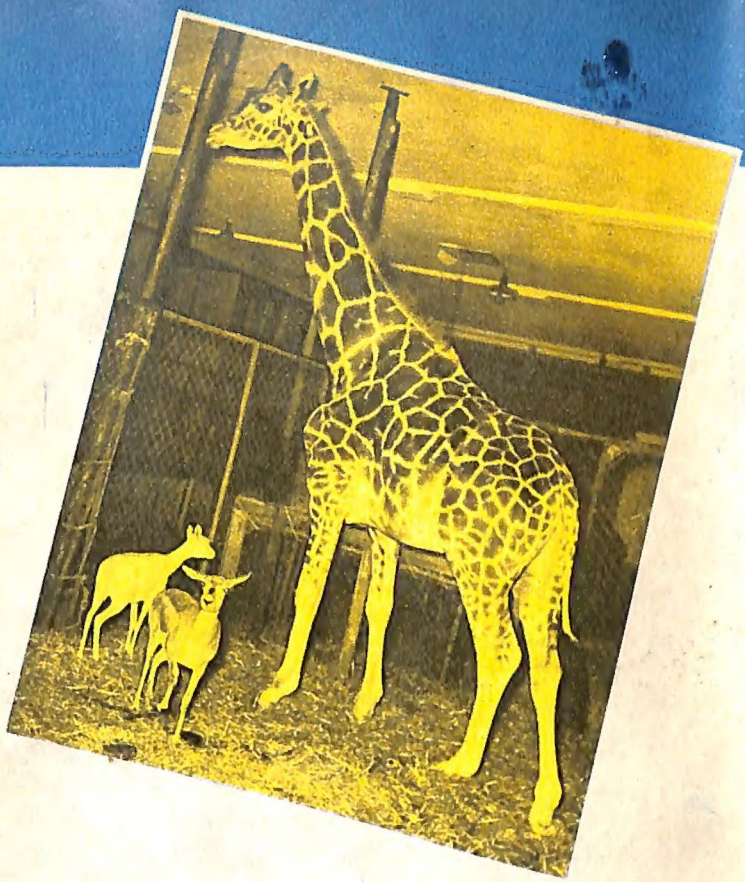

HAYVANLAR Ansiklopedisi

Hayvanlar Hakkında Herşey bu Ansiklopedide

Hayvanlar Ansiklopedisi, herkesin elinden bırakamıyacağı bir eser olacaktır.

H.T.M. 7